

กระบวนการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมทูต : ศึกษาเฉพาะกรณี พระธรรมทูต

อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ

BUDDHADHAMMA PROPAGATING PROCESS OF DHAMMADŪTA

: A CASE STUDY OF DHAMMADŪTA AT THEPSATHIT DISTRICT,

CHAIYAPHUM PROVINCE

พระมหาสนั่น อุตฺตมเสฏฺโฐ (ประเสริฐ)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พุทธศักราช ๒๕๔๙

กระบวนการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมทูต : ศึกษาเฉพาะกรณี พระธรรมทูต
อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ

พระมหาสนั่น อุดมเสฏฺโฐ (ประเสริฐ)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๔๕
(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**BUDDHADHAMMA PROPAGATING PROCESS OF DHAMMADŪTA
: A CASE STUDY OF DHAMMADŪTA AT THEPSATHIT DISTRICT,
CHAIYAPHUM PROVINCE**

PHRAMAHA SNAN UTTAMASETTHO (PRASERT)

Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement For The Degree of
Master of Arts
(Buddhist studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับ
วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

(พระศรีสัทธินูณี)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์.....ประธานกรรมการ

(พระมหากฤษณะ ตรุโณ)

กรรมการ

(พระมหาดวง เขมานนุโท)

กรรมการ

(รศ.อุดม บัวศรี)

กรรมการ

(ดร.ประยูร แสงใส)

กรรมการ

(รศ.วิเชียร ชานุดรบุญเจริญ)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระมหาดวง เขมานนุโท

ประธานกรรมการ

รศ. อุดม บัวศรี

กรรมการ

ดร. ประยูร แสงใส

กรรมการ

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

- ชื่อวิทยานิพนธ์** : กระบวนการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมทูต
: ศึกษาเฉพาะกรณี พระธรรมทูต อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ
- ผู้วิจัย** : พระมหาสนั่น อุดมเสฏโฐ (ประเสริฐ)
- ปริญญา** : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
- คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์**
- : พระมหาบาง เขมานนุโท ป.ธ. ๕, B.A. (Pali), M.A.
(Phil), M.A. (Bud), Ph. D.
(Phil).
- : รศ. อุดม บัวศรี ป.ธ. ๗, พ.ม., พธ.บ., M.A.,
(Phil).
- : ดร. ประยูร แสงใส ป.ธ. ๔, พ.ม., พธ. บ.,
P.G. Dip In Journalism.,
M.A., (Ed). Ph. D.
- วันสำเร็จการศึกษา** : ๑๐ / พ.ค. / ๒๕๕๐

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาถึงกระบวนการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมทูต อำเภอเทพสถิต กล่าวคือ ศึกษาถึงเนื้อหางาน หลักธรรมที่ใช้เผยแผ่ รูปแบบ วิธีการ และขั้นตอนในการเผยแผ่ จะได้ทราบว่า มีรายละเอียด และผลการเผยแผ่อย่างไรบ้าง ผลที่ได้จากการวิจัยสามารถนำไปพัฒนางานเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ดียิ่งขึ้นไป

ผลการวิจัยพบว่า การเผยแผ่พระศาสนาของพระพุทธรเจ้าที่มีความเจริญแพร่หลายได้นั้น เพราะพระองค์ทรงประกอบด้วยคุณสมบัติในฐานะผู้เผยแผ่ทั้งในด้านพระจริยาวัตร และเทคนิควิธีการเผยแผ่ สื่อการสอนของพระองค์เป็นสื่อธรรมชาติที่หาได้ง่ายและเข้าถึงความรู้สึกของผู้ฟังได้ดี

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาก็คือการสื่อสารธรรมะ ให้คนได้เข้าถึงธรรมะ ความจริงแล้วพระพุทธศาสนาก็มีหลักการและรูปแบบการเผยแผ่ที่เป็นเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง แต่ก็จะควรจะได้รู้ถึงหลักการสื่อสารแบบปัจจุบันที่มีแนวความคิดแบบตะวันตกด้วย เพราะโลกได้

เปลี่ยนไปมาก กระแสวัฒนธรรมของตะวันตกมีอิทธิพลต่อชาวโลกมาก ควรได้มีการประยุกต์ให้เหมาะสมกับปัจจุบัน เพื่อให้ผู้ฟังเกิดความสนใจ อันเป็นเหตุให้เขาได้ประพฤติปฏิบัติตามงานของพระธรรมทูต อำเภอเทพสถิต เป็นงานที่ดำเนินตามกฎ ระเบียบ และคำสั่งของมหาเถรสมาคม งานของพระธรรมทูตแม้จะมีรูปแบบการเผยแผ่ที่ถูกกำหนดไว้แล้ว แต่เนื้อหาการเผยแผ่นั้นไม่มีรูปแบบที่ตายตัว พระธรรมทูตสามารถกำหนดหลักธรรมในการเผยแผ่ได้ด้วยตนเอง ส่วนเรื่องเทคนิควิธีการเผยแผ่ก็เป็นเรื่องความสามารถเฉพาะบุคคล และการหมั่นพัฒนาความสามารถในการเผยแผ่ของตนเอง

นักเรียนต้องการการอบรมบรรยายที่มีเนื้อหาสาระซึ่งมีความเพลิดเพลินสนุกสนานในตัว พระธรรมทูตต้องประยุกต์การสอนให้ทันสมัย ตรงกับความต้องการของผู้ฟัง การเผยแผ่หรือสื่อสารธรรมะจึงจะได้ผลดี

- Thesis Title** : BuddhaDhamma propagating process of Dhammaduta
: A case study of Dhammaduta at Thepsathit district,
Chaiyaphum province
- Researcher** : Phramaha Snan Uttamasettho (Prasert)
- Degree** : Master of Arts (Buddhist studies)
- Thesis Supervisory Committee**
- : Dr. Phramaha Bang Kemanando Pali 5., B.A. (Pali),
M.A. (Phil), M.A. (Bud), Ph. D.(Phil).
 - : Assoc. Prof. Udom Buasri Pali 7., Dip In Ed., B.A.,
M.A., (Phil).
 - : Dr. Prayoon Saengsai Pali 4., Dip In Ed., B.A., P.G.
Dip In Journalism., M.A., (Ed)., Ph. D.
- Date of Graduation** : 10 / 05 / 2550

ABSTRACT

The aim of this research was analytical study of the Buddhadhamma propagating process of Dhammaduta of Thepsathit district, that is to say, study a work substance, the Dhamma principle that used for propagating, format, way, and the step in the propagating. It was know that how there are the detail and the success of propagating that from the research can induce to develop the Buddhadhamma propagating superiorly go up.

The result of this research found that the Buddhadhamma propagation of Buddha who has had the civilization extensively, because The Buddha well-heeled shape with the property in the position person disclose both of flat in the sense of behavior observance of precepts monk and way technique disclose flat, mass

instruction media of Buddha is mass nature media that gets easy and appreciate the feeling of the audience well.

Buddhadhamma propagation is dharma communication, which gives a person appreciated the dharma, Buddhism had the principle and propagating format of oneself, but should get the principle of communication of the west, because the world has changed to very, culture trend in the west is influential build many cosmopolite, should have applicability appropriate now for the audience is born the interest, cause accident can give him behaves to follow.

Buddhadhamma propagation of Thepsathit district be the work that proceed to area the rule, regulations, and the order of the sutreme sangha council of thailand. propagating of Dhammaduta will have format that noted already, but substance has no fixed format, Dhammaduta can fix the Dhamma principle has in the revelation flat with oneself, with regard to way technique of propagating is about skill and bingpersistent, develops the ability in the propagating of oneself,

Students want the substance that have amusing amusement, Dhammaduta must apply the modern instruction, straight with the requirement of the audience, the Dhamma propagation or communication the will then be good effective.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จได้ด้วยดีก็เพราะอาศัยท่านทั้งหลายเหล่านี้ คือ พระมหา
บาง เขมานนุโท Ph. D. ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ รศ. อุดม บัวศรี และ คร.
ประยูร แสงใส กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ที่ได้คอยให้คำแนะนำปรึกษาที่เป็นประโยชน์
ต่องานวิทยานิพนธ์ แม้ท่านเหล่านี้จะมีภาระมาก แต่ก็ได้ให้ความเมตตาอนุเคราะห์ เสียสละ
เวลาอันมีค่า ตรวจสอบแก้ไขงานวิทยานิพนธ์ให้ด้วยดีตลอดมา ขอขอบคุณ พระมหาศักรินทร์
ธีรนนุโท ที่ได้เป็นธุระในด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับการศึกษา ตั้งแต่เริ่มเข้าศึกษา จนถึงปัจจุบัน
เจ้าหน้าที่ห้องสมุด มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ที่ให้ความ
สะดวกในเรื่องของข้อมูลการศึกษา เพื่อนิสิตที่ได้เมตตาอนุเคราะห์เป็นธุระคอยติดต่อบอก
ข่าวการศึกษาตลอดระยะเวลาที่ศึกษาอยู่

ขอขอบพระคุณ พระครูปริยัติบุญญากรณ์ (อนงค์ กตปุญฺโญ) เจ้าอาวาสวัดบ้าน
สะอาด ที่ได้ให้ความเมตตาอนุเคราะห์ในเรื่องที่พักอาศัยและภัตตาหาร ทำให้ไม่ลำบากมาก
ในการเดินทางไปศึกษาเล่าเรียนและมีกำลังใจต่อสู้ในการศึกษา พระอาจารย์สุชี ชาติธรรมโม
และพระอาจารย์สมชัย อนุตฺตโร ที่มีเมตตาอนุเคราะห์อำนวยความสะดวกให้ในเรื่องของ
คอมพิวเตอร์และข้อมูลการศึกษา เพื่อนสหธรรมิกที่วัดวะตะแบก ที่อำนวยความสะดวกในเรื่อง
เรื่องปัจจัยค่าพาหนะเดินทางไปเรียนหนังสือในเวลาที่ไม่สะดวกเรื่องปัจจัย พระมหาจำปา
ปญฺญาวชิโร เลขานุการเจ้าคณะอำเภอเทพสถิต ที่เป็นเพื่อนคิดในเรื่องต่าง ๆ เป็นธุระในการ
นำพาไปแจกแบบสอบถาม และขอขอบพระคุณ พระเดชพระคุณ พระครูเทพสถิตคณารักษ์
เจ้าคณะอำเภอเทพสถิต ซึ่งท่านเป็นเจ้าอาวาสวัดวะตะแบกด้วย ที่ได้เมตตาอนุเคราะห์ในทุก ๆ
เรื่อง

หากบุญกุศลใดอันจะพึงเกิดมีจากการศึกษาวิจัยทำวิทยานิพนธ์นี้ เพื่อประโยชน์แก่
ผู้ที่สนใจงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผู้ศึกษาขออุทิศบุญกุศลนั้นให้แก่บิดามารดา ครู
อาจารย์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้วิชาทุกอย่างให้ รวมทั้งผู้มีบุญคุณทุกท่าน ไว้
ณ โอกาสนี้

พระมหาसनัน อุดมเสฏฺโฐ (ประเสริฐ)

๑๖ มกราคม ๒๕๕๐

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ฉ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ญ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๑๑
๑.๓ ขอบเขตในการวิจัย	๑๑
๑.๔ นิยามศัพท์	๑๑
๑.๕ ทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง	๑๒
๑.๖ วิธีการดำเนินการวิจัย	๑๕
๑.๗ ผลที่คาดว่าจะได้รับ	๑๖
บทที่ ๒ การเผยแผ่พระศาสนาของพระพุทธเจ้า และแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการเผยแผ่	๑๗
๒.๑ คุณสมบัติส่วนบุคคลภาพของพระพุทธเจ้า	๒๐
๒.๒ คุณสมบัติในฐานะกัลยาณมิตรหรือผู้สอน	๒๑
๒.๓ พุทธประสงค์ในการสอน	๒๕
๒.๔ พุทธลีลาในการสอน	๒๕
๒.๕ หลักการสอนธรรม ๕ ประการ	๒๕
๒.๖ พุทธวิธีการสอนแบบต่าง ๆ	๓๐
๒.๗ สื่อการสอนของพระพุทธเจ้า	๓๒
๒.๘ กระบวนการเผยแผ่	๓๘
๒.๙ องค์ประกอบในการเผยแผ่	๕๒

	๒.๑๐ ประเภทของการเผยแพร่	๕๒
	๒.๑๑ วัตถุประสงค์ของการเผยแพร่	๕๓
	๒.๑๒ ประโยชน์ของการเผยแพร่	๕๓
	๒.๑๓ หลักการเผยแพร่ตามแนวพระพุทธศาสนา	๕๓
	๒.๑๔ จริยธรรมในการเผยแพร่	๕๕
บทที่ ๓	งานเผยแพร่ของพระธรรมทูต อำเภอเทพสถิต	๖๑
	๔.๑ ข้อมูลและสภาพทั่วไปของอำเภอเทพสถิต	๖๑
	๔.๒ พระธรรมทูต อำเภอเทพสถิต	๖๖
	๔.๓ แผนงานการเผยแพร่	๖๖
	๔.๔ เนื้อหาการเผยแพร่	๖๘
	๔.๕ รูปแบบการเผยแพร่	๖๘
	๔.๖ วิธีการเผยแพร่	๖๘
	๔.๗ ขั้นตอนการเผยแพร่	๖๘
บทที่ ๔	ผลการวิจัย	๗๑
	ผลของทัศนคติ และความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่องานเผยแพร่ของ พระธรรมทูตอำเภอเทพสถิต	๗๑
	ตอนที่ ๑ ผลของการแสดงความคิดเห็นต่อเทคนิควิธีการอบรมบรรยาย ของพระธรรมทูต	๗๖
	ตอนที่ ๒ ผลของการแสดงความคิดเห็นต่อเนื้อหาที่อบรมบรรยายของ พระธรรมทูต	๗๘
	ตอนที่ ๓ ผลของการแสดงความคิดเห็นต่อความต้องการรูปแบบการอบรม บรรยาย	๘๐
	ตอนที่ ๔ ผลของการแสดงความคิดเห็นเสนอแนะต่อการอบรมบรรยาย	๘๒
บทที่ ๕	สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ	๘๖
	๖.๑ สรุปผลการวิจัย	๘๖
	๖.๒ ข้อเสนอแนะ	๘๘

บรรณานุกรม	๕๐
ภาคผนวก ก	๕๖
แบบสอบถาม เรื่อง “กระบวนการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมทูต : ศึกษาเฉพาะกรณี พระธรรมทูต อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ”	
ภาคผนวก ข	๕๕
แบบสัมภาษณ์ เรื่อง “กระบวนการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมทูต : ศึกษาเฉพาะกรณี พระธรรมทูต อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ”	
ประวัติผู้วิจัย	๑๐๐

สารบัญตาราง

กลุ่มประชากรตัวอย่าง

ตาราง		หน้า
ตารางที่ ๑	แสดงวัน เดือน ปี และสถานที่ออกปฏิบัติภารกิจของพระธรรมทูต	๖๖
ตารางที่ ๒	แสดงจำนวนผู้เข้ารับการอบรมและกิจกรรมพิเศษในโครงการเผยแผ่ของพระ ธรรมทูต	๖๘
ตารางที่ ๓	ระดับความคิดเห็นและระดับความพึงพอใจ จำแนกตามความคิดเห็นและความพอใจที่มีต่อเทคนิควิธีการอบรมบรรยายของพระธรรมทูต	๗๖
ตารางที่ ๔	ระดับความคิดเห็นและระดับความพึงพอใจ จำแนกตามความคิดเห็นและความพอใจที่มีต่อเนื้อหาที่อบรมบรรยายของพระธรรมทูต	๗๘
ตารางที่ ๕	ระดับความคิดเห็นและระดับความพึงพอใจ จำแนกตามความคิดเห็นและความพอใจที่มีต่อความต้องการรูปแบบการอบรมบรรยาย	๘๐

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

การใช้อักษรย่อ

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎก ภาษาบาลีและภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรียงตามคัมภีร์ ดังนี้

พระวินัยปิฎก

วิ. ม.	(บาลี)	=	วินยปิฎก	มหาวคฺคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ. ม.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที. ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎีกวรรค	(ภาษาไทย)
ม. ม.	(บาลี)	=	สุตตฺตปิฎก	มฺชฺฉนิกาย	มฺชฺฉนปณฺณาสกปาติ	(ภาษาบาลี)
ม. ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฉนิกาย	มัชฉนปณณาสก	(ภาษาไทย)
ส. ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวารวรรค	(ภาษาไทย)
อง. จตุกก.	(บาลี)	=	สุตตฺตปิฎก	องฺคฺตฺตรนิกาย	จตุกกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง. ปญจก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคฺตฺตรนิกาย	ปญจกนินิบาด	(ภาษาไทย)
อง. สตฺตก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคฺตฺตรนิกาย	สตฺตกนินิบาด	(ภาษาไทย)
อง. อฏฺฐก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคฺตฺตรนิกาย	อฏฺฐกนินิบาด	(ภาษาไทย)

การใช้หมายเลขย่อ

การใช้หมายเลขอ้างอิงพระไตรปิฎกภาษาบาลี จะแจ้งเล่ม / ข้อที่ / หน้า หลังคำย่อ ชื่อคัมภีร์ ตัวอย่างเช่น วิ. ม. (บาลี) ๔/๓๒/๒๗ หมายถึง วินยปิฎก มหาคคปาติ เล่ม ๔ ข้อ ๓๒ หน้า ๒๗ ฉบับมหาจุฬาเดปีฎกั ๒๕๐๐

การใช้หมายเลขอ้างอิงพระไตรปิฎกภาษาไทย จะแจ้งเล่ม / ข้อที่ / หน้า หลังคำย่อ ชื่อคัมภีร์ ตัวอย่างเช่น ที. ปาฎิ. (ไทย) ๑๑/๒๓๖/๑๕๓ หมายถึง ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค เล่ม ๑๑ ข้อ ๒๓๖ หน้า ๑๕๓ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๕

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

หลังจากที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ เป็นศาสดาเอกของโลกแล้ว ในตอนแรกพระองค์ทรงมีพระทัยน้อมไปเพื่อความขวนขวายน้อย เพราะทรงเห็นว่าธรรมที่พระองค์ได้ตรัสรู้นั้นลึกซึ้งยิ่งนัก ยากที่ปุถุชนผู้ยังมีกิเลสหนาจะรู้ตามได้ แต่ทว่าสหัมบดีพรหมก็มาอาราธนาให้พระองค์ได้โปรดแสดงธรรมแก่เหล่าสรรพสัตว์ให้รู้ตาม เพราะสัตว์ทั้งหลายที่มีกิเลสน้อยมีปัญญาที่จะรู้ธรรมของพระองค์ได้ก็มีอยู่ อาศัยความกรุณาในสัตว์ทั้งหลายพระองค์จึงได้ทรงตรวจดูโลกด้วยพุทธจักขุ ทรงเห็นความหย่อนและยังแห่งอินทรีย์เป็นต้นของสัตว์ทั้งหลาย เมื่อทรงคคลงพระทัยที่จะแสดงธรรมโปรดเหล่าเวไนยสัตว์แล้ว ก็ทรงพิจารณาหาบุคคลที่มีสติปัญญาแก่กล้าพอที่จะรับรู้เข้าใจธรรมที่พระองค์แสดง เมื่อทรงทราบด้วยพระญาณว่าทั้งอาหารคาวรสและอุทกคาวรสได้ทำกาลละแล้ว จึงได้เสด็จไปโปรดเหล่าปัญจวัคคีย์แทน จนปัญจวัคคีย์ได้บรรลุธรรม เป็นพระอรหันต์ทั้งหมด ต่อมาก็ทรงแสดงธรรมโปรดยสะและสหายรวม ๕๕ ท่าน จนได้บรรลุธรรมเช่นเดียวกัน เป็นอันว่าได้มีพระอรหันต์เกิดขึ้นในโลกแล้ว ๖๑ องค์ รวมทั้งพระองค์ด้วย เมื่อทรงเห็นว่าเหล่าพระสาวกมากเพียงพอที่จะประกาศศาสนาได้แล้ว จึงทรงส่งไปประกาศศาสนาด้วยพระดำรัสว่า

มุตตาหิ ภิกขเว สพุพปาเสหิ เย ทิพฺพา เย จ มนุสฺสา ตุมฺเหปิ ภิกขเว มุตตา
สพุพปาเสหิ เย ทิพฺพา เย จ มนุสฺสา จรตฺถ ภิกขเว จาริกํ พุทฺชนฺหิตาย พุทฺชนฺสุขาย
โลกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺसानํ มา เอเกน เทวํ คมิตฺถ เทเสถ ภิกขเว
ธมฺมํ อาทิกฺลฺยาณํ มชฺเชกฺลฺยาณํ ปรีโยสานกฺลฺยาณํ สาตถฺถํ สพุยฺยชนฺ ฺกเวลปรีปฺญณฺ
ปรีสุทฺธํ พุทฺหมจฺริยํ ปกาเสถ สนฺติ สตฺตา อปฺปรชกฺขชาติกา อสุทฺตวนฺตฺตา ธมฺมสฺส
ปรีหายนฺติ ภวิสฺสนฺติ ธมฺมมฺสฺส อญฺญาตาโร อหฺมฺปิ ภิกขเว เยน อูรุเวลา เสนานิกโม
เตนุปลสฺงกมฺิสฺสามิ ธมฺมเทสฺนาชาติ*

*วิ. ม. (บาลี) ๔/๓๒/๒๗.

แปลความว่า

ภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ แม้พวกเธอก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ อย่าไปโดยทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริบูรณ์ครบถ้วน สัตว์ทั้งหลายที่มีรูปในคาน้อย มีอยู่ ย่อมเสื่อมเพราะไม่ได้ฟังธรรม จักมีผู้รู้ธรรม ภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จักไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรม^๒

เหล่าพระสาวกทั้ง ๖๐ รูป ที่ทรงส่งไปประกาศพระศาสนานั้น ถือว่าเป็นคณะพระธรรมทูตชุดแรกที่ปรากฏในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา โดยที่พระองค์ก็ได้ทรงเสด็จไปเผยแผ่พระศาสนาเหมือนกัน คือเสด็จไปที่ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม เพื่อโปรดชฎิล ๓ พี่น้อง ซึ่งเป็นเจ้าลัทธิตที่ผู้คนนับถือมาก เมื่อเจ้าลัทธินับถือเสื่อมใสแล้ว เหล่าบริวารทั้งหลายก็จะได้นับถือเสื่อมใสตามด้วย ทำให้พระศาสนาเผยแผ่ไปได้เร็ว พระพุทธศาสนาก็ได้แพร่หลายนับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

หลังพุทธปรินิพพานได้ ๒๓๖ ปี ก็เกิดเหตุการณ์วุ่นวายขึ้นในพระพุทธศาสนาอีกครั้งเมื่อเดียรถีย์ปลอมบวชและได้แสดงหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาให้คลาดเคลื่อนหลังจากที่พระเจ้าอโศกมหาราชได้ทรงอาราธนาพระภิกษุในชมพูทวีปทั้งสิ้นให้ประชุมกันและทรงตรัสถามให้ภิกษุเหล่านั้นอธิบายหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ทรงรับสั่งให้สีกเหล่าภิกษุที่ตอบคลาดเคลื่อนจากหลักพระพุทธศาสนา จำนวน ๖๐,๐๐๐ รูป แล้ว ก็ได้มีการสังคายนาพระธรรมวินัยใหม่ ซึ่งนับเป็นครั้งที่ ๓ ในการสังคายนาครั้งนี้ มีพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระเป็นประธานสงฆ์และเป็นผู้ถาม พระมัชฌันติกะและพระมหาเทวะเป็นผู้วิงวอน มีการกสงฆ์ ซึ่งเป็นพระอรหันต์ จำนวน ๑,๐๐๐ รูป พระเจ้าอโศกมหาราชทรงอุปถัมภ์ ทำสังคายนาที่โศการาม เมืองปาฏลิบุตร แคว้นมคธ ทำอยู่ ๕ เดือน จึงสำเร็จ เกี่ยวกับหลักฐานการสังคายนาครั้งที่ ๓ นี้ พระธรรมปิฎก (ประยูรค์ ปยุตโต) กล่าวไว้โดยสังเขป ดังนี้

พระเจ้าอโศกมหาราช ทรงอุปถัมภ์การสังคายนาครั้งที่ ๓ ณ พระนครปาฏลิบุตร หลังจากเสร็จสิ้นการสังคายนาแล้ว ได้ทรงส่งพระสงฆ์ไปประกาศพระศาสนาในดินแดนต่าง

^๒วิ. ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

ๆ รวม ๕ สาขา บรรดา ๕ สายนั้น พระโศณะ และพระอุตตระ เป็นสายหนึ่ง (คัมภีร์สมันตปาสาทิกา อรรถกถาแห่งพระวินัยปิฎก นับเป็นสายที่ ๘ แต่คัมภีร์ศาสนวงศ์นับย้อนเป็นสายที่ ๒) นำพระพุทธศาสนาไปประดิษฐานในอาณาจักรสุวรรณภูมิ ซึ่งสันนิษฐานกันว่า ได้แก่ จังหวัดนครปฐม โดยมีโบราณสถานและโบราณวัตถุต่าง ๆ เช่นพระปฐมเจดีย์ เป็นต้น เป็นประจักษ์พยานอยู่จนบัดนี้ (พม่าว่าสุวรรณภูมิ ได้แก่ เมืองสะเทิม ในพม่าตอนใต้)^๑

การเผยแผ่ในประเทศไทยปัจจุบัน

ประเทศไทยเป็นประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนามาช้านาน คือ นับถือพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทจากการนำเข้ามาเผยแผ่ของพระโศณะและพระอุตตระ และนับถือพระพุทธศาสนาแบบมหายานโดยได้รับอิทธิพลจากการที่ถูกขอมปกครอง จนมาถึงปัจจุบันเป็นพระพุทธศาสนาแบบเถรวาท มีการศึกษาพระพุทธพจน์และการปฏิบัติธรรมอย่างแพร่หลาย พุทธศาสนิกชนมีจิตใจใฝ่ในการทำบุญ จนกล่าวได้ว่าเป็นประเทศที่พระพุทธศาสนารุ่งเรืองที่สุดในปัจจุบัน

การเผยแผ่ของพระสงฆ์ในปัจจุบันมีทั้งแบบเชิงรับคือยึดถือกันมาเป็นประเพณี เช่น เทศน์สอนโยมที่วัด เป็นต้น และแบบเชิงรุกคือปรับให้เหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน ตรงกับความต้องการของผู้ฟัง เช่น จัดค่ายอบรมเยาวชน เป็นต้น ลักษณะของผู้เผยแผ่มีทั้งแบบปัจเจกบุคคล คณะ และหน่วยงานองค์กร การเผยแผ่ที่ทำเป็นหน่วยงาน หรือองค์กร เช่น พระธรรมทูต, หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีหน่วยงาน องค์กรเผยแผ่ต่าง ๆ ที่ฆราวาสเป็นผู้ดำเนินงาน เช่น องค์กรพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก, พุทธสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ เป็นต้น ในที่นี้จะกล่าวเฉพาะงานของพระธรรมทูต

พระธรรมทูตภายในประเทศ

สามารถแบ่งพระธรรมทูตออกได้เป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ คือ (๑) พระธรรมทูตภายในประเทศ (๒) พระธรรมทูตในต่างประเทศ งานพระธรรมทูตภายในประเทศเกิดขึ้นก็เพราะคณะสงฆ์เห็นว่าประชาชนในชนบทที่ยังขาดแคลนพระนักเผยแผ่ที่มีความรู้ความสามารถ และเพื่อเป็นการสนองนโยบายของรัฐในด้านการเผยแผ่หลักธรรมคำสั่งสอน

^๑พระธรรมปิฎก (ประยูรค์ ปยุตฺโต), พระพุทธศาสนาในเอเชีย, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๔๓.

ของพระพุทธศาสนาให้แพร่หลายออกไป ดำเนินงานโดยมคิมหาเถรสมาคม สำหรับพระ
ธรรมทูตภายในประเทศนั้นในที่นี้จะกล่าวเฉพาะสายงานจาริกเผยแผ่เท่านั้น

สายงานพระธรรมทูต

เพื่อให้การทำงานของพระธรรมทูตเป็นไปอย่างทั่วถึง จึงได้มีการแบ่งเขตจาริก
ออกเป็นสายต่าง ๆ ดังนี้

แม่กองงานพระธรรมทูตได้จัดแยกการปฏิบัติงานออกเป็น ๔ สาย

- สายที่ ๑ จาริกปฏิบัติไปยังท้องถิ่นทุรกันดารตามชายแดนภาคตะวันออกเฉียง
เหนือของประเทศ

- สายที่ ๒ จาริกไปปฏิบัติงานยังประเทศลาว

- สายที่ ๓ จาริกไปปฏิบัติงานยังภาคใต้ของประเทศ

- สายที่ ๔ จาริกไปปฏิบัติงานยังภาคตะวันตกของประเทศ^๔

ภายหลังได้มีการจัดพระธรรมทูตเพิ่มขึ้นทั่วประเทศโดยไม่จำกัดนิยาม และได้
แบ่งสายปฏิบัติงานของพระธรรมทูตออกเป็น ๕ สาย คือ

- สายที่ ๑ จาริกปฏิบัติงานในเขตการปกครองของคณะสงฆ์ภาค ๑ และ ๔ มี ๗
จังหวัด ได้แก่ นนทบุรี ปทุมธานี สมุทรปราการ นครปฐม สุพรรณบุรี กาญจนบุรี สมุทรสาคร

- สายที่ ๒ จาริกปฏิบัติงานในเขตการปกครองของคณะสงฆ์ภาค ๒ และภาค ๓ มี
๗ จังหวัด ได้แก่ พระนครศรีอยุธยา อ่างทอง สระบุรี ลพบุรี สิงห์บุรี ชัยนาท และอุทัยธานี

- สายที่ ๓ จาริกปฏิบัติงานในเขตการปกครองของคณะสงฆ์ภาค ๔ และภาค ๕ มี
๘ จังหวัด ได้แก่ กำแพงเพชร พิจิตร เพชรบูรณ์ นครสวรรค์ พิษณุโลก สุโขทัย ตาก และ
อุตรดิตถ์

- สายที่ ๔ จาริกปฏิบัติงานในเขตการปกครองของคณะสงฆ์ภาค ๖ และภาค ๗ มี
๘ จังหวัด ได้แก่ ลำปาง เชียงราย พะเยา น่าน แพร่ เชียงใหม่ ลำพูน และแม่ฮ่องสอน

- สายที่ ๕ จาริกปฏิบัติงานในเขตการปกครองของคณะสงฆ์ภาค ๘ และภาค ๙ มี
๘ จังหวัด ได้แก่ อุตรธานี หนองคาย เลย สกลนคร ขอนแก่น มหาสารคาม กาฬสินธุ์ และ
ร้อยเอ็ด

^๔กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือการปฏิบัติงานด้านศาสนา ของ-
กรมการ การศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๗), หน้า ๒๘๔

- สายที่ ๖ จาริกปฏิบัติงานในเขตการปกครองของคณะสงฆ์ภาค ๑๐ และภาค ๑๑ มี ๘ จังหวัด ได้แก่ อุบลราชธานี ยโสธร ศรีสะเกษ สุรินทร์ นครพนม นครราชสีมา ชัยภูมิ และบุรีรัมย์
- สายที่ ๗ จาริกปฏิบัติงานในเขตการปกครองของคณะสงฆ์ภาค ๑๒ และภาค ๑๓ มี ๗ จังหวัด ได้แก่ ปราจีนบุรี นครนายก ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง จันทบุรี และตราด
- สายที่ ๘ จาริกปฏิบัติงานในเขตการปกครองของคณะสงฆ์ภาค ๑๕ และภาค ๑๖ มี ๗ จังหวัด ได้แก่ ราชบุรี เพชรบุรี สมุทรสงคราม ประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร สุราษฎร์ธานี และนครศรีธรรมราช
- สายที่ ๙ จาริกปฏิบัติงานในเขตการปกครองของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ และภาค ๑๘ มี ๑๑ จังหวัด ได้แก่ ภูเก็ต ตรัง กระบี่ พังงา ระนอง พัทลุง สงขลา ปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูล^๕

พระธรรมทูตในต่างประเทศ

สำหรับงานพระธรรมทูตในต่างประเทศของคณะสงฆ์ไทย ผู้ที่บุกเบิกเริ่มงานมา หรือได้วางรากฐานงานไว้เป็นองค์แรก ซึ่งควรนำมากล่าวไว้ในที่นี้ ได้แก่ สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) ท่านเริ่มงานเผยแผ่พระพุทธศาสนามาตั้งแต่สมัยที่ดำรงสมณศักดิ์เป็น พระพิมลธรรม และดำรงตำแหน่งเป็นสังฆมนตรีด้วย ในสมัยของ ฯพณฯ จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี งานของท่านถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของงานพระธรรมทูตในต่างประเทศนั่นคือการนำพระนิสิตมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยไปฝากศึกษาที่อินเดีย และศรีลังกา หลังเสร็จภารกิจการเข้าร่วมฉัตรสังคายนาที่พม่าแล้ว (คณะทูตศาสนสัมพันธ์ไทยเข้าร่วมประชุมงานฉัตรสังคายนา เมื่อวันที่ ๒๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๖) ดังมีข้อความกล่าวถึงในชีวิตประวัติและผลงานของท่าน ดังนี้

เมื่อเสร็จภารกิจอันสำคัญในประเทศพม่าแล้วพระพิมลธรรมหัวหน้าผู้แทนฝ่ายไทยในนามสภานายกมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้เดินทางต่อไปยังประเทศอินเดีย โดยมีพระมหาหุนุ ปุณฺณวณฺโฑ พระมหามนัส พวงลำเจียก พระมหาชูศักดิ์ ทิพยเกษร และอาจารย์กรุณา กุศลลาสัย ติดตามไปด้วย ทั้งนี้เพื่อนมัสการสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทั้ง ๔ แห่งในประเทศอินเดีย และนำพระมหามนัส ปุณฺณวณฺโฑ และพระมหาชูศักดิ์ ทิพยเกษร ไปฝากกับ

^๕เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๘๔ - ๒๘๕.

สถาบันการศึกษาในมหาวิทยาลัยนาลันทาประเทศอินเดีย และธรรมทูตวิทยาลัยประเทศลังกา (ต่อมาเปลี่ยนชื่อประเทศเป็นศรีลังกา) ตามลำดับ

หลังจากฝากพระมหามันัส พวงลำเจียก ให้อยู่ที่มหาวิทยาลัยนาลันทากับพระเจ้ากัศปมหาเถรแล้ว ท่านสภานายกมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และคณะผู้ติดตามที่เหลือได้เดินทางไปนมัสการสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาเป็นเวลา ๑๘ วันและในช่วงเวลา ๑๘ วันนี้ ท่านได้พบและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับพระภิกษุชาวลังกาและชาวพม่าที่มีชื่อเสียงและอยู่ในอินเดียจำนวนมาก รวมถึงบุคคลสำคัญ ๆ ชาวอินเดียด้วย ทำให้ได้ทราบถึงบทบาทในด้านการอนุรักษ์ และการเผยแผ่พุทธศาสนาของพระภิกษุชาติต่าง ๆ ซึ่งอยู่ในอินเดียสมัยนั้นเป็นการเริ่มแรกในการประกาศเกียรติคุณของพระสงฆ์ไทยในอินเดียให้ชาวอินเดียและพระสงฆ์ชาวต่างชาติได้รู้จัก จัดเป็นงานชิ้นสำคัญที่คนไทยจะลืมเสียไม่ได้

ในวันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๔๕๖ พระพิมลธรรม สภานายกมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และคณะผู้ติดตามได้เดินทางเข้าสู่ประเทศลังกา ไปพักที่ธรรมทูตวิทยาลัย และได้ฝากฝังให้พระมหาชูศักดิ์ ทัพพะเกษร อยู่ศึกษาภายใต้การอำนวยการของพระดร. พี วชิรญาณมหาเถร และในโอกาสนั้นได้มีนายแพทย์ชาวลังกาผู้หนึ่งชื่อ รัตนपालะ รับเป็นโยมอุปฐากตลอดเวลา ๕ ปีที่พระมหาชูศักดิ์อยู่ในลังกา^๖

นอกจากนี้ท่านยังได้เข้าร่วมขบวนการ เอ็ม. อาร์. เอ. หรือขบวนการเสริมสร้างศีลธรรม ด้วย ซึ่งนับเป็นการบุกเบิกงานการเผยแผ่ในประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศในแถบยุโรป ดังมีข้อความกล่าวถึงในชีวิตประวัติและผลงานของท่าน ดังนี้

เนื่องจากขบวนการเสริมสร้างศีลธรรมเห็นพร้อมกันว่า พระเดชพระคุณพระพิมลธรรม เจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เป็นพระเถระที่สำคัญ มีความรู้ความสามารถ ได้บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ให้แก่ชาติและพระศาสนาเป็นอเนกประการ จึงได้ส่งผู้แทนมานิมนต์พระเดชพระคุณท่าน ฯ ไปร่วมกับขบวนการเสริมสร้างศีลธรรมที่กล่าวนี้หลายครั้ง พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระพิมลธรรมรับนิมนต์และไปร่วมประชุม ๓ ครั้ง คือ

ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๐๑ ไปประชุม ณ ที่สำนักงานใหญ่ ณ เกาะแมคกินอสหรัฐอเมริกา

^๖ดู กองงาน นิสิตบัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ชีวิตประวัติและผลงาน ของ สมเด็จพระพุทธอาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), (ขอนแก่น : หจก. โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๔๖), หน้า ๕๒ - ๕๓.

ครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๐๒ ไปประชุม ณ นครโคเทียว ประเทศญี่ปุ่น

ครั้งที่ ๓ เดือนกรกฎาคม ๒๕๒๑ ไปประชุม ณ สำนักงานใหญ่เมืองโคซึ ประเทศ
สวิตเซอร์แลนด์

เมื่อเสร็จสิ้นการประชุมแต่ละครั้งแล้ว พระเดชพระคุณเจ้าคุณพระพิมลธรรมได้
เดินทางไปเผยแผ่ธรรมของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ให้แก่ชาวต่างประเทศของประเทศ
ต่าง ๆ ที่ผ่านไป ให้เข้าถึงซึ่งธรรมนั้น ๆ ตามธรรมเนียมทุกประการ^๑

ในสมัยนั้นเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) ถือว่าเป็นพระ
มหาเถระที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกลกว่าใคร ๆ งานเผยแผ่ของท่านเป็นที่ประจักษ์แก่สังคมทั้งใน
ประเทศและต่างประเทศ แม้งานเผยแผ่ของพระธรรมทูตในต่างประเทศของคณะสงฆ์ไทยใน
เวลาต่อมาก็กล่าวได้ว่าได้ดำเนินงานตามแนวทางของท่านนี่เอง ซึ่งมีประวัติความเป็นมา
โดยสังเขป ดังนี้

เมื่อต้นปีพุทธศักราช ๒๔๙๕ ซึ่งเป็นปีพุทธศักราช ๒๕๐๐ ของประเทศอินเดีย
(อินเดียนับปีพุทธศักราชขณะเริ่มต้นปี จึงเร็วกว่าประเทศไทย ๑ ปี) นั้น ก่อนแต่ที่รัฐบาล
อินเดียจะได้จัดฉลอง “พุทธชยันตี” ๒๕ พุทธศตวรรษ หรือปีครบรอบพุทธศักราช ๒๕๐๐
นั้น รัฐบาลอินเดียได้ทำการบูรณะทำนุบำรุงสังเวชนียสถานทั้ง ๔ แห่ง และสถานที่สำคัญทาง
พระพุทธศาสนาทุกแห่งเป็นครั้งใหญ่ พร้อมกับสร้างสถานที่พักสำหรับผู้จาริกแสวงบุญไว้
ครบทุกแห่ง เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้จาริกแสวงบุญโดยทั่วถึง และในต้นปีพุทธศักราช
๒๔๙๕ นี้ รัฐบาลอินเดียได้ขอร้องมายังรัฐบาลไทย ให้ไปสร้างวัดไทยไว้เป็นพุทธบูชาใน
ประเทศอินเดียเป็นส่วนพิเศษด้วย (ทราบว่ารัฐบาลอินเดียได้ขอร้องในทำนองเดียวกันนี้ ไป
ยังรัฐบาลในเครือของพระพุทธศาสนาทุกประเทศโดยทั่วถึง) รัฐบาลได้รับคำเชิญและคำ
ขอร้องของรัฐบาลอินเดียไว้พิจารณาด้วยการสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณแห่งองค์สมเด็จพระ
สัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ผู้ทรงประทานต้นกำเนิดของพระพุทธศาสนา^๒

เมื่อรัฐบาลไทยได้รับคำเชิญและคำขอร้องของรัฐบาลอินเดียแล้ว ค่อมาก็ได้
ดำเนินการสร้างวัดไทยพุทธคยา ขึ้นที่พุทธคยา ประเทศอินเดีย น้อมเป็นพุทธบูชาเนื่องใน
โอกาสครบรอบ ๒๕ พุทธศตวรรษ เนื้อที่ตั้งวัด ๑๑ ไร่เศษ โดย ฯ พณ ฯ บุญย์ เจริญไชย

^๑เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๔.

^๒พระเทพวิสุทธิโมลี (บุญเลิศ ทศตสุทธิ), อนุสรณ์วัดไทยพุทธคยา – อินเดีย ฉบับ วิสาขบูชา
๒๕๐๗, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ศิวพร, ๒๕๐๗), หน้า ๕๖.

เอกอัครราชทูตไทยประจำอินเดียในขณะนั้นเป็นผู้วางศิลาฤกษ์ เมื่อวันที่ ๑๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๐๑ เมื่อสร้างเสร็จแล้ว คณะสงฆ์ไทยพร้อมด้วยรัฐบาลก็ได้ส่งพระสงฆ์ไทย จำนวน ๕ รูป ไปจำพรรษาและปฏิบัติศาสนกิจที่วัดไทยพุทธคยานั้น ซึ่งมีรายละเอียดโดยสังเขป ดังนี้

คณะสงฆ์ไทย ซึ่งมีองค์สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก วัดเบญจมบพิตร ในขณะแรกสร้างวัดไทยพุทธคยานี้พร้อมกับทางราชการบ้านเมืองได้กำหนด “สงฆ์ปัญจวรรค” ให้ไปปฏิบัติศาสนกิจอยู่ประจำ ณ วัดไทยพุทธคยา – อินเดีย เพื่อให้ได้มีโอกาสบำเพ็ญสมณกิจเพื่อเป็นที่เชิดชูและฟื้นฟูพระพุทธศาสนาได้อย่างเต็มสามารถตามพระวินัยนิยมบรมพุทธานุญาต ซึ่งนับเป็นการส่งเสริมให้กำลังใจแก่คณะสงฆ์ไทย ที่ได้ไปอยู่บำเพ็ญกิจพระศาสนาในต่างประเทศ โดยเฉพาะพื้นแผ่นดินพุทธภูมิ เป็นการสักการบูชาสนองพระคุณแห่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ด้วยความน่านภาควินัยในเกียรติคุณของชาวพุทธไทยและประเทศไทย สมกับที่มีพระพุทธศาสนาไว้เป็นสิ่งเคารพนับถืออย่างสูงสุดประจำชาติด้วยดียิ่ง คณะสงฆ์ปัญจวรรค ซึ่งมีพระธรรมธีรราชมหามุนี (ธีร์ ปุณณโก) วัดจักรวรรดิราชาวาส เป็นหัวหน้าคณะ ได้เดินทางไปที่พุทธคยา ประเทศอินเดีย เมื่อวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๒

กิจกรรมของพระธรรมทูตในต่างประเทศ

สำนักฝึกอบรมพระธรรมทูตไปต่างประเทศของมหาเถรสมาคม มีสมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสนมหาเถร) เป็นประธานกรรมการ นอกจากนี้มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยร่วมกับกรมการศาสนาและสมาชิสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกายังได้จัดโครงการฝึกอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศเป็นประจำทุกปี โดยเริ่มโครงการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๘ กิจกรรมของพระธรรมทูตในต่างประเทศนั้นไม่มีรูปแบบที่ตายตัว พระธรรมทูตในสายประเทศนั้น ๆ สามารถกำหนดกิจกรรมได้ตามความเหมาะสม ในที่นี้จะกล่าวถึงกิจกรรมของพระธรรมทูตของวัดไทยกรุงวอชิงตัน ดี. ซี โดยสังเขป ดังนี้

ลักษณะการเผยแผ่

ก. ภาคทฤษฎี

๑. การเทศน์ การบรรยายธรรม

^๑เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๒.

๒. การสอน
๓. ผลิตเอกสารสิ่งพิมพ์เพื่อการเผยแพร่
๔. บริการเทป วีดีโอธรรมะ
๕. สร้างโฮมเพจเพื่อโฆษณาประชาสัมพันธ์กิจกรรมของวัด
๖. บริการห้องสมุดแก่ผู้สนใจทั่วไป
- ข. ภาคปฏิบัติ
 ๑. จัดสอนวิปัสสนากรรมฐาน
 ๒. จัดบรรพชา – อุปสมบทภาคฤดูร้อน
 ๓. จัดอบรมธรรมะแก่เยาวชน
 ๔. จัดให้มีการประเพณีธรรม รักษาศีล ๘ ในโอกาสพิเศษต่าง ๆ
 ๕. จัดเข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานประจำปี

งานอนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรมประเพณีไทย

๑. งานวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
๒. งานทำบุญประเพณีประจำปี
๓. งานวัฒนธรรมของชาติ (เช่น จัดงานเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ ธันวาคมหาราช

เป็นต้น)

งานด้านการศึกษา

๑. โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์
๒. โรงเรียนภาคฤดูร้อน (โครงการสอนภาษาไทยและวัฒนธรรมไทย)
๓. การเรียนนาฏศิลป์และดนตรีไทย
๔. การจัดสอนภาษาไทยชั้นพิเศษแก่ชาวต่างประเทศ
๕. การสอนธรรมศึกษาและศาสนพิธี
๖. การสอนวิปัสสนากรรมฐานแก่ชาวต่างประเทศ^๑

^๑ดู พระมหานงค์ อดุลจารี, พระปลัดอำพล สุธีโร, พระธรรมทูตในต่างประเทศ Buddhist missionary. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์หาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๕ – ๓๒.

พระธรรมทูต อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ

พระธรรมทูต อำเภอเทพสถิต เป็นพระธรรมทูตสายที่ ๖ ปัจจุบันมี พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์ คงคปญฺโญ) วัดโมลีโลกยาราม เป็นหัวหน้าสาย มีพระครูเทพสถิตคณาจารย์ เจ้าคณะอำเภอเทพสถิต เป็นพระธรรมทูตฝ่ายอำนวยการ ฝ่ายปฏิบัติการ (เผยแผ่) มี ๔ รูป คือ

๑. พระครูบรรพตวิหารการ	วัดเทพบุตรบรรพต
๒. พระครูจันทสรกิจ	วัดนายางกลัก
๓. พระครูประโชติสุวรรณภูมิ	วัดโป่งนก
๔. พระครูประกาศธรรมโสภิต	วัดประคองาม

การดำเนินงานก็ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ คำสั่ง ของมหาเถรสมาคม คือหลังจากสิ้นสุดการจาริกปฏิบัติงานในปีนั้น ๆ แล้วพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติก็รายงานผลการปฏิบัติงานต่อผู้อำนวยการพระธรรมทูต ต่อจากนั้นผู้อำนวยการพระธรรมทูตก็รายงานผลการปฏิบัติงานต่อหัวหน้าพระธรรมทูตจังหวัดตามลำดับ

สภาพสังคมในปัจจุบัน ประชาชนมีความเดือดร้อนวุ่นวายเนื่องจากปัญหาสังคมต่าง ๆ เช่น ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาการละเมิดทางเพศ ปัญหาการก่อทะเลาะวิวาทกันของนักเรียน เป็นต้น โดยเฉพาะปัญหาเกี่ยวกับการละเมิดศีลธรรมนั้นเป็นที่มาของคำถามว่าประเทศไทยก็เป็นเมืองพุทธ ทำไมจึงเกิดปัญหาเช่นนี้ได้ และนับวันปัญหาก็ยิ่งรุนแรง พระสงฆ์ในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณไม่ได้ทำหน้าที่ของตนหรืออย่างไร ส่วนหนึ่งก็สรุปว่าเป็นเพราะพระสงฆ์ปรับตัวตามกระแสโลกไม่ทัน พระสงฆ์ส่วนมากยังไม่เข้าใจพระพุทธศาสนาดีพอ ไม่มีเทคนิควิธีการเผยแผ่ที่ดี สื่อสารไม่ตรงกับความต้องการของผู้ฟังหรือผู้รับสาร

อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของสังคมก็ประสบปัญหาเช่นนี้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ พระธรรมทูตก็ทำหน้าที่ของตนอย่างมิได้ขาดคบกพร่อง แต่ปัญหาต่าง ๆ ก็ยังไม่ได้รับการแก้ไขให้ดีขึ้น การแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ เช่น การจับกุม คุมขัง เป็นต้น ไม่ใช่เป็นวิธีแก้ปัญหายั่งยืน ไม่เหมือนการสอนศีลธรรม จริยธรรม ให้เขาได้เกิดความเข้าใจชีวิตที่ถูกต้อง และสามารถที่จะเปลี่ยนพฤติกรรมของตนให้ดีขึ้น ทำให้ปัญหาสังคมได้รับการแก้ไขบรรเทาเบาบาง เกิดเป็นสังคมที่น่าอยู่ การเผยแผ่ที่ดี สามารถเปลี่ยน

พฤติกรรมของคนในสังคมได้ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะเลือกที่จะศึกษางานเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมทูต อำเภอเทพสถิต ซึ่งเป็นงานในพื้นที่ของผู้วิจัยด้วย

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาเนื้อหา รูปแบบ วิธีการ และขั้นตอนการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมทูต
๒. เพื่อศึกษาผลของการเผยแผ่ และแนวทางพัฒนางานเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมทูต อำเภอเทพสถิต

๑.๓ ขอบเขตในการวิจัย

๑. ขอบเขตด้านพื้นที่ ได้แก่ อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ
๒. ขอบเขตด้านเนื้อหา ได้แก่ พระไตรปิฎก หนังสือ เอกสาร สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์

๑.๔ นิยามศัพท์

พระธรรมทูต หมายถึง ภิกษุผู้นำธรรมะไปเผยแผ่แก่ประชาชน ทำงานด้านการเผยแผ่ตามกฎ ระเบียบ คำสั่ง ของมหาเถรสมาคม

กระบวนการ หมายถึง เนื้อหา รูปแบบ วิธีการ และขั้นตอนในการเผยแผ่พุทธธรรม เป็นการทำงานอย่างมีระบบ และต่อเนื่อง

พุทธธรรม หมายถึง ธรรมในพระพุทธศาสนา หรือธรรมที่ทำให้ผู้ปฏิบัติเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น และผู้เบิกบาน เนื้อหาพุทธธรรมมีปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก นอกจากนั้นยังปรากฏอยู่ในคัมภีร์ชั้นนอรรถกถา ฎีกา และปกรณ์พิเศษ

การเผยแผ่ หมายถึง การประกาศคำสอนในทางพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ เพื่อประโยชน์สุขแก่พหุชน และทำให้พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรือง มั่นคงถาวรสืบไป

การอบรม หมายถึง การพัฒนาบุคคลให้เกิดทัศนคติที่ดี สติปัญญา และขัดเกลาพฤติกรรมตามแนวทางวัฒนธรรมของสังคม

๑.๕ ทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ พบว่า มีเอกสารเกี่ยวข้องจำนวนมากที่สามารถนำมาเป็นแนวทางการศึกษาได้ ผู้วิจัยจึงขอยกเอกสารที่เกี่ยวข้องมาทบทวน ดังนี้

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) กล่าวว่า การทำงานของพระธรรมทูตก็เช่นเดียวกับการเผยแผ่พระศาสนา ซึ่งเป็นการให้การศึกษา เพื่อประโยชน์แก่ประชาชน ถ้าเราไปในถิ่นไหน ก็ต้องรู้ถิ่นนั้น รู้สถานการณ์ความเป็นไป สภาพความต้องการจิตใจ อะไรต่ออะไรต่างๆ ของเขา แล้วเราก็สรุปประเมินว่า ในถิ่นนี้ เทศะนี้ ในกาลยุคสมัยนี้ เราควรจะเน้น เช่นว่า มีเป้าหมายอะไร เป็นการเผยแผ่อะไร จะย้ำในหลักธรรมข้อไหน เป็นต้น คิดว่าถ้าเอางานอย่างนี้ จะเป็นการทำงานที่เรียกว่า มีเป้าหมายที่เด่นชัด^{๑๑}

พระพิจิตรธรรมพาที (ชัยวัฒน์ ธมฺมวฑฺฒโน) กล่าวว่า เทคนิคเป็นภาษาต่างประเทศ ตรงกับภาษาไทยว่า ศิลปะ ๆ คือวิธีการเผยแผ่ที่จะประสบผลสำเร็จ ต้องประกอบด้วยสิ่งเหล่านี้ คือ

- (๑) คำคมนิด
- (๒) สุภาษิตน้อย
- (๓) อร่อยต้องมีคำกลอน
- (๔) ไม่่วงนอนต้องมีขำขัน
- (๕) ครึ่งใจไปนานต้องมีແທ່

รวมความว่า ต้องมีทั้ง “ศาสตร์” และ “ศิลป์” ศาสตร์คือความรู้ ศิลป์คือวิธีการหรือเทคนิค^{๑๒}

พระมหาวิชาญ สุวิชาโน ได้ศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการฝึกอบรมบุคคลากรทางพระพุทธศาสนาของพระโพธิญาณเถระ (ชา สุภทฺโท) ผลการศึกษาพบว่า ในการฝึกอบรม ผู้นำนับว่ามีบทบาทมากที่สุดในบรรดาสมาชิกกลุ่มที่เข้าร่วมการอบรม ผู้นำจะเกี่ยวข้องกับ

^{๑๑}พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), พระธรรมทูตสายต่างประเทศ รุ่นที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๖ - ๑๗.

^{๑๒}พระพิจิตรธรรมพาที (ชัยวัฒน์ ธมฺมวฑฺฒโน), พระธรรมทูตสายต่างประเทศ รุ่นที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๓๗.

การฝึกอบรมสองกรณี คือ เป็นผู้นำของผู้รับการฝึก และผู้นำที่ดำเนินการฝึกอบรม ดังนั้น การศึกษาถึงอิทธิพลและบทบาทของผู้นำนั้นมีความสำคัญยิ่งในการจะให้การอบรม^{๑๑}

พระมหาธีรวุฒิ ธีรธมฺโม ได้ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ สื่อบุคคลในการชี้แนะ และปลุกฝังจิตสำนึกประชาชนชนบท เพื่อมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนแต่ละคนนั้นมีการติดต่อซึ่งกันและกันในชีวิตประจำวัน และเป็นสมาชิกของสถาบันสังคมต่างๆ คนแต่ละคนมีการใช้สื่อมวลชนไม่เท่ากัน และมีอิทธิพลในการเป็นผู้นำไม่เท่ากัน ในสังคมแต่ละสังคมหรือชุมชนแต่ละแห่ง จะมีบุคคลซึ่งเป็นผู้นำความคิด (opinion leaders) ทำหน้าที่เป็นผู้ถ่ายทอดข่าวสารจากสื่อมวลชนไปยังประชาชนคนอื่น และมีอิทธิพลต่อความคิดและการตัดสินใจของประชาชนคนอื่นด้วย^{๑๒}

ไพศาล โอปารัตน์ ได้ศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์กับผู้นำมุสลิม ในการปลุกฝังคุณธรรมในชุมชน ผลการศึกษาพบว่า ในการสอนจริยธรรม พระพุทธเจ้าทรงใช้สอนหลายวิธี วิธีต่างๆ เหล่านั้นไม่ได้ใช้สอนจริยธรรมอย่างเดียวกัน แต่ทรงใช้ในการสอนจริยธรรมเพื่อปลุกฝังให้แก่พุทธศาสนิกชนโดยทั่วไปด้วย ในการสอนแต่ละวิธีนั้น พระพุทธเจ้าทรงพิจารณาเรื่อง “จริต” หรือพื้นภูมิปัญญาและอารมณ์ความรู้สึกของแต่ละคน เป็นสำคัญและทรงอธิบายให้สอดคล้องไปตามบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในภายหลัง^{๑๓}

จ่านงค์ อติวัฒนสิทธิ์ กล่าวว่า พระพุทธศาสนา มีบทบาทต่อการพัฒนาการศึกษาเป็นอย่างมาก กล่าวโดยเฉพาะเนื้อหาคำสอนของพระพุทธศาสนา ก็ล้วนแต่เป็นคำสอนที่มุ่งอบรมพัฒนาบุคคลให้มีสติปัญญา และมีความรู้ในเรื่องต่าง ๆ อย่างแท้จริง พระพุทธศาสนา

^{๑๑}พระมหาวิชาญ สุวิชาโน, “ศึกษากระบวนการฝึกอบรมบุคลากรทางพระพุทธศาสนาของพระโพธิญาณเถระ (ชา สุภทฺโท)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๓๑.

^{๑๒}พระมหาธีรวุฒิ ธีรธมฺโม, “บทบาทของพระสงฆ์ สื่อบุคคลในการชี้แนะและปลุกฝังจิตสำนึกประชาชนชนบท เพื่อมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าไม้ : ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสจังหวัดอุตรธานี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๖๔.

^{๑๓}ไพศาล โอปารัตน์, “การศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์กับผู้นำมุสลิม ในการปลุกฝังคุณธรรมในชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณีในอำเภอไชยา จังหวัดอ่างทอง”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๘), หน้า ๒๒.

เมื่อแปลตามศัพท์ แปลว่า ศาสนาของผู้รู้ หรือหลักคำสอนสำหรับการพัฒนาบุคคลให้เป็นผู้รู้ อย่างแท้จริง (พุทธะ แปลว่า ผู้รู้) พระพุทธเจ้าทรงสอนบุคคลให้มีการเรียนรู้ในวิชาการต่าง ๆ อย่างไม่หยุดยั้ง และได้รับการฝึกอบรมอย่างถูกต้อง เพื่อให้มีหลักการปฏิบัติตนในสังคมได้ อย่างเหมาะสม (วิชาจรณสัมปันโน)^{๑๖}

ทิตนา แชมมณี กล่าวว่า การบรรยายที่ดี ต้องอาศัยการเตรียมการที่ดี ผู้สอน จำเป็นต้องศึกษาเนื้อหาสาระที่จะบรรยายให้เข้าใจแจ่มแจ้ง หากพบว่า มีจุดใดที่ตนยังไม่ เข้าใจแจ่มแจ้งหรือมีข้อสงสัย ควรศึกษาค้นคว้าให้กระจ่างก่อน ต่อจากนั้นควรคัดเลือกว่า เนื้อหาสาระใดมีความจำเป็นหรือมีประโยชน์ต่อผู้เรียนของตนเพียงใด เนื้อหาใดไม่จำเป็น อาจตัดออก ต่อไปควรจัดลำดับเนื้อหาสาระว่า สิ่งใดควรพูดก่อน พูดหลัง และจะเชื่อมโยงกัน อย่างไร ในเนื้อหาสาระแต่ละส่วนมีส่วนใดที่ยังคลุมเครือ ควรหาตัวอย่างประกอบ หรือควร ใช้สื่อใดช่วย และควรแสวงหาเทคนิคในการนำเสนอสาระแต่ละส่วนให้น่าสนใจ ทำทาย ความคิดและเข้าใจได้ง่าย ซึ่งอาจเป็นการใช้คำถามกระตุ้น หรือการเล่าประสบการณ์แปลก ใหม่ หรือนำเสนอปัญหาที่ทำทายความคิดก่อนการบรรยาย ผู้สอนควรมีโครงร่าง (outline) สำหรับการบรรยาย และมีเอกสารประกอบการบรรยายแจกให้นักเรียน^{๑๗}

สนิท ศรีสำแดง กล่าวว่า สิ่งสำคัญที่เรานำมากำหนดเป้าหมายทางการศึกษา คือ ชีวิตมนุษย์ หลังจากเราตกลงใจว่า จะให้มนุษย์เป็นอย่างไร เราจึงกำหนดเป้าหมายขึ้นไว้ หาก การเป็นอยู่ของมนุษย์เปลี่ยนไป เป้าหมายของการศึกษาก็ต้องเปลี่ยนไปตาม การศึกษามีใช่ การเตรียมคนเพื่ออนาคต การศึกษาเป็นพลวัต มีการเปลี่ยนแปลงได้

มนุษย์มีเหตุผล มีสติปัญญา มีอารมณ์และมีร่างกาย ระบบการศึกษาที่มีเป้าหมาย ชัดเจนสมบูรณ์ จะต้องจัดเพื่อพัฒนาทั้งในแง่ของสติปัญญา เหตุผล อารมณ์และร่างกายของ ผู้เรียน^{๑๘}

^{๑๖}จ่านง อติวัฒน์สิทธิ์, สังคมวิทยา ตามแนวพุทธศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๕๐.

^{๑๗}ทิตนา แชมมณี, 14 วิธีสอน สำหรับครูมืออาชีพ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๓ - ๑๔.

^{๑๘}สนิท ศรีสำแดง, พุทธศาสนา กับการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : นิตนารการพิมพ์, ม.ป.ป.), หน้า ๑ - ๒.

เสถียร โทธินันทะ กล่าวว่า ในท่ามกลางลัทธิศาสนาอินเดียดังกล่าวมา พระพุทธองค์ได้อุบัติตั้งพระพุทธศาสนาขึ้นโดยอาศัยบุคลิกภาพอันยิ่งใหญ่ของพระองค์ พร้อมด้วยสัตตศาสน์อันประกอบด้วยเหตุผล ศาสนาจึงมีขึ้นเป็นปึกแผ่น พระองค์มีหลักการ ๓ ข้อใหญ่คือ

๑. ทรงสั่งสอนโดยปฏิรูป เช่นการถือว่าอาบน้ำในแม่น้ำคงคาล้างบาปได้ พระองค์ก็แก้ไขให้ล้างบาปด้วยวิธีทำสุจริตให้เป็นทางในทวารทั้งสาม
๒. ทรงสั่งสอนโดยปฏิวัติลัทธิศาสนา ในยุคนั้นแห่งอาคมอันเป็นใหญ่ ทรงสอนตรงกันข้าม ถือหลักอนัตตา ซึ่งเป็นการคัดค้านพระเวทอย่างรุนแรง
๓. ทรงสั่งสอนโดยตั้งหลักธรรมใหม่ คือหลักอริยสัจ ๔^{๑๕}

๑.๖ วิธีการดำเนินการวิจัย

๑.๖.๑ สํารวจและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีแหล่งข้อมูลดังต่อไปนี้คือ

- ก. เอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก
- ข. เอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือ เอกสาร สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกับการวิจัย
- ค. แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์

๑.๖.๒ เครื่องมือในการรวบรวม

- ก. แบบสอบถาม
- ข. แบบสัมภาษณ์
- ค. สมุดจดบันทึก

๑.๖.๓ ประชากรที่ศึกษา

การวิจัยครั้งนี้นอกจากจะได้ศึกษาถึงกระบวนการเผยแพร่พุทธธรรมของพระธรรมทูต อำเภอเทพสถิตแล้ว ยังได้ศึกษาถึงทัศนคติและความพึงพอใจของผู้ที่รับการเผยแพร่ที่มีต่องานเผยแพร่ของพระธรรมทูต อำเภอเทพสถิต อีกด้วย ประชากรที่ศึกษาในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

^{๑๕}เสถียร โทธินันทะ, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ฉบับมยุขปาฐะ ภาค ๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๗.

นักเรียนโรงเรียนตรีประชาพัฒนศึกษา ตำบลห้วยยายจิ๋ว อำเภอเทพสถิต ซึ่งมีจำนวน ๓๒๑ คน ซึ่งในแต่ละชั้นมีจำนวนนักเรียน ดังนี้

๑. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑	จำนวน ๖๘	คน
๒. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒	จำนวน ๖๕	คน
๓. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓	จำนวน ๗๕	คน
๔. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔	จำนวน ๔๔	คน
๕. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕	จำนวน ๓๕	คน
๖. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖	จำนวน ๒๖	คน

๑.๖.๔ วิธีสุ่มตัวอย่าง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยโดยสุ่มตัวอย่างจากนักเรียน ๓๒๑ คน เพียง ๑๐๐ คน เท่านั้น โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ซึ่งมีสัดส่วนในการสุ่มตัวอย่าง ดังนี้

๑. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ จำนวน ๔๔ คน
๒. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ จำนวน ๓๐ คน
๓. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ จำนวน ๒๖ คน

ประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ได้ศึกษาโดยวิธีการสุ่มตัวอย่างนี้ คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๑ ของจำนวนประชากรทั้งหมด ดังนั้น ประชากรสุ่มตัวอย่าง จำนวน ๑๐๐ คน นี้จึงถือเป็นตัวแทนของประชากรที่ศึกษาทั้งหมด

๑.๖.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีคำนวณเป็นร้อยละ และการวิเคราะห์เนื้อหาในเชิงพรรณนา

๑.๖.๖ นำเสนอข้อมูล และข้อเสนอแนะ

๑.๗ ผลที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๗.๑ ทราบเนื้อหา รูปแบบ วิธีการ และขั้นตอนการเผยแพร่พุทธธรรมของพระธรรมทูต

๑.๗.๒ ทราบผลการเผยแพร่ และแนวทางพัฒนางานเผยแพร่พุทธธรรมของพระธรรมทูต อำเภอเทพสถิต

บทที่ ๒

การเผยแผ่พระศาสนาของพระพุทธเจ้า และแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการเผยแผ่

หลังจากที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้ว ขณะที่ประทับเสวยวิมุตติที่ต้นอชปาลนิโครธ พระองค์ได้ทรงพิจารณาเห็นความลึกซึ้งแห่งธรรมที่พระองค์ได้ตรัสรู้มาว่า

ธรรมที่เราได้บรรลุแล้วนี้ ลึกซึ้ง เห็นได้ยาก รู้ตามได้ยาก สงบ ประณีต ไม่เป็นวิสัย แห่งตรรก ละเอียด บัณฑิตจึงจะรู้ได้ สำหรับหมู่ประชาที่รีนรมย์ด้วยอาลัย ยินดีในอาลัย เพลิดเพลินในอาลัย ฐานะอันนี้ย่อมเป็นสิ่งที่เห็นได้ยาก กล่าวคือหลักอทิปปัจจยตา หลักปฏิบัติสมุปปาท ถึงแม้อันนี้ก็เป็นสิ่งที่เห็นได้ยากนัก กล่าวคือความสงบแห่งสังขารทั้งปวง ความสลัดอุปธิทั้งปวง ความสิ้นค้นหา วิตถล นินิพพาน ก็ถ้าเราจะพึงแสดงธรรม และผู้อื่นจะไม่เข้าใจลึกซึ้งต่อเรา ข้อนั้นก็จะเป็นความเหน็ดเหนื่อยเปล่าแก่เรา จะพึงเป็นความลำบากเปล่าแก่เรา^๑

เมื่อพระองค์ทรงพิจารณาดังนี้แล้วก็มีพระทัยน้อมไปเพื่อความชวนชวนน้อย มิได้น้อมไปเพื่อการแสดงธรรมโปรดเวไนยสัตว์ ท้าวสหัมบดีพรหมทราบความดำริของพระพุทธเจ้าดังนี้แล้วจึงได้ดำริว่า ท่านผู้เจริญเอ๋ย โลกจะฉิบหายหนอ โลกจะพินาศหนอ เพราะพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงน้อมพระทัยไปการชวนชวนน้อย มิได้น้อมพระทัยไปเพื่อทรงแสดงธรรม^๒ จึงลงมาทูลอาราธนาให้พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมว่า พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าได้โปรดแสดงธรรม ขอพระสุคตเจ้าได้โปรดแสดงธรรม เพราะสัตว์ทั้งหลายผู้มีธุลีในดาน้อยมีอยู่ สัตว์เหล่านั้นย่อมเสื่อมเพราะไม่ได้สดับธรรม เพราะจักมีผู้รู้ธรรม^๓

ท้าวสหัมบดีพรหมทูลอาราธนาถึง ๓ ครั้ง พระพุทธเจ้าจึงได้ทรงรับคำทูลอาราธนา และได้ทรงตรวจดูโลกด้วยพุทธจักขุ ทรงเห็นความแก่กล้าและความอ่อนแอแห่งอินทรีย์ของสัตว์ เป็นต้น ครั้นแล้วจึงได้ตรัสตอบท้าวสหัมบดีพรหมเป็นคาถาประพันธ์ว่า

^๑วิ. ม. (ไทย) ๔/๗/๑๑.

^๒วิ. ม. (ไทย) ๔/๘/๑๒.

^๓วิ. ม. (ไทย) ๔/๘/๑๒.

สัตว์ทั้งหลายเหล่านี้จะฟัง จึงปล่อยศรัทธามาเถิด เราได้เปิดประตูมจรธรรม
แก่สัตว์ทั้งหลายเหล่านั้นแล้ว ท่านพรหม เพราะเราสำคัญว่าจะลำบาก จึงมิ
ได้แสดงธรรมที่ประณีตคดงแคล้ว ในหมู่มนุษย์^๔

เมื่อพระองค์จะทรงแสดงธรรมโปรดเวไนยสัตว์ จึงได้ดำริว่าจะแสดงธรรมแก่
อาฬารดาบส และอุทกดาบสก่อน เพราะท่านทั้งสองมีสติปัญญาเฉียบแหลม จะสามารถรู้
ธรรมได้ฉับพลัน แต่เมื่อเทวดาผู้ไม่ปรากฏกายมาทูลให้พระองค์ทราบว่า ท่านทั้งสองนั้นได้
ทำกาลละล่วงไปได้ ๗ วันแล้ว ทั้งพระองค์ก็ทรงทราบด้วยพระญาณว่า ท่านทั้งสองนั้นได้ทำกา
ละล่วงไปได้ ๗ วันแล้ว จึงดำริเพื่อแสดงธรรมแก่ผู้อื่นแทน ซึ่งทรงพิจารณาเห็นปัญจวัคคีย์ว่า
จักสามารถรู้ธรรมได้ฉับพลัน จึงได้เสด็จไปโปรดที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณ
สี

พระธรรมเทศนาถ้อยคำแรกของพระองค์ ได้แก่ ธรรมจักกัปปวัตตนสูตร ซึ่งกล่าวถึง
ที่สุดโต่ง ๒ อย่าง คือ (๑) กามสุขัลลิกานุโยค การประกอบตนพัวพันในกามคุณ หรือการ
หมกมุ่นในกามคุณ (๒) อิตถกิลมถานุโยค การประกอบความยากลำบากแก่ตน ทั้ง ๒ อย่างนี้
เป็นการปฏิบัติของคนในสมัยนั้น แม้ปัญจวัคคีย์ก็ยินดีในการทรมานสังขาร ด้วยเชื่อว่าเป็น
ทางแห่งความหลุดพ้น พระพุทธเจ้าทรงประสงค์ให้ปัญจวัคคีย์ได้รู้ว่าปฏิบัติทั้งสองอย่างนั้น
ไม่ใช่ทางแห่งความหลุดพ้น จะได้ทำความเห็นให้ถูกต้อง เมื่อทรงปฏิเสธความเชื่ออย่างนี้แล้ว
พระองค์ก็ทรงเสนอหนทางที่ถูกต้องให้ นั่นคือมีขมิมาปฏิบัติหรืออริยมรรคมีองค์แปด ซึ่ง
ถือเป็นการประกาศหลักสัจจะแห่งพระพุทธศาสนา ผลแห่งการได้ฟังธรรมจักกัปปวัตตนสูตร
ของปัญจวัคคีย์ทำให้อัญญาโกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรมก็เกิดความรู้ว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งมี
ความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งเหล่านั้นทั้งหมดล้วนมีความดับไปเป็นธรรมดา แล้วได้อุปสมบท
เป็นภิกษุสาวกองค์แรกในพระพุทธศาสนา ต่อมาพระองค์ก็ทรงแสดงธรรมมีกถาแก่นักบวชที่
เหลือจนได้มีดวงตาเห็นธรรมและได้อุปสมบทเช่นเดียวกันกับอัญญาโกณฑัญญะ ต่อมา
พระองค์จึงได้แสดงอนัตตลักขณสูตร จนปัญจวัคคีย์ได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ทั้งหมด

เมื่อมีพระสาวกมากพอประกาศพระศาสนาได้ พระองค์จึงได้ส่งพระสาวก จำนวน
๖๐ รูป ไปประกาศพระศาสนา แม้พระองค์ก็เสด็จไปประกาศพระศาสนาเหมือนกัน โดยเสด็จ
ไปแสดงอาทิตตปริยายสูตรแก่ชฎิล ๓ พี่น้อง คือ อุรุเวลกัสสปะ คยากัสสปะ และนทิกัสสปะ
พร้อมด้วยบริวารจำนวน ๑,๐๐๐ คน ที่ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม ใจความของพระธรรมเทศนา

^๔วิ. ม. (ไทย) ๔/๘/๑๕.

ว่าด้วยตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจเป็นของร้อนเพราะไฟราคะ ไฟโทสะ และไฟโมหะ ซึ่งตรงกับอุปนิสัยของพวกชฎิลที่ถือการบูชาไฟเป็นการปฏิบัติธรรม ผลคือชฎิลทั้งหมดได้บรรลุนิธรรมสำเร็จเป็นพระอรหันต์ ต่อมาพระองค์พร้อมด้วยภิกษุหมู่ใหญ่ ๑,๐๐๐ รูป ได้เสด็จไปแสดงธรรมแก่พระเจ้าพิมพิสาร ซึ่งเป็นพระราชอาแห่งแคว้นมคธ ที่สวนตาลหนุ่ม เขตกรุงราชคฤห์ ผลคือพระเจ้าพิมพิสารและพราหมณ์คหบดีชาวมคธ ๑๑ นหุต (๑๑๐,๐๐๐ คน) ได้ดวงตาเห็นธรรม ส่วนอีก ๑ นหุต (๑๐,๐๐๐ คน) ตั้งอยู่ในพระรัตนตรัย พระเจ้าพิมพิสารได้ถวายพระเวฬุวันเป็นอารามแห่งแรกในพระพุทธศาสนา ต่อมาถึงวันเพ็ญเดือน ๓ พระองค์ก็ได้ทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์แก่พระอรหันตสาวกที่มาประชุมกัน โดยมีได้นัดหมาย จำนวน ๑,๒๕๐ รูป ที่วัดเวฬุวัน ซึ่งถือเป็นการแสดงคำสอนอันเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา มี ๓ ประการ คือ

(๑) สพุพปาปสฺส อภณฺณํ การไม่ทำบาปทุกอย่าง

(๒) กุสลสฺสุปฺปสมฺปทา การทำความดีให้ถึงพร้อม หรือบำเพ็ญความดีให้สมบูรณ์

(๓) สจฺจิตฺตปริโยทปนํ การชำระจิตของตนให้สะอาดหมดจด

คำสอนจำนวน ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ ย่อลงได้ในคำสอน ๓ อย่างนี้

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีการส่งสาวกออกเผยแผ่ (Missionary Religion) เป็นศาสนาแรกของโลก ในการส่งพระสาวกออกประกาศพระศาสนาในครั้งแรกนั้น พระองค์ทรงสั่งให้พระสาวกแสดงธรรมอันงามทั้งในเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่ที่สุด ให้ประกาศพรหมจรรย์ที่มีอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วนแก่ผู้ฟัง ไม่ได้ระบุหัวข้อธรรมเหมือนกับตอนที่แสดงโอวาทปาฏิโมกข์ ซึ่งมีลักษณะเป็นหลักการพระพุทธศาสนาที่ชัดเจนมาก

ในการประกาศพระศาสนาของพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงเลือกบุคคลและสถานที่ในการประกาศหรือเผยแผ่พระศาสนา คือเลือกบุคคลที่มีสติปัญญาการรับรู้ธรรม เช่น ปัญจวัคคีย์ เป็นต้น ทรงเลือกบุคคลผู้เป็นเจ้าลัทธิ เช่น ชฎิล ๓ พี่น้อง เป็นต้น ซึ่งมีอิทธิพลต่อความเชื่อเกี่ยวกับอุดมคติของชีวิตของพหุชน ทรงเลือกสถานที่ที่มีความเจริญในทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านการเมือง ทหาร พาณิชย์ ลัทธิ ศาสนา คือแคว้นมคธเป็นสถานที่ประกาศพระศาสนาอันสำคัญ

การแสดงธรรมจักกัปปวัตตนสูตรถือว่าการเผยแผ่พระศาสนาครั้งแรกของพระองค์ และหากเปรียบเทียบกับกระบวนการเผยแผ่ทางคคิโลกก็ได้แก่ การผลิตบุคลากร

เพราะทรงสั่งสอนปัญจวัคคีย์จนสำเร็จเป็นพระอรหันต์ เป็นบุคลากรที่มีคุณภาพในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การส่งพระสาวกออกประกาศพระศาสนาถือการจัดส่งบุคลากรออกทำงาน ส่วนการแต่งตั้งพระสาวกเป็นเอตทัคคะในด้านต่าง ๆ เช่น พระสารีบุตรเถระเป็นเลิศกว่าภิกษุทั้งหลายแห่งภิกษุผู้มีปัญญามาก เป็นต้น ถือว่าเป็นการสนับสนุนบุคลากร

ในสมัยที่พระองค์ยังทรงพระชนม์อยู่ พระพุทธศาสนารุ่งเรืองเป็นอย่างมาก การอุบัติขึ้นและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระองค์ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลาย ๆ อย่างในดินแดนชมพูทวีปที่ศาสนาพราหมณ์มีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตของคนในยุคนั้น คำสอนบางอย่างพระองค์ได้ปฏิบัติใหม่ เช่น ระบบวรรณะ (ชนชั้นทางสังคม) เป็นต้น พระองค์ทรงสอนว่าคนไม่ได้ประเสริฐเพราะวรรณะ แต่ประเสริฐเพราะการปฏิบัติ คำสอนบางอย่างพระองค์ก็ทรงปฏิรูปใหม่ เช่น การไหว้ทิศ ๖ เป็นต้น แทนที่จะให้ถือทิศเป็นเทพเจ้าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พระองค์ก็ทรงสอนให้ปฏิบัติในหลักมนุษยสัมพันธ์หรือการทำหน้าที่ให้ถูกต้องสมบูรณ์ เช่น ทิศเบื้องหน้าคือบิดามารดา บุตรธิดาต้องปฏิบัติโดยการเชื่อฟังคำสั่งสอนของท่าน เป็นต้น แม้แต่เรื่องของพระวินัยบางข้อบางประการก็ทรงปรับให้เข้ากับขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมของบ้านเมือง หรือความต้องการของชาวบ้าน เช่น ไม่ทรงอนุญาตให้อุปัชฌาย์บรรพชาอุปสมบทแก่กุลบุตรที่บิดามารดาไม่ได้อนุญาต เป็นต้น พระพุทธเจ้าได้เสด็จจาริกไปประกาศพระศาสนาในที่ต่าง ๆ ในดินแดนชมพูทวีปเป็นเวลา ๔๕ พรรษา พระองค์จึงได้เสด็จปรินิพพานที่เมืองไพสาลี หลังพุทธกาล พระพุทธศาสนาก็ยังคงรุ่งเรืองในอินเดีย ประมาณ ๕๐๐ ปี ก่อนที่จะเสื่อมจากอินเดียในที่สุด หลังจากนั้นจึงมารุ่งเรืองที่ลังกาพม่า และประเทศไทยโดยลำดับ

การที่พระองค์เผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างรวดเร็วและประสบความสำเร็จนั้น ปัจจัยที่สำคัญ นอกจากพระพุทธศาสนาจะเป็นสังฆธรรมแล้ว คุณสมบัติของนักเผยแผ่พระองค์ก็ทรงเพียบพร้อม มีเทคนิคการสอนที่ดี และเทคนิควิธีการสอนที่หลากหลาย ซึ่งพอประมวลได้ดังนี้

๒.๑ คุณสมบัติส่วนบุคคลิกภาพของพระพุทธเจ้า

พระพุทธเจ้าทรงประกอบด้วยคุณสมบัติส่วนบุคคลิกภาพของผู้แสดงธรรมที่ชาวโลกทั้งหลายพึงพอใจ ดังนี้

๑. รูปร่างมาณิกา มีพระรูปที่งดงาม สมบูรณ์ด้วยมหาบุริสลักษณะ ๓๒ ประการ

๒. โหมสัปปมาณิกา มีพระสุรเสียงที่ไพเราะจับใจผู้ฟัง
๓. ฐขัปปมาณิกา มีบริวารหรือปัจจัยที่คร่ำคร่าหมอง ยังความเลื่อมใสให้เกิด

๔. รัชมัปปมาณิกา เป็นผู้ทรงธรรมอันยอดเยี่ยมในบรรดาหม่อมมนุษย์และเทวดาทั้งหลาย ทรงเป็นราชาแห่งธรรม สมบูรณ์ด้วยวิชาและจรณะ^๕

พระพุทธเจ้านั้นทรงมีเสียงเหมือนกับพรหม (พรหมสุสโร) คนทั้งหลายได้ฟังแล้วต่างก็คิดใจพอใจในพระสุรเสียงของพระองค์ ได้เห็นอากัปกิริยา ได้ฟังธรรมอันงามของพระองค์แล้ว ต่างเกิดความเลื่อมใสศรัทธา ดังที่อุตตรพราหมณ์ได้กล่าวชมเชยพระองค์ไว้ดังนี้

ท่านพระโคตมพระองค์นั้นทรงมีพระสุรเสียงก็ก้องเปล่งออกจากพระโอษฐ์ประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ คือ

๑. นุ่มนวล	๒. ฟังชัดเจน
๓. ไพเราะ	๔. ฟังง่าย
๕. กลมกล่อม	๖. ไม่พร่า
๗. ลุ่มลึก	๘. มีกังวาน

พระสุรเสียงที่พระองค์ทรงสอนบริษัทให้เข้าใจมิได้ก็ออกไปนอกบริษัทนั้น คนทั้งหลายที่ท่านพระโคตมทรงชี้แจงให้ชัดเจน ชวนให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาจหาญ แกล้วกล้า ปลอบชโลมใจให้ร่าเริงด้วยธรรมีกถาแล้ว จึงลุกจากที่นั่งจากไปยังเหยี่ยวดูโดยไม่อยากจากไป ต่างรำพึงว่า เราได้เห็นท่านพระโคตมพระองค์นั้นทรงดำเนิน ประทับยืน เสด็จเข้าละแวกบ้าน ประทับนั่งนั่งในละแวกบ้าน กำลังเสวยพระกระยาหารในละแวกบ้าน เสวยเสร็จแล้วก็ประทับนั่งนั่ง เสวยเสร็จแล้วทรงอนุโมทนา เสด็จกลับมายังพระอาราม เสด็จมาถึงพระอารามแล้วประทับนั่งนั่งอยู่ ประทับอยู่ในพระอารามแล้ว ทรงแสดงธรรมในบริษัท ท่านพระโคตมพระองค์นั้นทรงพระคุณเช่นนี้ ๆ และทรงพระคุณยิ่งกว่าที่กล่าวแล้วนั้น^๖

๒.๒ คุณสมบัติในฐานะกัลยาณมิตรหรือผู้สอน

๑. บีโย เป็นที่รักที่พอใจของคนทั้งหลาย
๒. คุรุ นำเคารพ มีพระจริยาวัตรที่สมควรแก่ฐานะ

^๕ อ.จ. จตุกก. (บาลี) ๒๑/๖๕/๘๑.

^๖ ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๘๓/๔๘๑.

๓. ภาวนีโย นายก่องสรรเสริญ
๔. วัตตาง บอกระโยชน์ให้ผู้อื่น พுகให้เข้าใจและเลื่อมใสปฏิบัติตาม
ด้วยหลักเหตุผล
๕. วจนักขโม อดทนต่อถ้อยคำของผู้อื่นได้ แม้จะถูกพูดเสียดสี วิพากษ์
วิจารณ์ อย่างไรก็ตาม
๖. คัมภีร์ธูจะ กถัง กัตตา อธิบายเรื่องที่ลึกซึ้งให้เข้าใจง่ายได้
๗. โน จัญฐาน นโยชเย ไม่ชักนำในเรื่องที่เสียหาย^๑
พระพุทธเจ้าทรงพระคุณอันยอดเยี่ยม ๓ ประการ ซึ่งไม่มีผู้ใดเสมอเหมือน ซึ่ง
พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญมาโดยความเป็นพุทธบารมี ได้แก่
๑. พระปัญญาคุณ ทรงพระปัญญา มีพระปัญญาในอันสามารถทำลาย
อวิชาสวะ ครัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ
๒. พระบริสุทธิคุณ เมื่อพระองค์ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ก็มี
ความบริสุทธิ์จากกิเลสเครื่องเศร้าหมองทั้งปวง พระคุณข้อนี้เป็นผลที่เกิดจากพระปัญญาคุณ
๓. พระกรุณาคุณ แม้พระองค์จะทรงสำเร็จประโยชน์ส่วนพระองค์แล้ว
แต่ก็ด้วยอาศัยพระกรุณาต่อสัตว์โลก ทรงประสงค์จะให้สรรพสัตว์ได้พ้นจากทุกข์ จึงได้แสดง
ธรรมที่พระองค์ได้ตรัสรู้มาแก่สรรพสัตว์ผู้ยังข้องอยู่ในสังสารวัฏ เพื่อให้เขาเหล่านั้นได้
บริสุทธิ์หมดจดจากกิเลส
พระคุณเหล่านี้ทำให้พระองค์ทรงเป็นเลิศกว่ามวลมนุษย์และเทวดา นำมาซึ่งความ
เคารพและเป็นที่ยุชาสักการะของผู้ที่พบเห็นและได้ยินกิตติศัพท์อันงามของพระองค์
พระพุทธเจ้าทรงมีพระจริยาวัตรที่งดงาม นำมาซึ่งความเลื่อมใสแก่คนทั้งหลายผู้ที่
ได้พบเห็น ไม่เฉพาะแต่พุทธบริษัทเท่านั้น แม้แต่ปริพาชก ซึ่งเป็นนักบวชนอกศาสนา ยกย่อง
การบำเพ็ญตบะทรมาณคน เป็นอยู่ด้วยความมกน้อย ก็ยังกล่าวยกย่องพระพุทธเจ้าว่าพระองค์
ทรงประกอบด้วยธรรมเป็นเหตุให้น่าเคารพ ดังนี้
- สกุฎาธิปริพาชกกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์พิจารณาเห็น
ธรรม ๕ ประการในพระผู้มีพระภาค ซึ่งเป็นเหตุให้สาวกทั้งหลายสักการะ นับถือ บูชาพระผู้มี
พระภาค นอกจากสักการะ เคารพแล้วก็ยังอาศัยพระผู้มีพระภาคอยู่

^๑ อิง สตุตคก. (ไทย) ๒๓/ ๓๗/๕๗.

ธรรม ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. พระผู้มีพระภาคเสวยพระกระยาหารน้อย และทรงกล่าวสรรเสริญความเป็นผู้มีอาหารน้อย ข้าพระองค์พิจารณาเห็นธรรมนี้ในพระผู้มีพระภาคเป็นประการที่ ๑ ซึ่งเป็นเหตุให้สาวกทั้งหลายสักการะ เคารพ นับถือ บูชาพระผู้มีพระภาค นอกจากสักการะ เคารพแล้ว ก็ยังอาศัยพระผู้มีพระภาคอยู่

๒. พระผู้มีพระภาคทรงสันโดษด้วยจีวรตามมีตามได้ และทรงกล่าวสรรเสริญความสันโดษด้วยจีวรตามมีตามได้ ข้าพระองค์พิจารณาเห็นธรรมนี้ในพระผู้มีพระภาคเป็นประการที่ ๒ ซึ่งเป็นเหตุให้สาวกทั้งหลายสักการะ เคารพ นับถือ บูชาพระผู้มีพระภาค นอกจากสักการะ เคารพแล้วก็ยังอาศัยพระผู้มีพระภาคอยู่

๓. พระผู้มีพระภาคทรงสันโดษด้วยบิณฑบาตตามมีตามได้ และทรงกล่าวสรรเสริญความสันโดษด้วยบิณฑบาตตามมีตามได้ ข้าพระองค์พิจารณาเห็นธรรมนี้ในพระผู้มีพระภาคเป็นประการที่ ๓ ซึ่งเป็นเหตุให้สาวกทั้งหลายสักการะ เคารพ นับถือ บูชาพระผู้มีพระภาค นอกจากสักการะ เคารพแล้ว ก็ยังอาศัยพระผู้มีพระภาคอยู่

๔. พระผู้มีพระภาคทรงสันโดษด้วยเสนาสนะตามมีตามได้ และทรงกล่าวสรรเสริญความสันโดษด้วยเสนาสนะตามมีตามได้ ข้าพระองค์พิจารณาเห็นธรรมนี้ในพระผู้มีพระภาคเป็นประการที่ ๔ ซึ่งเป็นเหตุให้สาวกทั้งหลายสักการะ เคารพ นับถือ บูชาพระผู้มีพระภาค นอกจากสักการะ เคารพแล้วก็ยังอาศัยพระผู้มีพระภาคอยู่

๕. พระผู้มีพระภาคทรงเป็นผู้สงัด และทรงกล่าวสรรเสริญความสงัด ข้าพระองค์พิจารณาเห็นธรรมนี้ในพระผู้มีพระภาคเป็นประการที่ ๕ ซึ่งเป็นเหตุให้สาวกทั้งหลายสักการะ เคารพ นับถือ บูชาพระผู้มีพระภาค นอกจากสักการะ เคารพแล้วก็ยังอาศัยพระผู้มีพระภาคอยู่

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์พิจารณาเห็นธรรม ๕ ประการนี้แล ที่มีอยู่ในพระผู้มีพระภาคเจ้า ซึ่งเป็นเหตุให้สาวกทั้งหลายสักการะ เคารพ นับถือ บูชาพระผู้มีพระภาค นอกจากสักการะ เคารพแล้วก็ยังอาศัยพระผู้มีพระภาคอยู่^๕

โดยมากแล้วคนที่สอนบุคคลอื่น พอถูกคนอื่นที่ตนสอนนั้นสอนย้อนคืนบ้างก็มักจะแสดงอาการไม่พอใจให้เห็น แต่พระพุทธองค์ทรงมีพระขันติธรรม ออกถ้อยแม้คำ

^๕ม.ม. (ไทย) ๑๓/๒๔๑/๒๘๔ - ๒๘๖.

ล่วงเกินได้ ดังเช่นเวรรัชชพราหมณ์ที่ไม่พอใจเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า เพราะเห็นพระองค์ไม่ทรงทำความเคารพคนที่เจริญอายุกว่า จึงกล่าวหาพระองค์โดยอาการต่าง ๆ เช่น พระโคตมเป็นคนไม่มีรส เป็นต้น ดังนี้

ท่านพระโคตม ข้าพระเจ้าได้ทราบมาว่า พระสมณโคตมไม่ไหว ไม่ลูกรับพวกพราหมณ์ผู้แก่ ผู้เฒ่า ผู้ใหญ่ ผู้ล่วงกาลผ่านวัยมาโดยลำดับ หรือไม่เชื่อเชิญให้นั่ง เรื่องที่ข้าพระเจ้าได้ทราบมานั้นจริงทีเดียว เพราะท่านพระโคตมไม่ไหว ไม่ลูกรับพวกพราหมณ์ผู้แก่ ผู้เฒ่า ผู้ใหญ่ ผู้ล่วงกาลผ่านวัยมาโดยลำดับ หรือไม่เชื่อเชิญให้นั่ง การที่ท่านพระโคตมทำเช่นนั้นไม่สมควรเลย

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสตอบว่า “พราหมณ์ ในโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดา และมนุษย์ เรายังไม่เห็นผู้ที่เราควรจะไม่ไหว ลูกรับ หรือเชื่อเชิญให้นั่ง เพราะตถาคตไหว ลูกรับ หรือเชื่อเชิญผู้ใดให้นั่ง ศีรษะของผู้นั้นจะต้องตกไป”

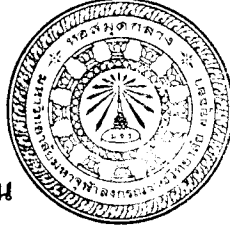
พราหมณ์กราบทูลต่อไปว่า “ท่านพระโคตมเป็นคนไม่มีรส”

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสตอบว่า “พราหมณ์ ข้อที่บุคคลกล่าวหาเราว่า ‘พระสมณโคตมเป็นคนไม่มีรส’ นั้นมีมูลอยู่ เพราะตถาคตละรสคือรูป เสียง กลิ่น รส และโผฏฐัพพะได้หมดสิ้น ตัศรากลอนโคน เหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากลอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มีรส เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ ข้อที่บุคคลกล่าวหาเราว่า ‘พระสมณโคตมเป็นคนไม่มีรส’ นี้แลมีมูลอยู่ แต่ไม่ใช่ที่ท่านกล่าวถึง”

นี้เรียกว่าพระองค์ทรงทำวิกฤติให้เป็นโอกาส ไม่ใช่เป็นการกล่าวโต้ตอบด้วยอารมณ์ แต่เป็นการอาศัยคำกล่าวหานั้นแสดงหลักธรรม

คำสอนของพระองค์เป็นไปเพื่อประโยชน์โดยส่วนเดียว มีทุกระดับ ครอบคลุมการดำรงชีวิตทั้งหมด สิ่งที่เป็นโทษหรือธรรมพระองค์ก็ทรงสอนให้รู้เหมือนกัน ให้เห็นโทษภัยแล้วก็หลีกเลี่ยงเสีย ทั้งนี้ก็เพื่อความเจริญก้าวหน้าในธรรม

^๕ อกุฏฐก. (ไทย) ๒๓/๑๑/๒๑๕ - ๒๒๐.

๒.๓ พุทธประสงค์ในการสอน

๑. อภิญญาธรรมเทศนา ทรงแสดงธรรมด้วยความรู้อย่างแท้จริง เห็นจริงเองแล้วจึงทรงสอนผู้อื่น เพื่อให้รู้อย่างเห็นจริงตาม ในธรรมที่ควรรู้ควรเห็น
๒. สนิทานธรรมเทศนา ทรงแสดงธรรมมีเหตุผล, ทรงสั่งสอนชี้แจงให้เห็นเหตุผลไม่เลื่อนลอย
๓. สัปภาฎิหาริยธรรมเทศนา ทรงแสดงธรรมให้เห็นจริงได้ผลเป็นอัสจรรย, ทรงสั่งสอนให้มองเห็นชัดเจนสมจริงจนต้องยอมรับ และนำไปปฏิบัติได้ผลจริงเป็นอัสจรรย^{๑๑}

พระองค์จะไม่ทรงตอบปัญหาเชิงปรัชญา เพราะไม่ใช่เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย คลายกำหนด และดับทุกข์ จะตอบเฉพาะปัญหาที่เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย คลายกำหนด และดับทุกข์เท่านั้น ในเรื่องนี้มีพระพุทธรพจน์รองรับ ดังนี้

มาลุงกยบุตร เพราะเหตุที่นั่นแล เธอจงจำปัญหาที่เราไม่ตอบว่า เป็นปัญหาที่เราไม่ตอบ และจงจำปัญหาที่เราตอบว่า เป็นปัญหาที่เราตอบเถิด

ปัญหาอะไรเล่าที่เราไม่ตอบ คือ ปัญหาว่า 'โลกเที่ยง โลกไม่เที่ยง โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด' ซึ่งะกับสรีระเป็นอย่างเดียวกัน ซึ่งะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีก หลังจากตายแล้วตถาคตไม่เกิดอีก หลังจากตายแล้วตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก หลังจากตายแล้วตถาคตจะว่าไม่เกิดอีกก็ไม่ใช่ จะว่าเกิดอีกก็ไม่ใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็ไม่ใช่' เราไม่ตอบ

เพราะเหตุไรเราจึงไม่ตอบ เพราะปัญหานั้นไม่มีประโยชน์ ไม่เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ ไม่เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ เพื่อรู้อย่างเพื่อตรัสรู้ และเพื่อนิพพาน เหตุนี้เราจึงไม่ตอบ

ปัญหาอะไรเล่าที่เราตอบ คือ ปัญหาว่า 'นี้ทุกข์ นี้ทุกข์สมุทัย นี้ทุกข์นิโรธ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา' เราตอบ

^{๑๑}ดู พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑๑.

เพราะเหตุใดเราจึงตอบ เพราะปัญหานั้นมีประโยชน์ เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนัด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ และเพื่อนิพพาน เหตุนี้เราจึงตอบ

มาลุงกยบุตร เพราะเหตุนี้แล เธอจงจำปัญหาที่เราไม่ตอบว่า เป็นปัญหาที่เราไม่ตอบ และจงจำปัญหาที่เราตอบว่า เป็นปัญหาที่เราตอบเถิด^{๑๑}

มาลุงกยบุตรอยากทราบเรื่องโลกเที่ยงหรือไม่เที่ยง ชีวะกับสรีระเป็นอย่างเดียวกันหรือไม่เป็น ตถาคตจะเกิดอีกหรือไม่เกิดหลังจากตายแล้ว จึงเข้าไปทูลถามพระพุทธเจ้า พร้อมกับพูดชมพระพุทธองค์ว่า หากพระองค์ไม่ทรงตอบ เขาจะสีก เพื่อให้เข้าใจในหลักแห่งเหตุผล พระองค์จึงทรงอุปมาด้วยบุคคลผู้ต้องศร ดังนี้

มาลุงกยบุตร บุคคลใดจะพึงกล่าวอย่างนี้ว่า ‘ทราบใดที่พระผู้มีพระภาคยังไม่ทรงตอบเราว่า ‘โลกเที่ยง โลกไม่เที่ยง...หลังจากตายแล้วตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก หลังจากตายแล้วตถาคตจะว่าเกิดอีกก็ไม่ใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็ไม่ใช่’ ตราบนั้น เราก็งยังไม่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคเจ้า ต่อให้บุคคลนั้นสิ้นชีวิตไปตถาคตก็ไม่ตอบเรื่องนั้น เปรียบเหมือนบุรุษต้องลูกศรที่อาบยาพิษอย่างร้ายแรง มีครอำมาตย์ ญาติสาโลหิต ของบุรุษนั้น พึงไปหาแพทย์ผู้ชำนาญในการผ่าตัดรักษาบุรุษผู้ต้องลูกศรนั้น พึงกล่าวอย่างนี้ว่า ‘ทราบใดที่เรายังไม่รู้จักคนที่ยิงเราเลยว่าเป็นกษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ หรือศูทร ตราบนั้น เราก็งก็ไม่ถอนลูกศรนี้ออกไป...

บุคคลใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า ‘ทราบใดที่พระผู้มีพระภาคไม่ตรัสตอบว่า ‘โลกเที่ยง โลกไม่เที่ยง โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด ชีวะกับสรีระเป็นอย่างเดียวกัน ชีวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน หลังจากตายแล้วตถาคตเกิดอีก หลังจากตายแล้วตถาคตไม่เกิดอีก หลังจากตายแล้วตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก หลังจากตายแล้วตถาคตจะว่าไม่เกิดอีกก็ไม่ใช่ จะว่าเกิดอีกก็ไม่ใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็ไม่ใช่ ตราบนั้น เราก็งก็ไม่ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคเจ้า’ ต่อให้บุคคลนั้นตายไป ตถาคตก็ไม่ตอบเรื่องนั้น ฉะนั้นเหมือนกัน

มาลุงกยบุตร เมื่อมีความเห็นว่า ‘โลกเที่ยง’ จักได้มีการอยู่ประพฤติพรหมจรรย์กันหรือก็หามิได้.... มาลุงกยบุตร แม้เมื่อมีความเห็นว่า ‘หลังจากตายแล้วตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก หรือหลังจากตายแล้วตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่’ ชาติ ชรา มรณะ

^{๑๑}บ.ม. (ไทย) ๑๓/๑๒๘/๑๔๑.

โสกะ ปรีทวะ ทุกข์ โทมนัส และ อุปายาส ก็ยังคงมีอยู่ตามปกติ เราจึงบัญญัติการกำจัดชาติชรา มรณะ โสกะ ปรีทวะ ทุกข์ โทมนัส และ อุปายาสในปัจจุบัน^{๑๒}

วสิน อินทสระ อธิบายถึงพุทธประสงค์ในการแสดงธรรมของพระพุทธเจ้า เพื่อให้ผู้ฟังตรงตามแล้วเห็นจริงได้ว่า

พระธรรมเทศนาของพระพุทธองค์ไม่ยากเกินไปจนถึงกับตรงตามแล้วก็ไม่เห็น และไม่ง่ายเกินไปจนไม่ต้องตรึกตรองขบคิดก็เห็นได้ พุทธวิธีในการสอนจึงอยู่ท่ามกลางระหว่างความยากเกินไปกับความง่ายเกินไป ส่วนใหญ่ทรงสอนให้ใช้ปัญญาพิจารณาด้วยตนเอง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ในสังคาลกสูตร เล่าไว้ว่า เช้าวันหนึ่งพระพุทธองค์เสด็จเข้าไปบิณฑบาตในเมืองราชคฤห์ ทอดพระเนตรเห็นสังคาลกมานพผู้มีผ้าเปียก ผมเปียก (แสดงถึงความทุกข์โสกะ) กำลังไหว้ทิศทั้งหลายอยู่ในระหว่างทางเสด็จพุทธดำเนิน จึงตรัสถามว่า ทำอย่างนั้นเพื่ออะไร ? มานพกราบทูลว่า ทำตามคำของบิดา ซึ่งได้สั่งไว้เมื่อใกล้จะสิ้นชีพว่าให้ไหว้ทิศทั้งหลาย

พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า ในวินัยของพระอริยะเขาไม่นอบน้อมไหว้ทิศกัน อย่างนี้คอก มานพขอร้องให้ทรงแสดงการไหว้ทิศในอริยวินัย พระพุทธองค์จึงทรงแสดงธรรมเรื่องให้เว้นความชั่วต่าง ๆ และให้เว้นอบายมุขต่าง ๆ ให้รู้จักมิตรแท้มิตรเทียม และทรงแสดงทิศ ๖ ในความหมายใหม่ ซึ่งเป็นประโยชน์แก่การปฏิบัติในชีวิตประจำวัน กล่าวคือ

๑. ทิศเบื้องหน้า	มารดา บิดา
๒. ทิศเบื้องขวา	ครูอาจารย์
๓. ทิศเบื้องหลัง	บุตร ภรรยา
๔. ทิศเบื้องซ้าย	มิตร
๕. ทิศเบื้องต่ำ	ทาสกรรมกร หรือคนที่อยู่ในฐานะต่ำกว่า
๖. ทิศเบื้องบน	สมณพราหมณ์ผู้มีศีล

ทรงแสดงว่า ให้ปฏิบัติชอบต่อบุคคลประเภทต่าง ๆ ดังกล่าวมา ชื่อว่าเป็นการไหว้ทิศที่ถูกต้องตามอริยวินัย นอกจากนี้ยังทรงแสดงหน้าที่ที่บุคคลประเภทนั้นพึงปฏิบัติต่อกัน เพื่อความสงบสุข ความราบรื่นของการครองชีวิตอยู่ด้วยกัน

^{๑๒}ม.ม. (ไทย) ๑๓/๑๒๖ - ๑๒๗/๑๓๗ - ๑๔๐.

เมื่อพระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมจบลงแล้ว สิ่งกาลกามพัสกัซึ้นขมยินคึปฎิญาณคนเป็นอุบาทถถึงพระรัตนตรัยตลอดชีวิต ทั้งนี้เพราะเขาตรองด้วยเหตุผลแล้วเห็นจริงตามที่พระพุทธองค์ทรงสอน^{๑๑}

ในการแสดงธรรมของพระพุทธเจ้า หากผู้ฟังมีทิฏฐิมานะสูง แสดงอาการไม่เคารพหรือไม่เชื่อถืออย่างเปิดเผย บางครั้งพระองค์ก็ต้องทรงใช้อิทธิฤทธิ์ข้มเพื่อให้ยอมรับเหมือนกัน (อิทธิปาฏิหาริย์) เช่น ตอนที่เสด็จไปโปรดชฎิล ๓ พี่น้อง พระองค์ต้องทรงใช้อิทธิฤทธิ์ปราบพระยานาค พวกชฎิลได้เห็นอิทธานูภาพของพระองค์ จึงยอมให้พระองค์สอนได้ บางคนไม่ยอมรับภายในจิตใจ ยังมีความดั่งเลสงสัย พระองค์ทรงทราบจิตของผู้้นด้วยการคักใจแล้วตรัสสอนตามที่เขาคิด (อาเทศนาปาฏิหาริย์) ผู้้นจึงยอมรับการสอน หากเป็นการสอนทั่วไป คำสอนของพระองค์เกิดเป็นผลอัศจรรย์แก่ผู้ฟังตามภูมิธรรมของบุคคลนั้นๆ (อนุศาสนิปาฏิหาริย์) วสิน อินทสระ อธิบายเกี่ยวกับปาฏิหาริย์ ๓ ดังนี้

บรรดาปาฏิหาริย์ทั้ง ๓ นั้น พระพุทธองค์ทรงสรรเสริญอนุศาสนิปาฏิหาริย์ว่าดีที่สุด ประณีตที่สุด และเป็นประโยชน์ที่สุด ข้อนี้เป็นความจริงอย่างยิ่ง พระพุทธศาสนาที่ดำรงเป็นประโยชน์แก่มหาชนจนกระทั่งบัดนี้ก็ด้วยานุภาพของอนุศาสนิปาฏิหาริย์นั่นเอง

ในสังคารวสูตร พระพุทธองค์ทรงแสดงปาฏิหาริย์ ๓ แก่สังคารวะพราหมณ์ ให้พราหมณ์พิจารณาว่าอย่างไรหนคีกว่า ประณีตกว่า พราหมณ์กราบทูลว่า อิทธิปาฏิหาริย์และอาเทศนาปาฏิหาริย์ไม่ประณีต ผู้ใดทำก็เป็เรื่องเฉพาะตัวของผู้นั้นและปรากฏแก่ตน (สังคารวะพราหมณ์) เหมือนภาพลวงตา (มายาสหรมรูป วีย ขายติ) ส่วนอนุศาสนิปาฏิหาริย์เป็นของประณีต พระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว

เรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า พระพุทธองค์ทรงเน้นปาฏิหาริย์ทางคำสอน คือ พุคสอนให้ผู้ฟังนำไปปฏิบัติ เมื่อปฏิบัติแล้วได้ผลตามที่ทรงสอนก็เห็นเป็นอัศจรรย์ นั้นแหละคือยอดปาฏิหาริย์และเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ไม่เพียงเฉพาะคนเท่านั้น แต่เป็นประโยชน์ทั้งแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายเป็นอันมาก^{๑๒}

^{๑๑}วสิน อินทสระ, พุทธวิธีในการสอน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๘), หน้า ๒๕ - ๓๐.

^{๑๒}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๔.

๒.๔ พุทธลีลาในการสอน

ในการสอนหรือแสดงธรรมแต่ละครั้ง ความมุงคองในการสอน หรือลักษณะการ สอนที่ทำให้ผู้ฟังเกิดความประทับใจของพระพุทธรเจ้า นั้น จำแนกได้เป็น ๔ ประการ คือ

๑. สันทสสนา ซึ่งแจงให้เห็นชัด คือ จะสอนอะไร ก็ชี้แจงจำแนกแยกแยะ อธิบายและแสดงเหตุผลให้ชัดเจน จนผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้ง เห็นจริงเห็นจ้ง ค้งจูงมือ ไปดูเห็นกับ คา

๒. สมาทปนา ชักชวนให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ คือ สิ่งใดควรปฏิบัติหรือหัด ทำ ก็แนะนำหรือบรรยายให้ซาบซึ้งในคุณค่า มองเห็นความสำคัญที่จะต้องฝึกฝนบำเพ็ญจนใจ ขอมรับ อยากลงมือทำ หรือนำไปปฏิบัติ

๓. สมุตเตชนา เร้าใจให้อาจหาญแกล้วกกล้า คือ ปลุกใจให้กระตือรือร้นเกิด ความอุตสาหะ มีกำลังใจแจ้งจัน มั่นใจที่จะทำให้สำเร็จจ้งได้ สู้งาน ไม่หวั่นระย่อ ไม่กลัว เหนื่อย ไม่กลัวยาก

๔. สัมปหังสนา ปลอบชโลมใจให้สคชื่นร่าเรึง คือ บำรุงจิตให้แจ่มชึ้นเบิก บาน โดยชี้ให้เห็นผลดีหรือคุณประ โยชน์ที่จะได้รับและทางที่จะก้าวหน้าบรรลุผลสำเร็จ ยิ่งจึ้นไป ทำให้ผู้ฟังมีความหวังและร่าเรึงเบิกบานใจ^๔

๒.๕ หลักการสอนธรรม ๕ ประการ

๑. อนุพุพพิถถัง แสดงธรรมไปโดยลำดับ ซึ่งให้เห็นความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน ทำให้ผู้ฟังจับประเด็นได้

๒. ปริยายทสสาวี แสดงเหตุผลแห่งธรรมให้ผู้ฟังเข้าใจได้ชัด มีความละเอียดทุก แจ่งทุกมุม

๓. อนุทยัง ปฏิจจะ แสดงธรรมด้วยจิตเป็นเมตตา หวังให้เป็นประโยชน์แก่เขา จจริง ๆ

๔. น อามิสันตโร ไม่คิดในลาถสักการะ แม้จะไม่มีลาถสักการะอันจะฟังได้จาก การแสดงธรรมก็แสดงด้วยความตั้งใจ มีความยินดีในการแสดงธรรม

^๔ดู พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๑๓๔.

๕. อัดคานัญจ ปรีญจ อนุปหังจะ ไม่แสดงธรรมกระทบกระทั่งเสียดสีผู้อื่น กล่าวให้ร้ายผู้อื่นเป็นเหตุให้เขาเสียชื่อเสียง หรืออวดอ้างตนเหนือผู้อื่น แสดงถึงความเป็นคนเจ้ามานะทิฎฐิ^{๖๖}

การแสดงธรรมของพระพุทธเจ้าเป็นการแสดงในระดับที่ง่ายไปหายาก ให้เห็นความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันไปโดยลำดับ เป็นการพอกจิตใจของผู้ฟังให้สะอาด สมควรแก่การรับรู้สภาวะธรรมที่สูง ๆ ขึ้นไป การแสดงธรรมในลักษณะนี้ เรียกว่า อนุปูปพิกธา ดังเช่น พระองค์ทรงแสดงแก่พรหมายูพราหมณ์ ดังนี้

ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสอนุปูปพิกธาแก่พรหมายูพราหมณ์ คือทรงประกาศเรื่องทาน เรื่องศีล เรื่องสวรรค์ เรื่องโทษ ความค้ำทราวม ความเศร้าหมองแห่งกาม และอานิสงส์ในการออกบวช เมื่อทรงทราบว่า พรหมายูพราหมณ์มีจิตควรบรรลुธรรม สงบ อ่อน ปราศจากนิเวรณั เบิกบาน ผ่องใส จึงทรงประกาศสามกัณฐิกเทศนา คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ธรรมจักขุอันไร้ธุลีคือกิเลส ปราศจากมลทิน เกิดขึ้นแก่พรหมายูพราหมณ์บนที่ นั่งนั่นเองว่า “สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งหมดล้วนมีความดับไปเป็นธรรมดา” เปรียบเหมือนผ้าขาวสะอาด ปราศจากมลทิน ควรรับน้ำข้อมได้เป็นอย่างดี^{๖๗}

๒.๖ พุทธวิธีการสอนแบบต่าง ๆ

วิธีการสอนของพระพุทธเจ้าตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎกนั้นมีหลายแบบ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ประมวลไว้ดังนี้

๑. แบบสากัจฉา หรือสนทนา วิธีนี้น่าจะเป็นวิธีที่ทรงใช้บ่อยไม่น้อยกว่าวิธีใด ๆ โดยเฉพาะในเมื่อผู้มาเฝ้าหรือผู้ทรงพบนั้นยังไม่ได้เลื่อมใสศรัทธาในพระศาสนา ยังไม่รู้ ไม่เข้าใจหลักธรรม ในการสนทนา พระพุทธเจ้ามักจะทรงเป็นฝ่ายถามนำคู่สนทนาเข้าสู่ความเข้าใจธรรมและความเลื่อมใสศรัทธาในที่สุด แม้ในหมู่พระสาวก พระองค์ก็ทรงใช้วิธีนี้ไม่น้อย และทรงส่งเสริมให้สาวกสนทนาธรรมกัน อย่างในมงคลสูตรว่า “กาเลน ชมฺมสากัจฉา เอตมฺมงฺกฺลมฺมุคฺคํ – การสนทนาธรรมตามกาล เป็นมงคลอันอุดม” ดังนี้

๒. แบบบรรยาย วิธีสอนแบบนี้ น่าจะทรงใช้ในที่ประชุมใหญ่ในการแสดงธรรมประจำวัน ซึ่งมีประชาชนหรือพระสงฆ์จำนวนมาก และส่วนมากเป็นผู้มีพื้นฐานความรู้ความ

^{๖๖} อกุ ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๕๗/๒๖๓.

^{๖๗} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๕๕/๔๘๘.

เข้าใจ กับมีความเลื่อมใสศรัทธาอยู่แล้ว มาฟังเพื่อหาความรู้ความเข้าใจเพิ่มเติม และหาความสงบสุขทางจิตใจ นับได้ว่าเป็นคนประเภทและระดับใกล้เคียงกันพอจะใช้วิธีบรรยายอันเป็นแบบกว้าง ๆ ได้ ลักษณะพิเศษของพุทธวิธีสอนแบบนี้ที่พบในคัมภีร์บอกว่า ทุกคนที่ฟังพระองค์แสดงธรรมอยู่ในที่ประชุม นั้น แต่ละคนรู้สึกว่พระพุทธเจ้าตรัสอยู่กับตัวเอง โดยเฉพาะ ซึ่งนับว่าเป็นความสามารถอัศจรรย์อีกอย่างหนึ่งของพระพุทธเจ้า

๓. แบบตอบปัญหา ผู้ที่มามีปัญหา นั้น นอกจากผู้ที่มีความสงสัยข้องใจในข้อธรรมต่าง ๆ แล้ว โดยมากเป็นผู้นับถือลัทธิศาสนาอื่น บ้างก็มาถามเพื่อต้องการรู้คำสอนทางฝ่ายพระพุทธศาสนาหรือเทียบเคียงกับคำสอนในลัทธิของตน บ้างก็มาถามเพื่อลองภูมิ บ้างก็เตรียมมาถามเพื่อข่มปราบให้จน หรือให้ได้รับความอับอาย ในการตอบปัญหาพระพุทธองค์ทรงสอนให้พิจารณาคุณลักษณะของปัญหาและใช้วิธีตอบให้เหมาะสม^{๔๔}

๔. แบบวางกฎข้อบังคับ เมื่อเกิดเรื่องมีภิกษุกระทำความผิดอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นเป็นครั้งแรก พระสงฆ์หรือประชาชนเล่าคือโพนทนาติเตียนกันอยู่ มีผู้นำความมากราบทูลพระพุทธเจ้า พระองค์ก็จะทรงเรียกประชุมสงฆ์ สอบถามพระภิกษุผู้กระทำความผิด เมื่อเจ้าตัวรับได้ความเป็นสัจย์แล้ว ก็จะทรงดำหนิ ชี้แจงผลเสียหายที่เกิดแก่ส่วนรวม พรรณาผลร้ายของความประพฤติไม่ดี และคุณประโยชน์ของความประพฤติที่ดีงาม แล้วทรงแสดงธรรมกถาที่สมควรเหมาะสมกับเรื่องนั้น จากนั้นจะครัสให้สงฆ์ทราบบว่า จะทรงบัญญัติสิกขาบทข้อนั้น ๆ ไว้ โดยความเห็นชอบพร้อมกันของสงฆ์ ในท่ามกลางสงฆ์ และโดยความรับทราบร่วมกันของสงฆ์

ในการสอนแบบนี้ ฟังสังเกตว่าพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทโดยความเห็นชอบของสงฆ์ ซึ่งบาลีใช้คำว่า “สงฆสมุจฺจตฺตย” แปลว่า “เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์” ท่านอธิบายความหมายว่าทรงบัญญัติโดยชี้แจงให้เห็นแล้วว่าถ้าไม่รับจะเกิดผลเสียอย่างไร เมื่อรับจะมีผลดีอย่างไร จนสงฆ์รับคำของพระองค์ว่า ดีแล้ว ไม่ทรงบังคับเอาโดยพลการ^{๔๕}

ในสัมปสาทนียสูตร ท่านพระสารีบุตรเถระได้ทูลสรรเสริญถึงวิธีการสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไว้ ๔ ประการ ดังนี้

^{๔๔}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธวิธีในการสอน, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๔๖ - ๔๗.

^{๔๕}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๕ - ๕๐.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อีกประการหนึ่ง เทศนาที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงธรรม
 ในเรื่องวิธีสั่งสอนก็นับว่ายอดเยี่ยม วิธีสั่งสอน ๔ ประการนี้ คือ

๑. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบบุคคลอื่น ด้วยทรงมนสิการโดยแยกคายเฉพาะ
 พระองค์ว่า ‘บุคคลนี้ เมื่อปฏิบัติตามที่สั่งสอน จักเป็นพระโสดาบัน เพราะสังโยชน์ ๓
 ประการสิ้นไป ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า’

๒. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบบุคคลอื่น ด้วยทรงมนสิการโดยแยกคายเฉพาะ
 พระองค์ว่า ‘บุคคลนี้ เมื่อปฏิบัติตามที่สั่งสอน จักเป็นพระสกทาคามี เพราะสังโยชน์ ๓
 ประการสิ้นไป และเพราะระคะ โทสะ โมหะเบาบาง มาสู่โลกนี้อีกเพียงครั้งเดียวก็จะทำที่สุด
 แห่งทุกข์ได้’

๓. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบบุคคลอื่น ด้วยทรงมนสิการโดยแยกคายเฉพาะ
 พระองค์ว่า ‘บุคคลนี้ เมื่อปฏิบัติตามที่สั่งสอน จักเป็นโอบปาติกะ เพราะสังโยชน์เบื้องต่ำ ๕
 ประการสิ้นไป ปรินิพพานในโลกนั้น ไม่หวนกลับมาจากโลกนั้นอีก’

๔. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบบุคคลอื่น ด้วยทรงมนสิการโดยแยกคายเฉพาะ
 พระองค์ว่า ‘บุคคลนี้ เมื่อปฏิบัติตามที่สั่งสอน จักทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอา
 สวะ เพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน’

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นี้คือเทศนาอันยอดเยี่ยมในเรื่องวิธีสั่งสอน^{๒๐}

๒.๗ สื่อการสอนของพระพุทธเจ้า

สื่อในการสอนทางพระพุทธศาสนา เมื่อก้าวโดยภาพรวมแล้ว มี ๒ อย่าง คือ (๑)
 สื่ออายตนะภายใน (๒) สื่ออายตนะภายนอก อายตนะ แปลว่า ที่เชื่อมต่อ หรือแดนกระทบ
 เช่น แดนกระทบระหว่างตาและรูป เมื่อตาเห็นรูป ก็เกิดความยินดีหรือยินร้ายในรูปนั้น ๆ เป็น
 ต้น อายตนะภายในมี ๖ คือ

๑. จักขุ	จักขุ, ตา
๒. โสตะ	หู
๓. มานะ	จมูก
๔. ชิวหา	ลิ้น

^{๒๐}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๕๔/๑๑๔ - ๑๑๕.

๕. กาย	กาย
๖. มโน	ใจ ^{๒๐}
- ส่วนอายตนะภายนอกก็มี ๖ คือ
๑. รูปะ	รูป, สิ่งที่เห็น หรือ วัณณะ คือสี
๒. สัททะ	เสียง
๓. คันธะ	กลิ่น
๔. รสชะ	รส
๕. โภกฺขุพพะ	สัมผัสทางกาย, สิ่งที่ถูกต้องกาย
๖. ธรรม หรือ ธรรมารมณฺ์	สิ่งที่เกิดกับใจ, สิ่งที่ใจนึกคิด ^{๒๑}

อายตนะเหล่านี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า อินทรีย์ แปลว่า เป็นใหญ่ในหน้าที่ เช่น ตา เป็นใหญ่ในการดู เป็นต้น สื่อหรือการสื่อสารทุกอย่างเมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว ล้วนมีอายตนะเกี่ยวข้องทั้งสิ้น เพราะการรับรู้สิ่งภายนอกที่เรียกว่าอายตนะภายนอกนั้นต้องอาศัยอายตนะภายในเป็นแดนรับรู้ กล่าวคือ ตาเห็นรูป หูได้ยินเสียง จมูกสูดกลิ่น ลิ้นลิ้มรส กายสัมผัสเย็น ร้อนอ่อนแข็ง เป็นต้น ใจรับรู้ธรรมารมณฺ์ เมื่อเกิดการรับรู้ ถ้าไม่สำรวมระวัง ก็เกิดความยินดี หรือยินร้ายตามมา เมื่อจิตหวนไหวไปตามอารมณ์นั้น ๆ ก็เกิดเป็นความทุกข์ขึ้น การปฏิบัติที่ถูกต้องคืออายตนะเหล่านี้ พระพุทธเจ้าทรงสอนให้สำรวมอินทรีย์ คือมีสติรู้เมื่ออายตนะกระทบกัน เช่น ตาเห็นรูป เป็นต้น ให้รู้โดยความมีสติ คือรู้ว่าสิ่งทั้งหลายมีความไม่เที่ยงแท้แน่นอน มีความเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เป็นทุกข์แก่ผู้ยึดมั่นถือมั่น หากความเป็นตัวตนไม่ได้ ไม่อยู่ในอำนาจของใคร สั่งบังคับให้เป็นไปตามความปรารถนาไม่ได้ เมื่อสำรวมอินทรีย์ได้ ก็ไม่ต้องเกิดทุกข์เพราะอารมณ์รับรู้ นั้น ๆ

สื่อการเรียนการสอน เช่น สื่อโสตทัศนูปกรณ์ คือสื่อที่เป็นอุปกรณ์ ทำให้ได้ยินเสียงและเห็นภาพ อุปกรณ์ เช่น วิทยุทัศน์ เป็นต้น ก็เป็นรูปและเสียง เป็นอายตนะภายนอก ส่วนการได้ยินและการเห็นภาพก็เป็นหน้าที่ของหูและตา ซึ่งเป็นอายตนะภายใน การบรรยายโดยใช้การฉายแผ่นใสประกอบ ก็จัดเป็นสื่อประสม คือใช้อุปกรณ์กับวิธีการสอนร่วมกัน ซึ่งก็เป็นการทำงานของอายตนะทั้ง ๒ อย่าง การรับชมสื่อต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ เป็นต้น ถ้าผู้ชมมี

^{๒๐}ดู พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๒๓๖.

^{๒๑}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๖ – ๒๓๗.

สติในการชม ไม่คู่เพื่อสนองคัมहा คู่เพื่อเป็นคติในการดำเนินชีวิต อย่างนี้เรียกว่า ปฏิบัติต่อ
สื่ออย่างถูกต้องคิงาม

การสอน พระจริยวัตร และคุณสมบัติในฐานะเป็นพระพุทธเจ้าหรือพุทธภาวะ
ของพระองค์ก็เป็นสื่อในตัวอยู่แล้ว คือพระองค์ทรงสอนให้จำ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น เช่นให้
สัมผัส การแสดงธรรมเป็นการใช้สื่อประเภทเสียง การปฏิบัติ และการเป็นอยู่อย่างสงบสุข
ของพระองค์ จัดเป็นสื่อตามประสบการณ์เรียนรู้ ทำให้ผู้เห็นเกิดความเลื่อมใสและปฏิบัติตาม
เมื่อได้รับผลการปฏิบัติ ก็เชื่อว่าได้รับประสบการณ์ตรง สำหรับสื่อที่จะกล่าวในที่นี้เป็นชนิด
ของสื่อการสอน ซึ่งพระองค์ทรงใช้สื่อตามธรรมชาติ เช่น ต้นไม้ น้ำ สัตว์ เป็นต้น เป็นสื่อ
ประเภทพื้นฐาน ดังนี้

สื่อใบประคูลาย สื่อที่พระองค์ทรงใช้สอนที่นิยมกล่าวถึงกันมากที่สุด ได้แก่ สื่อ
ใบประคูลาย คิงข้อความว่า

พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ ลีสปาวัน เขตกรุงโกสัมพี ครั้นนั้น พระผู้มีพระ
ภาคเจ้าทรงหยิบใบประคูลาย ๒-๓ ใบขึ้นมา แล้วรับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า “ภิกษุ
ทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะเข้าใจข้อความนั้นว่าอย่างไร ใบประคูลาย ๒-๓ ใบที่เราหยิบขึ้นมา
กับใบที่อยู่บนต้น อย่างไหนจะมากกว่ากัน” ลำดับนั้น ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า “ใบที่อยู่บน
ต้นไม้นั้นแลมากกว่า ใบประคูลาย ๒-๓ ใบที่พระองค์ทรงหยิบขึ้นมา มีเพียงเล็กน้อย
พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุทั้งหลาย สิ่งที่เราารู้แล้วแต่มิได้บอกเธอทั้งหลายก็มีมากเหมือนกัน

เพราะเหตุไร เราจึงมิได้บอก

เพราะสิ่งนี้ไม่มีประโยชน์ ไม่ใช่จุดเริ่มต้นแห่งพรหมจรรย์ ไม่ใช่ไปเพื่อความเบื่อ
หน่าย ไม่ใช่ไปเพื่อคลายกำหนด ไม่ใช่ไปเพื่อดับ ไม่ใช่ไปเพื่อสงบระงับ ไม่ใช่ไปเพื่อรู้
ยิ่ง ไม่ใช่ไปเพื่อตรัสรู้ ไม่ใช่ไปเพื่อนิพพาน เพราะเหตุนั้น เราจึงมิได้บอก

สิ่งอะไรเล่าที่เราบอกแล้ว

คือ เราได้บอกว่ “นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา”

เพราะเหตุไร เราจึงบอก

เพราะสิ่งนี้มีประโยชน์ เป็นจุดเริ่มต้นแห่งพรหมจรรย์ เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย
เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน เพราะเหตุนั้น เราจึง
มิได้บอก

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงทำความเพียรเพื่อรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า “นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา”^{๒๓}

ลื่อน้ำ ดั่งข้อความว่า สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน สถานที่ให้เหยื่อกระแต เขตกรุงราชคฤห์ สมัยนั้นแล ท่านพระราหุลพักอยู่ ณ ปราสาทชื่ออัมพลัญจิกา ครั้นเวลาเย็น พระผู้มีพระภาคทรงออกจากที่หลีกเร้น แล้วเสด็จเข้าไปหาท่านพระราหุลจนถึงปราสาทชื่ออัมพลัญจิกา ท่านพระราหุลได้เห็นพระผู้มีพระภาคเสด็จมาแต่ไกล จึงปลุกอาสนะและตั้งน้ำสำหรับล้างพระบาทไว้ พระผู้มีพระภาคประทับนั่งบนพุทธอาสน์ที่ปลุกลาดไว้แล้วทรงล้างพระบาท ท่านพระราหุลถวายอภิวัตพระผู้มีพระภาคแล้วจึงนั่ง ณ ที่สมควร

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงเหลือน้ำน้อยหนึ่งไว้ในภาชนะน้ำ แล้วรับสั่งเรียกท่านพระราหุลมาตรัสว่า “ราหุล เธอเห็นน้ำที่เหลืออยู่น้อยหนึ่งในภาชนะนี้ไหม”

ท่านพระราหุลกราบทูลว่า “เห็น พระพุทธเจ้าข้า”

“ราหุล ความเป็นสมณะของบุคคลผู้ไม่มีความระอาในการกล่าวเท็จทั้งที่รู้ผู้ก็มีอยู่น้อยหนึ่งเหมือนน้ำที่เหลืออยู่น้อยหนึ่งอย่างนี้”

จากนั้น พระผู้มีพระภาคทรงเทน้ำที่เหลืออยู่น้อยหนึ่งทิ้ง แล้วตรัสกับท่านพระราหุลว่า “ราหุล เธอเห็นน้ำน้อยหนึ่งที่เราทิ้งไหม”

“เห็น พระพุทธเจ้าข้า”

“ราหุล ความเป็นสมณะของบุคคลผู้ไม่มีความระอาในการกล่าวเท็จทั้งที่รู้ผู้ก็มีอยู่น้อยหนึ่งเหมือนน้ำที่เราทิ้งแล้วอย่างนี้”

จากนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงคว่ำภาชนะน้ำนั้น แล้วตรัสกับท่านพระราหุลว่า “ราหุล เธอเห็นภาชนะน้ำที่คว่ำนี้ไหม”

“เห็น พระพุทธเจ้าข้า”

“ราหุล ความเป็นสมณะของบุคคลผู้ไม่มีความระอาในการกล่าวเท็จทั้งที่รู้ผู้ก็มีเหมือนภาชนะน้ำที่คว่ำแล้วอย่างนี้”^{๒๔}

^{๒๓} ส. ม. (ไทย) ๑๕/๑๑๐๑/๖๑๓.

^{๒๔} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๑๐๗/๑๑๗.

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั่นแล พระผู้มีพระภาคเจ้ารับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระราชดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าจึง ได้ตรัสเรื่องนี้ว่า
สี่เมฆและฝน คังข้อความว่า ภิกษุทั้งหลาย เมฆ ๔ ชนิดนี้ เมฆ ๔ ชนิด อะไรบ้าง
คือ

๑. เมฆที่คำราม แต่ไม่ให้ฝนตก

๒. เมฆที่ให้ฝนตก แต่ไม่คำราม

๓. เมฆที่ไม่คำรามและไม่ให้ฝนตก

๔. เมฆที่คำรามและให้ฝนตก

ภิกษุทั้งหลาย เมฆ ๔ ชนิดนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย ในทำนองเดียวกัน บุคคลเปรียบเหมือนเมฆ ๔ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่

ในโลก

บุคคล ๔ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลเปรียบเหมือนเมฆที่คำราม แต่ไม่ให้ฝนตก

๒. บุคคลเปรียบเหมือนเมฆที่ให้ฝนตก แต่ไม่คำราม

๓. บุคคลเปรียบเหมือนเมฆที่ไม่คำรามและไม่ให้ฝนตก

๔. บุคคลเปรียบเหมือนเมฆที่คำรามและให้ฝนตก^{๒๕}

บุคคลประเภทแรก คือ ชอบพูด แต่ไม่ชอบทำ บุคคลประเภทที่สอง ชอบทำ แต่ไม่ชอบพูด บุคคลประเภทที่สาม ไม่พูดและไม่ทำ บุคคลประเภทที่สี่ ชอบพูดและชอบทำ

สี่หนูขูดรู คังข้อความว่า ภิกษุทั้งหลาย หนู ๔ ชนิดนี้ หนู ๔ ชนิด อะไรบ้าง คือ

๑. หนูขูดรูแต่ไม่อยู่ ๒. หนูอยู่แต่ไม่ขูดรู

๓. หนูไม่ขูดรูและไม่อยู่ ๔. หนูขูดรูและอยู่

ภิกษุทั้งหลาย หนู ๔ ชนิดนี้แล ภิกษุทั้งหลาย ในทำนองเดียวกัน บุคคลเปรียบเหมือนหนู ๔ จำพวกมีปรากฏอยู่ในโลก

บุคคล ๔ จำพวกไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลเปรียบเหมือนหนูขูดรูแต่ไม่อยู่

^{๒๕}อง. จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๐๑/๑๕๔.

๒. บุคคลเปรียบเหมือนหนุอยู่แต่ไม่ขุครุ
๓. บุคคลเปรียบเหมือนหนุไม่ขุครุและไม่อยู่
๔. บุคคลเปรียบเหมือนหนุขุครุและอยู่^{๒๖}

บุคคลประเภทแรก คือ เรียนปริยัติ แต่ไม่รู้ชัศคอรียสัง๔ ตามความเป็นจริง บุคคลประเภทที่สอง ไม่เรียนปริยัติ แต่รู้ชัศคอรียสัง๔ ตามความเป็นจริง บุคคลประเภทที่สาม ไม่เรียนปริยัติ และไม่รู้ชัศคอรียสัง๔ ตามความเป็นจริง บุคคลประเภทที่สี่ เรียนปริยัติ และรู้ชัศคอรียสัง๔ ตามความเป็นจริง

สี่ต้นไม้ ดังข้อความว่า ภิภุทั้งหลาย ต้นไม้ ๔ ชนิดนี้ ต้นไม้ ๔ ชนิด อะไรบ้าง คือ

๑. ต้นไม้เนื้ออ่อน และมีต้นไม้เนื้ออ่อนแวกล้อม
๒. ต้นไม้เนื้ออ่อน แต่มีต้นไม้เนื้อแข็งแวกล้อม
๓. ต้นไม้เนื้อแข็ง แต่มีต้นไม้เนื้ออ่อนแวกล้อม
๔. ต้นไม้เนื้อแข็ง และมีต้นไม้เนื้อแข็งแวกล้อม

ภิภุทั้งหลาย ต้นไม้ ๔ ชนิดนี้แล

ภิภุทั้งหลาย ในทำนองเดียวกัน บุคคลเปรียบเหมือนต้นไม้ ๔ จำพวกมีปรากฏอยู่ในโลก^{๒๗}

บุคคลประเภทแรก คือ เป็นผู้ทุศีล มีธรรมเลวทราม แม้บริษัทของเขาก็เป็นผู้ทุศีล มีธรรมเลวทราม บุคคลประเภทที่สอง เป็นผู้ทุศีล มีธรรมเลวทราม แต่บริษัทของเขาเป็นผู้มีศีล มีกัลยาณธรรม บุคคลประเภทที่สาม เป็นผู้มีศีล มีกัลยาณธรรม แต่บริษัทของเขาเป็นผู้ทุศีล มีธรรมเลวทราม บุคคลประเภทที่สี่ เป็นผู้มีศีล มีกัลยาณธรรม แม้บริษัทของเขาก็เป็นผู้มีศีล มีกัลยาณธรรม

ด้วยคุณสมบัติเฉพาะพระองค์ทั้งในด้านบุคลิกภาพ วิชาและจรณะ และทรงมีวิธีและเทคนิคในการเผยแผ่ธรรมะที่ดี จึงทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมากในสมัยที่พระองค์ยังทรงพระชนม์อยู่ การแสดงธรรมของพระองค์นั้นมุ่งประโยชน์แก่ผู้ฟังเป็นสำคัญ คือให้ผู้ฟังได้รู้ธรรมตั้งแต่มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาจนถึงหมดจดจากกิเลส ดังนั้น การแสดงธรรมของพระองค์จึงงดงามทั้งในเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุด

^{๒๖} อ. จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๐๗/๑๖๒.

^{๒๗} อ. จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๐๕/๑๖๕.

การเผยแผ่พระศาสนาของพระพุทธเจ้า พระธรรมทูตเมื่อได้ศึกษาแล้วก็จะได้ว่าวิธีการเผยแผ่นั้น ๆ มีหลักการอย่างไร ทั้งยังสามารถประยุกต์ให้เหมาะสมกับรูปแบบการเผยแผ่ในปัจจุบัน ซึ่งจะได้กล่าวในหัวข้อต่อไป

๒.๘ กระบวนการเผยแผ่ (Propagating Process)

การเผยแผ่เป็นกระบวนการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ในด้านการเรียนรู้ ซึ่งมีผลต่อการประพฤติปฏิบัติและการตัดสินใจในการดำเนินชีวิต การเผยแผ่อาจกระทำได้ในหลายช่องทาง ได้แก่ การพูดคุย การโฆษณาประชาสัมพันธ์ การจัดอบรม การแจกเอกสาร การนำสาร การชักชวนให้เข้าร่วมกิจการ การเทศนาทางสถานีวิทยุกระจายเสียง และการบรรยายธรรมทางโทรทัศน์ เป็นต้น

เกี่ยวกับการเผยแผ่ธรรมะ พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ให้ทรงระคะในมติแห่งเศรษฐศาสตร์ว่า

การประกันคุณภาพมี ๔ อย่าง เรียกว่า ปัจจัย ๔ ในการที่พวกเราจะเทศน์จะสอนแต่ละครั้ง จะต้องมึ ๔ ขั้นตอนด้วยกัน ถ้าท่านรับประกันกระบวนการใน ๔ ขั้นตอนนี้ คุณเลยอย่างครบถ้วน การเทศน์การสอนธรรมะของท่านจะมีคุณภาพ เป็นที่น่าเชื่อถือ ต้องมีปัจจัย ๔ อย่าง คือ

๑. Input	ปัจจัยนำเข้า
๒. Process	ปัจจัยกระบวนการ
๓. Output	ปัจจัยผลผลิต
๔. Impact	ปัจจัยผลกระทบ

ปัจจัยนำเข้า (Input) หมายถึง ตัวป้อน เวลาท่านไปสอนธรรม ท่านต้องมีธรรมเป็นตัวป้อน ขอเปรียบเทียบกับการผลิตสับปะรดกระป๋องที่เราส่งไปขายต่างประเทศ ตัวป้อนของโรงงานสับปะรดก็คือเงินที่ลงทุนไป คนงาน และก็ผลสับปะรดที่ลงทุนไปซื้อมาป้อนเข้าไปในโรงงาน มันก็จะไปเข้าไปในกระบวนการผลิต ในปัจจัยกระบวนการ Process พอผลสับปะรดมาถึงโรงงาน ฝ่ายปอกก็ปอก ฝ่ายล้างก็ล้าง ฝ่ายสับก็สับ ฝ่ายบรรจุกระป๋องก็ใส่ลงกระป๋อง แล้วก็ปิดกระป๋อง

ผลผลิตออกมา เช่น จะให้หวานเท่าไร แล้วก็ไม่เสีย ไม้เน่า แล้วก็สับปะรดสวยทุกชิ้น เรียกว่า Output ผลผลิต

มีแบรนค์เนมดี มีตรา มีชื่อ หือ คนเห็นแล้วอยากซื้อ หีบห่อสวย ลูกค้าขึ้นชอบ แพงเท่าไรก็ซื้อ ชื่อเมคอินไทยแลนด์ พุดจากปากต่อปาก ราคาสินค้ำก็ขึ้น นี้เรียกว่า Impact คือผลกระทบ

ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ปัจจัยนำเข้าก็คือความรู้ที่เราเตรียมไปเทศน์ไปสอน เราอ่านหนังสือมาก็เล่ม เราอ่านมากฟังมาก ดีความธรรมะ เราเตรียมข้อมูลและวางลำดับการนำเสนอ

ปัจจัยกระบวนการ ก็คือ วิธีการนำเสนอ วิธีการเทศน์ วิธีการเผยแผ่ มีสื่อมีอุปกรณ์ ผลผลิตที่ออกมา Output ก็คือ คนฟัง อยู่ฟังจนจบรายการและได้อะไรติดใจกลับไป

ผลกระทบ Impact ที่ตามมาคือจากปากต่อปากพุดถึงเราว่าเทศน์ดีเหลือเกิน กัณฑ์เทศน์เพิ่ม มีชื่อเสียง^{๒๔} ผู้ฟังเกิดความเลื่อมใสและปฏิบัติตามคำสอนได้ มีการเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ดี เหล่านี้ก็จัดเป็นผลกระทบ

กระบวนการในการเผยแผ่นั้นมีแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ ที่นำมาใช้ประกอบในการวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

- ๑ ทฤษฎีการสื่อสาร
- ๒ ทฤษฎีการจูงใจ
- ๓ ทฤษฎีการเรียนรู้

ทฤษฎีการสื่อสาร

๑. องค์ประกอบของการสื่อสาร

พระมหาธีรวุฒิ ธีรธมฺโม ศึกษาทฤษฎีการสื่อสารของ เบอร์โล และโรเจอร์ ได้สรุปองค์ประกอบของการสื่อสารไว้ ดังนี้

จากแบบจำลองของเบอร์โลและโรเจอร์ จะเห็นว่าในกระบวนการสื่อสารมีองค์ประกอบที่สำคัญ ๖ องค์ประกอบคือ

^{๒๔}พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การเผยแผ่เชิงรุก, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๕๒ - ๕๔.

(๑) แหล่งสารหรือผู้ส่งสาร (Source) หมายถึง แหล่งกำเนิดของสารหรือผู้ที่เลือกสรรข่าวสารเกี่ยวกับแนวคิดหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นแล้วส่งต่อไปยังผู้รับสาร ผู้ส่งสารเป็นบุคคลเพียงคนเดียวหรือหลายคน หรืออาจจะเป็นหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ

(๒) สาร (Message) หมายถึง ผลผลิตของผู้ส่งสาร ที่ถ่ายทอดความคิด ความรู้สึกความต้องการ ข่าวสารและวัตถุประสงค์ของคนที่ปรากฏออกมาในรูปรหัส เช่น เมื่อเราอ่านหนังสือพิมพ์ สารก็คือ ข่าว ข้อความ ภาพที่ปรากฏในหน้าหนังสือพิมพ์

(๓) สื่อ (Channel) หมายถึง สิ่งที่น่าหรือถ่ายทอดสารของผู้ส่งสาร เช่น เมื่อเราพูดก็คือ คลื่นเสียง ในอากาศ เมื่อเราอ่านหนังสือพิมพ์ สื่อก็คือคลื่น แสงคลื่น เสียง และจอวิทยุ โทรทัศน์

(๔) ผู้รับสาร (Receiver) หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่รับสารของผู้ส่งสาร ผู้รับสารอาจเป็นคน ๆ เดียวกันหรือหลายคน เช่น กลุ่มประชาชนหรือผู้นำชุมชนเพียงคนเดียว

(๕) ผล (Effects) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงหรือข้อแตกต่าง (Changes or Discrepant) ซึ่งเกิดขึ้นกับบุคคลหรือกลุ่มบุคคลอันเนื่องมาจากข่าวสารที่ได้รับ ผลของการสื่อสารมักจะปรากฏออกมาในรูปแบบของการเปลี่ยนแปลงระดับความรู้ เจตคติและพฤติกรรม ในวงการพัฒนามีนักวิชาการหลายท่านเสนอว่า การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและหน้าที่ของสังคมเกิดขึ้นเนื่องจากผลของการสื่อสาร

(๖) ปฏิกริยาตอบสนอง (Feedback) หมายถึง วิธีการหรือปฏิกริยาที่ฝ่ายผู้รับสารแสดงออกมาให้ผู้ส่งสารได้รับทราบ ทั้งนี้สืบเนื่องจากผลของการสื่อสารนับว่าเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้ผู้ส่งสารสามารถยังรู้ได้ว่า ข่าวสารที่ส่งออกไปนั้นได้รับผลตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายหรือไม่ เพียงไร ลักษณะป้อนกลับอาจเป็นไปโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ได้

องค์ประกอบทั้ง ๖ ประการนี้มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอย่างใกล้ชิด มีผลกระทบซึ่งกันและกัน รวมทั้งมีผลต่อการสื่อสาร การสื่อสารจะมีประสิทธิภาพก็ต่อเมื่อองค์ประกอบการสื่อสารมีประสิทธิภาพด้วย^{๒๕}

^{๒๕}พระมหาธีรราชวิทยาลัย ธีรชฎโม, “บทบาทของพระสงฆ์ สื่อบุคคลในการชี้นำและปลูกจิตสำนึกประชาชนชนบท เพื่อมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ : ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส จังหวัดอุดรธานี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๖๖ - ๖๗.

ดร. ประมะ สตะเวทิน กล่าวว่่า สื่อ ในความหมายของนิเทศศาสตร์ หมายถึงองค์ประกอบหนึ่งนในสื่ออย่างของกระบวนการสื่อสารแบบทางเดียว ซึ่งมีองค์ประกอบ ๔ ประการ คือ

- (๑) ผู้ส่งสาร (source)
- (๒) สาร (message)
- (๓) สื่อ (channel)
- (๔) ผู้รับสาร (receiver)

(๑) ผู้ส่งสาร (source) คือกลุ่มบุคคลที่ต้องการจะทำการสื่อสาร ความคิด ความรู้สึก ความต้องการ ข่าวสาร และวัตถุประสงค์ของคน ดังนั้นผู้ส่งสารจึงอาจเป็นคน ๑ เดียวหรือหลายคนก็ได้

(๒) สาร (message) คือผลผลิตของผู้ส่งสาร ที่ถ่ายทอดความคิด, ความรู้สึก, ความต้องการ, ข่าวสาร และวัตถุประสงค์ของคนทีปรากฏออกมา (actual physical product of the source) ในรูปของรหัส (code) เช่น เมื่อเราพูดสารก็คือสิ่งที่เราพูด เมื่อเราเขียนสารก็คือสิ่งที่เราเขียน เมื่อเราแสดงกิริยาอาการ สารก็คือกิริยาท่าทาง เมื่อเราอ่านหนังสือพิมพ์ สารก็คือข่าว และข้อความในหนังสือพิมพ์

(๓) สื่อ (channel) คือสิ่งที่ขนส่งสาร (a carrier of messenger) หรือเป็นพาหนะของสาร กล่าวอีกนัยหนึ่ง สื่อก็คือสิ่งที่นำหรือถ่ายทอดสารของผู้ส่งสาร ให้ปรากฏ เช่น เมื่อเราพูดคลื่นเสียงและอากาศเป็นสื่อ เมื่อเราอ่านหนังสือพิมพ์ คลื่นแสงและกระดาษหนังสือพิมพ์เป็นสื่อ เมื่อเราดูทีวี คลื่นแสง คลื่นเสียง และทีวีเป็นสื่อ

(๔) ผู้รับสาร (Receiver) คือบุคคลหรือกลุ่มที่รับสารของผู้ส่งสาร ผู้รับสารอาจเป็นคนเดียวหรือหลายคนก็ได้^{๑๐}

๒. ประเภทของการสื่อสาร

การสื่อสารระหว่างมนุษย์นั้นมีหลายรูปแบบ มีการจำแนกประเภทของการสื่อสารไว้ ดังนี้

^{๑๐}ประมะ สตะเวทิน อ่างใน พระมหาบูรณะ ชาตเมโธ, “การศึกษาอิทธิพลของอายตนะ (สื่อ) ทีมีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๔๒.

(๑) การสื่อสารภายในตัวบุคคล

(๒) การสื่อสารระหว่างบุคคล

(๓) การสื่อสารกับมวลชน^{๑๑}

สื่อที่ถูกสร้างขึ้น มนุษย์ได้วิวัฒนาการมาโดยลำดับ ตั้งแต่ภาษาพูด ภาษาเขียน กริยาท่าทาง หนังสือ ตำรา โทรเลข โทรศัพท์ จนถึงเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ เช่น คอมพิวเตอร์ และควาเทียม เป็นต้น เครื่องมือสื่อสารเหล่านี้ ปัจจุบันถูกนำมาใช้ในรูปแบบของสื่อมวลชน เพราะสื่อมวลชนสามารถส่งสารไปยังผู้รับสารได้คิดที่สุดในยุคนี้ สื่อมวลชนจึงเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการสื่อสารอย่างหนึ่งในกระบวนการ การสื่อสาร ๕ อย่าง คือ

(๑) การสื่อสารภายในบุคคล (Intrapersonal Communication)

(๒) การสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication)

(๓) การสื่อสารกลุ่มใหญ่ (Large Group Communication)

(๔) การสื่อสารในองค์การ (Organizational Communication)

(๕) การสื่อสารมวลชน (Mass Communication)

ความรู้สึกรู้จักคิด จินตนาการของบุคคล เป็นการสื่อสารภายในบุคคล การสนทนากันตั้งแต่สองคนขึ้นไปเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคล การอภิปราย การหาเสียง การเรียนการสอน เป็นการสื่อสารกลุ่มใหญ่ การติดต่อสื่อสารกันในหน่วยงาน บริษัท หน่วยงานที่มีการบังคับบัญชา เป็นการสื่อสารในองค์การ การสื่อสารกับมวลชนโดยใช้สื่อมวลชน อันได้แก่ หนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และภาพยนตร์ เป็นต้น เป็นการสื่อสารมวลชน^{๑๒}

๓. การสื่อสารต่างวัฒนธรรม (อิทธิพลหรือองค์ประกอบทางสังคมวัฒนธรรม)

มนุษย์เราไม่ได้อยู่ลำพังคนเดียว แต่ยังมีบุคคลอื่น ๆ อยู่ร่วมกับเราในโลกใบนี้อีก เมื่อคนหลาย ๆ คนมาอยู่ร่วมกัน มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน กลุ่มคนนั้นจึงกลายเป็นสังคม ดังนั้น การที่มนุษย์จะเป็นคนที่สมบูรณ์ได้ ก็โดยการที่เป็นสมาชิกของสังคม

^{๑๑}อมทล ไบบัว, หลักและทฤษฎีการสื่อสาร, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๖), หน้า ๑๔.

^{๑๒}ยุพา สุภากุล อ่างใน พระมหาบูรณะ ชาตเมธ, “การศึกษาอิทธิพลของอายตนะ (สื่อ) ที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๓๘.

การสื่อสารกับบุคคลอื่น ไม่ได้ถูกกำหนดโดยอิทธิพลหรือองค์ประกอบทางวัฒนธรรมเท่านั้น แต่ถูกกำหนดด้วยความสัมพันธ์ภายในสังคมที่เราสร้างขึ้นในวัฒนธรรมของเราเองด้วย กล่าวคือการเข้าใจเพียงวัฒนธรรมของบุคคลผู้สื่อสารไม่เพียงพอที่จะอธิบายพฤติกรรมของบุคคลนั้น ๆ ได้อย่างถ่องแท้ แต่จะต้องเข้าใจด้วยว่า นอกเหนือจากความเข้าใจในอิทธิพลทางวัฒนธรรมแล้ว เราจะต้องเข้าใจองค์ประกอบต่าง ๆ ของสังคม ซึ่งมีผลต่อรูปแบบและลักษณะการสื่อสารของคนในสังคมนั้น

ในการกำหนดความหมายที่ชัดเจนของคำว่า อิทธิพลทางสังคมวัฒนธรรมนั้น จำเป็นต้องกำหนดขอบเขตและความหมายของคำให้เป็นที่เข้าใจตรงกันเสียก่อน เนื่องจากสังคมและวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์ต่อกันและกัน โดยที่วัฒนธรรมเกิดขึ้นจากสังคมหรือจากการรวมตัวของกลุ่มคน คำว่า “สังคม” จึงมีหลายขนาด ตั้งแต่กลุ่มเล็ก เช่น องค์กร ไปจนถึงกลุ่มขนาดใหญ่ เช่น ชาติพันธุ์ ประเทศ...เช่นเดียวกับวัฒนธรรม ซึ่งมีทั้งวัฒนธรรมหลัก และวัฒนธรรมย่อย...ดังนั้น สังคมมีการรวมตัวอย่างไร มีการกำหนดบทบาท สถานภาพ รูปแบบความสัมพันธ์ บรรทัดฐาน และการควบคุมอย่างไร ก็เป็นตัวกำหนด “วัฒนธรรม” ของสังคมนั้น ๆ เมื่อแต่ละสังคมมีลักษณะต่างกัน วัฒนธรรมของแต่ละสังคมก็ต่างกันด้วย แม้อาจมีวัฒนธรรมหลักหรือค่านิยมหลักเดียวกัน แต่ความเข้มข้นและยึดเหนี่ยวในวัฒนธรรมหรือค่านิยมหลักนั้นอาจต่างกันไป เช่น การเคารพผู้มีอาวุโสเป็นค่านิยมหลักของคนไทยโดยรวม แต่คนทางภาคเหนือและภาคอีสานมีชนบและประเพณีต่าง ๆ รวมทั้งการแสดงออกต่อผู้ใหญ่หรือผู้อาวุโสแตกต่างจากคนกรุงเทพฯ ฯ ขณะเดียวกันในสังคมเดียวกันก็อาจมีการแสดงความเคารพผู้มีอาวุโสในสถานการณ์ต่าง ๆ กัน เช่น เด็กอาจไหว้ครูที่โรงเรียน ไหว้คุณปู่คุณย่าที่บ้าน ไหว้ผู้ใหญ่ที่รู้จักในงานสังคม แต่ไม่ไหว้ผู้สูงอายุที่ไม่รู้จักหรือไม่คุ้นเคยอื่น ๆ ...ดังนั้นในการสื่อสารของเรากับบุคคลอื่น ๆ เราจึงจำเป็นต้องศึกษาถึงสังคมของคนที่เราติดต่อสื่อสารด้วยว่าเขาเป็นสมาชิกของสังคมใด เพื่อที่จะสามารถคาดคะเนพฤติกรรมในการสื่อสารของเขาได้ ดัง เสถียร โกเศศ กล่าวว่า “สังคมไม่ว่าสังคมใด ก็มีวัฒนธรรมเป็นแบบของตนโดยเอกเทศของสังคมนั้น” บุคคลในสังคมแต่ละสังคมจะถูกสอนและเรียนรู้ว่าเมื่อสื่อสารกับใครต้องพูดหรือแสดงออกอย่างไร ภายใต้บริบทและสถานการณ์ใด โดยผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคมหรือสังคมประภคิตตั้งแต่เด็ก เช่น ต้องพูดและแสดงออกต่อพ่อแม่และผู้ใหญ่ในบ้านอย่างไร ต้องพูดและแสดงออกต่อครูและเพื่อน ๆ ที่โรงเรียนอย่างไร...การขัดเกลาทางสังคมจึงเป็นการปรับบุคคลให้เรียนรู้ถึงวิธีการที่จะเข้ามามีชีวิตอยู่ในสังคมและ

วัฒนธรรมนั้นอย่างช้า ๆ และหลังจากที่ผู้หนึ่งได้รวบรวมสิ่งต่าง ๆ ทางสังคมและวัฒนธรรมไว้ภายในตัวเองแล้ว เช่น ในรูปของอุปนิสัย ความคิดและการกระทำ บุคคลนั้นก็จะเป็นคนที่มีบุคลิกภาพและมีความเป็นเอกลักษณ์ประจำสังคมนั้น ๆ ซึ่งการที่เราเป็นสมาชิกของสังคมใด จะทำให้เรามีลักษณะท่าทาง อุปนิสัยใจคอ และความรู้สึกนึกคิดคล้าย ๆ กับคนอื่น ๆ ในสังคมที่เราเป็นสมาชิกอยู่^{๓๓}

๔. การสื่อสารกับระบบข่าย

ข่าย คือความสัมพันธ์ที่มีอยู่ระหว่างกัน และโยงใยเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของงานส่วนต่าง ๆ หรือสมาชิกที่รวมกันอยู่เป็นระบบเดียว

ในอดีตตั้งแต่เดิม มนุษย์จะสร้างข่ายความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกที่มีความรู้จักมักคุ้นและมีกิจกรรมระหว่างกันและกัน และจะมีการติดต่อสื่อสารกันภายในเครือข่ายของความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นระบบเดียวกัน

ต่อมาเมื่อการสื่อสารได้เจริญก้าวหน้าขึ้นมาก ทำให้การติดต่อสื่อสารทำได้สะดวกและถึงกันได้กว้างขวางขึ้น จึงมีผลให้ข่ายความสัมพันธ์ดังกล่าวขยายตัวเป็นระบบที่ใหญ่ขึ้นด้วย

จนกระทั่งถึงยุคข่าวสารข้อมูลในสมัยนี้ ด้วยความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศที่ได้พัฒนาขึ้นมาจนครอบคลุมโลกทั้งใบให้อยู่ในข่ายเดียวกันที่สามารถสื่อสารกันได้ตลอดเวลาทุกขณะ และกลายเป็นอาณาเขตใหม่ที่ไร้ตัวตน ที่เรียกกันเป็นภาษาอังกฤษว่า World Wide Web ที่ทำให้ศักยภาพของเครื่องมือสื่อสารขยายใหญ่จนเป็นอาณาจักรใหม่หรือที่เรียกกันว่า Cyberspace นั้น ส่งผลทำให้การสื่อสารของมนุษย์ขยายตัวและมีรูปแบบที่หลากหลายได้เป็นระบบใหม่มากมาย ที่ข่ายได้อย่างไม่มีขีดจำกัดภายในข่ายการสื่อสารดังกล่าว

Network หรือที่แปลว่า ข่าย นั้น ถือได้ว่าเป็นสิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นในยุคข่าวสารข้อมูลหรือมีอิทธิพลทำให้สิ่งต่าง ๆ โดยเฉพาะการติดต่อสื่อสารเปลี่ยนแปลงไปเป็นอันมาก

อย่างไรก็ตาม แม้เรื่องข่ายจะเป็นเรื่องสำคัญมากขึ้นในยุคนี้ก็ตาม แต่ในความเป็นจริงแล้ว การวิเคราะห์ที่เรียกว่า การวิเคราะห์ข่ายความสัมพันธ์ (Network Analysis) นั้น ได้

^{๓๓}มตดา วิวัฒนานุกูล (กฤตวิทย์), การสื่อสารต่างวัฒนธรรม (Intercultural Communication), (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๘๒ - ๘๔.

มีมาช้านานแล้ว นับแต่ยุคแรกเริ่มของสมัยการบริหารแบบมนุษยสัมพันธ์ ทั้งนี้เพราะจากความเข้าใจเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ที่มีความสัมพันธ์กันในทางสังคมนั้น ได้มีสิ่งที่น่าสนใจคือ การศึกษาเรื่อง “ข่ายการติดต่อสื่อสารที่มีอยู่และเกิดขึ้นเองกันภายใน” (emergent communication network) ได้มีมานานแล้ว ทั้งนี้ก็เพื่อความต้องการทำความเข้าใจและให้สามารถกำกับและใช้ประโยชน์จากข่ายการสื่อสารที่อยู่นอกเหนือการควบคุมของฝ่ายจัดการนี้ได้

การศึกษาดังกล่าว ก็เพื่อให้สามารถตรวจสอบระบบการสื่อสารที่มีอยู่ให้ได้ครบทั้งหมด ทั้งข่ายการสื่อสารที่จัดขึ้นอย่างเป็นทางการกับที่สัมพันธ์และติดต่อกันตามตำแหน่งหน้าที่ ซึ่งมักมีกรอบที่จำกัดทำให้การสื่อสารไปได้ไม่ทั่วถึงและช้า กับข่ายการสื่อสารที่เกิดขึ้นระหว่างกันเองด้วยกลไกความสัมพันธ์ระหว่างกันเองนอกหน้าทำงานในสังคม แต่มีผลกระทบต่อสื่อสารและการทำงานในหน้าที่งานด้วย^{๓๔}

คุณสมบัติของการเชื่อมโยง (links) สำหรับการวิเคราะห์คู่ที่การเชื่อมโยงถึงกันระหว่างสมาชิกที่อยู่ในแต่ละข่ายนั้น ก็สามารถทำได้เช่นกัน โดยวิธีการวิเคราะห์จะดูได้จากเกณฑ์ต่าง ๆ ดังนี้

ก) ความเข้มแข็งของการเชื่อมโยง ซึ่งหากเป็นไปโดยเหนียวแน่น คือการโยงยึดติดกันมากตลอดเวลา หรือนาน ๆ มาเจอกันที เป็นต้น

ข) ความสอดคล้องตรงกันของคู่กรณี นั่นคือ การพิจารณาว่าทั้งสองฝ่ายที่เกี่ยวข้องและโยงกันนั้น ต่างฝ่ายต่างได้ทำเหมือนกับฝ่ายตรงข้ามได้ทำแล้วหรือไม่

ค) ความหลากหลายของการเชื่อมโยง คือการดูถึงจำนวนความดีที่หลากหลายของการเชื่อมโยงกัน โดยมีการเชื่อมโยงกันมากชนิดและหลาย ๆ เรื่องด้วยกัน เช่น ใช้เชื่อมโยงมากด้าน คือ ทั้งเรื่องงาน กับเรื่องแปลกใหม่ที่สร้างสรรค์หรือน่ารู้ และเรื่องสังคมที่ไม่เกี่ยวกับงานด้วย เป็นต้น

บทบาทของข่าย ในการวิเคราะห์เรื่องข่ายนี้ สมาชิกฝ่ายต่าง ๆ ที่อยู่ในข่ายใดข่ายหนึ่งต่างก็จะมีบทบาท (roles) ต่างกันในข่าย นั่นคือแต่ละคนต่างจะมีการเชื่อมโยงติดต่อกับ

^{๓๔} ธงชัย สันติวงษ์, ชานธิป สันติวงษ์, องค์การกับการสื่อสาร Corporate Communication, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒), หน้า ๔๘ - ๔๙.

คนอื่นในข่ายแตกต่างกันไป เช่น การแยกดูว่าบทบาทที่ร่วมแข่งขัน กับที่หยุดนิ่งไม่ออก
บทบาทเท่าที่ควร

หรือการเป็นจุดหยุดนิ่งที่ปลายทางของข่าย หรืออับบางคนที่ทำตัวยืนเดี่ยวเป็น
เอกเทศโคด ๆ โกลี ๆ ข่าย แต่ไม่เชื่อมติดต่อกับใครโดยตรงในข่าย

หรือในทางตรงกันข้าม คือการสังเกตเห็นชัดถึงการจับกลุ่มกัน ซึ่งบางคนอาจเป็น
เพียงสมาชิกของกลุ่ม แต่บางคนอาจเป็นตัวรับบทบาททำหน้าที่ไปติดต่อกับกลุ่มอื่น ๆ หรือ
เป็นตัวทำหน้าที่บทบาทสำคัญในฐานะที่เป็น “ตัวเชื่อม” (Bridges or Liasons)^{๕๕}

ทฤษฎีการงูใจ

ลักษณะและอิทธิพลของการโน้มน้าวใจ

เมื่อผู้รับสารมีการเลือกรับสื่อตามความต้องการของตนเช่นนี้ ผู้สื่อสารจึง
จำเป็นต้องสื่อเนื้อหาสารของตนให้ตรงกับความต้องการของเขามากที่สุด หรือเสนอในสิ่งที่เขา
ได้ยินได้ฟังแล้วแล้วเกิดความสนใจในอันเชื่อตามปฏิบัติตาม เช่น พุดโน้มน้าวใจผู้ฟัง เป็นต้น
ในอดีต โมเสสสามารถพุดโน้มน้าวใจให้ชาวยิวหลบหนีออกจากอียิปต์และให้ถือบทบัญญัติ
๑๐ ประการ ของพระเจ้าได้ ซึ่งมีผลทำให้เกิดความรักสามัคคีกันในหมู่คณะ เมื่อเป็นเช่นนั้นก็
ทำให้โมเสสสามารถปกครองหมู่คณะที่เป็นพี่น้องชาวยิวได้ง่ายขึ้น แม้จะมีผู้ตั้งข้อสันนิษฐาน
ว่า โมเสสอาจจะบัญญัติบทบัญญัติทั้ง ๑๐ ประการนั้นขึ้นเอง แล้วอ้างว่าเป็นบัญญัติของพระ
เจ้า เพื่อประโยชน์แก่การปกครองหมู่ชาวยิวที่ตนพาหนีออกมาจากอียิปต์ ให้มีกฎปฏิบัติเป็น
อันเดียวกัน ง่ายต่อการปกครอง อย่างไรก็ตาม มองในมิติแห่งการสื่อสารถือว่าโมเสสประสบ
ความสำเร็จในการสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ

เทคนิคการเผยแพร่ธรรมะในรูปแบบต่าง ๆ ถือว่าเป็นการสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจ
ให้ผู้ฟังเกิดความสนใจในอันประพฤติปฏิบัติตาม เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลใน
การเผยแพร่ ควรจะได้อุ้หลักในการสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจ อรวรรณ ปิณฑน์โอวาท ได้สรุป
ลักษณะและอิทธิพลของการโน้มน้าวใจไว้ ดังนี้

- (๑) ผู้โน้มน้าวใจมีความตั้งใจที่จะมีอิทธิพลบางประการเหนือผู้ถูกโน้มน้าวใจ
- (๒) โดยปกติผู้ถูกโน้มน้าวใจจะมีทางเลือกมากกว่าหนึ่งและผู้โน้มน้าวใจจะ
พยายามชักจูงผู้ถูกโน้มน้าวใจให้ยอมรับทางเลือกที่ตนเสนอ

^{๕๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๑ - ๕๒.

(๓) สิ่งที่คุณโน้มน้ำหนักใจต้องการคือการเปลี่ยนแปลงหรือการสร้างหรือการดำรงไว้ซึ่งความเห็น ทศนคติ ค่านิยม และความเชื่อของผู้ถูกโน้มน้ำหนักใจ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อปัจจัยอื่นได้แก่ อารมณ์ พฤติกรรม เป็นต้น^{๖๖}

การโน้มน้ำหนักใจมีทั้งประสบความสำเร็จและล้มเหลว ปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งขึ้นอยู่กับทัศนคติ ความเชื่อ และความต้องการของผู้ถูกโน้มน้ำหนักใจ ดังนั้น จึงควรจะได้ศึกษาถึงปัจจัยดังกล่าวด้วย

“ตามทัศนะของโรเซนเบิร์กและโฮฟแลนด์ การโน้มน้ำหนักใจมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก การเปลี่ยนแปลงภายใน ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงด้านอารมณ์ความรู้สึก ความรู้ ความสำนึก และพฤติกรรม ส่วนการเปลี่ยนแปลงภายนอก ได้แก่ การแสดงออกทางกายและวาจา

การเปลี่ยนแปลงความรู้และจิตสำนึก คำว่า cognitions รวมความถึงความคิดรวบยอด (concept, awareness) ความเชื่อที่เรามีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด คุณค่าที่เราให้ต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดหรือความเชื่ออย่างหนึ่งอย่างใดและโลกทรรศน์รอบตัวเรา ปกติการเปลี่ยนแปลงในความรู้และจิตสำนึกแสดงออกให้เห็นได้ทางวาจา ซึ่งผู้รับสารแสดงออกมาหลังจากที่ได้ฟังสารที่โน้มน้ำหนักใจแล้ว แต่อย่างที่ได้อธิบายมาแล้ว การเปลี่ยนแปลงในความรู้ความคิดรวบยอดหรือโลกทรรศน์อาจจะไม่เกิดในทันที แต่อาจจะเกิดจากการพูดคุยเพราะไปได้ข้อมูลเพิ่มขึ้นจากการพูดคุยกับเพื่อนร่วมงาน ...

การเปลี่ยนแปลงในการรับรู้อาจเกิดขึ้นได้เช่นกัน เราอาจจะเคยพบบุคคลซึ่งเราไม่ประทับใจเลยในบุคลิก เช่น แต่งตัวปอน ๆ ผมหยา แต่หลังจากการพูดที่ก่อปรด้วยเหตุผลน่าโน้มใจเราเปลี่ยนการรับรู้เกี่ยวกับตัวเขา หรือในทางกลับกัน เราอาจจะเคยพบผู้มีบุคลิกดีน่าเชื่อถือ แต่หลังจากฟังวาจาของเขาแล้ว เราอาจจะเปลี่ยนแปลงการรับรู้ของเราไปในทางลบก็ได้

เราอาจจะตั้งข้อสังเกตไว้ว่า ผู้ส่งสารที่โน้มน้ำหนักใจอาจจะไม่สามารถทำให้ผู้รับสารถึงขั้นลงมือปฏิบัติได้ แต่ผู้ส่งสารอาจทำให้ผู้รับสารเปลี่ยนความรู้จิตสำนึก ความคิดรวบยอดหรือการรับรู้ได้ และการเปลี่ยนแปลงเช่นนี้จะเป็นพื้นฐานให้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในภายหน้าเมื่อรับสารที่โน้มน้ำหนักใจต่อ ๆ ไป

^{๖๖}อรรรรณ ปิรันธน์โอาวาท, การสื่อสารเพื่อการโน้มน้ำหนักใจ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๕.

การเปลี่ยนแปลงอารมณ์ความรู้สึก คำว่า affection หมายถึง อารมณ์ความรู้สึก การเปลี่ยนแปลงอาจแสดงออกได้โดยการหัวเราะ ร้องไห้ ขนหัวลุก ตัวสะท้าน... ในการทดลองทางจิตวิทยา นักจิตวิทยาจะมีเครื่องมือวัดความเปลี่ยนแปลงด้วยการวัดจังหวะเต้นของหัวใจ ความดันโลหิต วัดปฏิกิริยาตอบโต้ทางผิวหนังด้วยกระแสไฟฟ้า และการที่เหงื่อออก แต่การวัดการตอบโต้เช่นนี้ภายนอกห้องทดลองย่อมเป็นไปได้ยาก ผู้ส่งสารจำเป็นต้องฟังจากวาจาหรือสังเกตอาการปฏิกิริยาจากผู้รับสารด้วยตนเอง เช่น ผู้ฟังอาจตอบสนองว่า “ได้ยินนายกสมาคมกล่าวเกี่ยวกับการตั้งทุนอาหารกลางวันเพื่อเด็กยากจนแล้ว สงสารเด็กพวกนั้นจังเลย” การจัดทำโปสเตอร์เพื่อโน้มน้าวใจให้บริจาคเพื่อเด็กกำพร้าก็อาศัยหลักในการโน้มน้าวใจเช่นกัน (มีข้อสังเกตอยู่ว่า เด็กที่เลือกมาเป็นแบบจะต้องไม่ใช่เด็กที่พิการน่าเกลียดน่ากลัวจนให้ความรู้สึกตอบสนองในทางลบว่า เด็กนี้ควรจะตาย จะมีความสุขกว่ามีชีวิตอยู่” หรือจะต้องไม่ใช่เด็กที่น่าตาทำทางหรือแต่งตัวสวยงามเกินไป จนเกิดความรู้สึกในตัวผู้บริจาคว่า “เด็กคนนี้ดีกว่าลูกฉันตั้งเยอะ เรื่องอะไรฉันจะต้องไปบริจาค”)

การเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรม ในที่นี้ให้คำจำกัดความว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงการกระทำที่สามารถเห็นได้ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนี้เป็นไปได้ค่อนข้างยาก เราอาจจะโน้มน้าวใจให้คนเห็นด้วยกับเราว่าบุญหรือและสุราเป็นสิ่งเสพติดควรหลีกเลี่ยง เปลี่ยนแปลงด้านการรับรู้ แต่ในการที่จะให้เขาหยุดเสพทั้งสองสิ่งนี้เป็นสิ่งที่ยาก ในการที่จะสังเกตการณ์เปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรม เราสังเกตได้ทั้งจากวาจาของผู้รับสารและการกระทำของเขา

การเปลี่ยนแปลงทั้ง ๓ ชนิดดังกล่าวมาแล้วไม่สามารถจะแยกออกได้เป็นชนิด ๆ อย่างชัดเจน ส่วนใหญ่มักจะเกิดขึ้นคาบเกี่ยวกัน เป็นหน้าที่ของนักสื่อสารที่จะต้องวางแผนการรณรงค์อย่างรอบคอบเพื่อให้ได้ผลตามที่ต้องการ^{๓๓}

ตัวอย่างในการสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจของผู้ฟังธรรมหรือผู้รับสารของพระพุทธเจ้า เช่น พระนันทะเพ็งอภิเษกสมรสกับพระนางชนบทกัลยาณี ในงานนี้ก็ได้นิมนต์พระพุทธเจ้าไปฉันภัตตาหารด้วย หลังฉันภัตตาหารเสร็จ พระองค์ทรงใช้ให้พระนันทะอุ้มบาตรตามส่งเสด็จ แม้จะไม่เต็มใจท่านก็จำยอมต้องไป ด้วยไม่กล้าขัดพระทัยพระพุทธเจ้า เมื่อไปถึงแล้ว แทนที่จะให้กลับ พระพุทธเจ้ากลับให้ท่านอุปสมบท หลังอุปสมบทแล้วท่านก็ไม่เป็นอันประพฤติธรรม เพราะคิดถึงพระนางชนบทกัลยาณี พระพุทธเจ้าจึงทรงพาท่านไปเที่ยว

^{๓๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘ - ๒๐.

ชมนางอัปสรสวรรค์บนภพดาวดึงส์ เพราะทรงรู้ว่าพระนันทะยังมีพระทัยฝักใฝ่และร้อนรุ่มในกามคุณ เมื่อทรงรู้ว่าพระนันทะมีความยินดีในการได้เห็นนางอัปสร จึงทรงใช้กุสโลบายในการสอน เพื่อให้ท่านสนใจประพฤติธรรม โดยทรงให้สัญญาว่าจะให้นางอัปสรแก่ท่านถ้าหากท่านปฏิบัติธรรม พระนันทะจึงยอมประพฤติธรรม ในที่สุดท่านก็ได้บรรลุดุธรรมสำเร็จเป็นพระอรหันต์ นี่ก็เป็นการใช้สื่อบุคคลในการสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจของพระองค์

ทฤษฎีการเรียนรู้

การเรียนรู้มีหลายประเภทด้วยกัน มาลินี จุฑะรพ ได้แบ่งประเภทของความรู้ไว้ดังนี้

๑. การเรียนรู้โดยวางเงื่อนไข (Conditioning Learning)

บุคคลจะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ โดยการวางเงื่อนไข จำแนกเป็น ๒ วิธี คือ

๑.๑ การเรียนรู้โดยการวางเงื่อนไขแบบคลาสสิก (Classical Conditioning Learning) เช่น แมื่อยืมหรือชมว่าลูกเก่ง เป็นการให้กำลังใจลูก ขณะที่ลูกหกล้ม ปรากฏว่าลูกได้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจากที่เคยร้องไห้มาเป็นไม่ร้องไห้

๑.๒ การเรียนรู้โดยการวางเงื่อนไขแบบการกระทำ (Operant Conditioning Learning) เช่น นักเรียนที่ทำรายงานดี ครูจะยกย่องชมเชย เป็นตัวอย่าง นักเรียนจะเรียนรู้ว่าถ้าทำดีแล้วจะได้รับผลดีตอบแทน

๒. การเรียนรู้ทางวจนภาษา (Verbal Learning)

เป็นการเรียนรู้ด้วยภาษา จากการฟัง คิด ถาม และเขียน (สุ จิ ปุ ลิ) เช่น การเรียนรู้โดยการฟัง และการเรียนรู้โดยการท่องจำ เป็นต้น

๓. การเรียนรู้ทางมอเตอร์ (Motor Learning)

เป็นการเรียนรู้ทางทักษะต่าง ๆ โดยใช้อวัยวะต่าง ๆ ของร่างกาย เช่น การเรียนรู้ทักษะทางกีฬา ทักษะดนตรี ทักษะศิลปะการแสดง เป็นต้น

๔. การเรียนรู้โดยการรับรู้ (Perceptual Learning)

เป็นการเรียนรู้โดยการรับรู้ในสิ่งเร้าและประสบการณ์ โดยใช้อวัยวะรับสัมผัส เช่น เด็ก ๆ เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ จากการดูโทรทัศน์ วิทยุทัศน์ เล่นคอมพิวเตอร์ และการอ่านหนังสือ เป็นต้น

๕. การเรียนรู้โดยการแก้ปัญหา (Problem Learning)

บุคคลจะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ โดยการแก้ปัญหา จำแนกเป็น ๒ วิธี คือ

๕.๑ การเรียนรู้โดยการแก้ปัญหาแบบลองผิดลองถูก (Trial and Error Learning) เป็นการเรียนรู้ในลักษณะการแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต เช่น นักเรียนจะรู้การแก้ปัญหาโจทย์ทางคณิตศาสตร์ โดยวิธีใช้การลองผิดลองถูก เป็นต้น

๕.๒ การเรียนรู้โดยการแก้ปัญหาแบบความคิดความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง (Gestalt Psychology) เช่น เด็กอยากกินขนมที่วางอยู่บนชั้นวางของแต่หยิบไม่ถึงก็เลยพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างชั้นที่วางขนม แก้วที่วางอยู่ใกล้ ๆ จนเกิดความคิดที่จะแก้ปัญหาขึ้น โดยนำแก้วมาวางและปีนขึ้นไปหยิบขนมมากินได้

๖. การเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning)

บุคคลจะเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมของบุคคลในด้านวัฒนธรรม ประเพณี และปทัสถานทางสังคม เช่น การที่บุคคลได้รับสิ่งของที่คิดหรือได้รับการอภัยจากผู้อื่นแล้ว จะเกิดความรู้สึกสบายใจขึ้น ต่อไปอาจจะแสดงน้ำใจต่อผู้อื่นเช่นเดียวกันด้วย

๗. การเรียนรู้ระยะเวลา (Spatial Learning)

บุคคลจะเรียนรู้ระยะเวลาต่าง ๆ จากประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมที่ประสบมา บุคคลจะเรียนรู้ว่าเวลาเป็นของมีค่า ฉะนั้น ถ้าจะพัฒนาคุณภาพชีวิต จะต้องเรียนรู้วิธีการบริหารให้มีประสิทธิภาพ เช่น นักเรียนที่ไปไม่ทันรถด่วน หรือสอบเข้ามหาวิทยาลัยไม่ได้ ทำให้เสียเวลาและเสียใจ ฉะนั้น บุคคลจะเรียนรู้ว่า เวลาเป็นของมีค่า

๘. การเรียนรู้โดยการสังเกต (Observational Learning)

บุคคลจะเรียนรู้เพื่อการดำเนินชีวิตของตน โดยการเฝ้าสังเกตพฤติกรรมหรือการกระทำของผู้อื่น และอาจจะเลียนแบบตาม ได้แก่ การเลียนแบบพฤติกรรมของบิดามารดา ครู – อาจารย์ เพื่อน ๆ และคาราทั้งหลาย เช่น เด็กวัยรุ่นจะเรียนรู้วิธีพัฒนาคุณภาพชีวิตของเขาโดยการเลียนแบบคารา เป็นต้น

๙. การเรียนรู้การคัดค้าน (Aversive Learning)

เป็นการเรียนรู้ถึงวิธีการที่จะไม่ยอมรับสิ่งเร้าและประสบการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้นแก่บุคคล จำแนกเป็น ๓ ลักษณะ คือ

๙.๑ การเรียนรู้เพื่อหลบหลีกการลงโทษ (Punishment Learning) เช่น นักเรียนที่มาสายจะเรียนรู้ถึงวิธีการที่จะหลบหลีกการลงโทษ เป็นต้น

๕.๒ การเรียนรู้เพื่อหลบหนี (Escape Learning) เช่น นักเรียนที่เบื่อหน่ายต่อการเรียน เมื่อมาถึงโรงเรียนแล้ว ก็จะเรียนรู้ถึงวิธีการที่จะหลบหนีโดยการปีนรั้วโรงเรียน เป็นต้น

๕.๓ การเรียนรู้เพื่อหลีกเลี่ยงสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา (Avoidance Learning) เช่น นักเรียนที่เดินไปตามถนนในบริเวณโรงเรียน เมื่อครู – อาจารย์เดินสวนมาแต่ไกล โดยนักเรียนไม่ชอบครู – อาจารย์ท่านนั้น ก็จะเรียนรู้ถึงวิธีการหลีกเลี่ยงไม่เดินสวนทางกับครู – อาจารย์ท่านนั้น เป็นต้น^{๓๕}

หลักการพื้นฐานของการศึกษาแบบมนุษยนิยม^{๓๖}

๑. นักเรียนจะเรียนรู้ก็ต่อเมื่อความต้องการพื้นฐาน ๔ ประเภทแรก หรือความต้องการที่ขาดหรือจะต้องซ่อม (Deficiency Needs)^{๓๗} ของนักเรียนได้รับการตอบสนองอย่างจริงจัง

๒. ความรู้สึก (Feeling) มีความสำคัญเท่ากับความจริง (Facts) ฉะนั้น การเรียนรู้ว่าควรจะทำอย่างไร มีความสำคัญเท่ากับการเรียนรู้ควรจะทำอย่างไร

๓. นักเรียนจะเรียนรู้ก็ต่อเมื่อบทเรียนนั้นเป็นสิ่งที่นักเรียนสนใจและต้องการจะเรียนรู้

๔. การเรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ว่าควรจะทำอย่างไร (Process of Learning) มีความสำคัญมากกว่าการเรียนรู้เนื้อหาความจริงต่าง ๆ

๕. การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อนักเรียนไม่รู้สึกว่าตนถูกขู่เข็ญ หรือมีความหวาดกลัว

๖. การประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตัวของนักเรียนเอง มีความหมายและมีประโยชน์ต่อนักเรียนมากกว่าการประเมินผลของการเรียนรู้ของนักเรียนด้วยผู้อื่น^{๓๘}

^{๓๕} มาลินี จุฑารพ, จิตวิทยาการเรียนการสอน, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท อักษรวิทัศน์ จำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๕๕ – ๖๐.

^{๓๖} นักการศึกษาแบบมนุษยนิยมในที่นี้ ได้แก่ Maslow, Rogers และ Combs

^{๓๗} (๑) ความต้องการทางสรีระ (๒) ความต้องการความปลอดภัย (๓) ความต้องการความรักและเป็นส่วนหนึ่งของหมู่ (๔) ความต้องการที่จะรู้จักว่าตนเองมีค่า

^{๓๘} สุรางค์ ใคว์ตระกูล, จิตวิทยาการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๓๓๗.

๒.๕ องค์ประกอบในการเผยแพร่

- (๑) นโยบาย
- (๒) บุคลากร (ผู้ทำงาน)
- (๓) ทรัพยากร (คน สถานที่ อุปกรณ์ บรรยากาศ เป็นต้น)
- (๔) ช่องทาง (โอกาส)
- (๕) การสนับสนุน ซึ่งประกอบด้วย
 - ความสะดวก
 - ค่าตอบแทน
 - กำลังใจ
 - การตัดสินใจ

๒.๑๐ ประเภทของการเผยแพร่

- (๑) สังคมกรรม/สังคมประถคติ
 - การชี้ชวน
 - การเสนอให้
 - การบังคับ
- (๒) องค์กร/การจัดองค์กร
 - บุคคล
 - คณะบุคคล
 - ทีมงาน
 - กระบวนการ
- (๓) การใช้ยุทธวิธี
 - การแทรกแซง
 - การเลียนแบบ
 - การแข่งขัน
 - การสมรส
 - การจัดตั้งโรงเรียน

๒.๑๑ วัตถุประสงค์ของการเผยแพร่

- (๑) เพื่อแจ้งเรื่องราวต่าง ๆ ที่ตนต้องการให้คนอื่นทราบและเห็นคล้อยตาม
- (๒) เพื่อให้ผู้อื่นได้รับประโยชน์จากการเผยแพร่
- (๓) เพื่อสื่อให้เกิดความเข้าใจและรวมเป็นพวกเดียวกัน
- (๔) เพื่อแสดงบทบาทที่ตนมีอยู่
- (๕) เพื่อสนองความต้องการของสังคม

๒.๑๒ ประโยชน์ของการเผยแพร่

- (๑) ทำให้ทราบข่าวสารที่มีคุณค่าและประโยชน์สำหรับชีวิต
- (๒) ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในแนวทางการประพฤติปฏิบัติ
- (๓) ทำให้ได้รับการกระตุ้นให้เกิดการประพฤติและปฏิบัติที่ถูกต้อง
- (๔) ทำให้ผู้รับการเผยแพร่เกิดศรัทธาเลื่อมใส
- (๕) สร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชน

๒.๑๓ หลักการเผยแพร่ตามแนวพระพุทธศาสนา

ธรรมะอย่างเดียวกันหรือหัวข้อเดียวกัน แต่ถ้าหากผู้สื่อมีทักษะต่างกัน ผลสัมฤทธิ์ในการเผยแพร่งก็แตกต่างกันด้วย ดังนั้น ในการเผยแผ่ธรรมะหรือการสื่อธรรมะจึงจำเป็นที่จะต้องรู้หลักการ ซึ่งอาจกล่าวได้ดังนี้

- (๑) นำเสนอ
- (๒) โน้มน้าวทางใจ
- (๓) นำปฏิบัติ
- (๔) ตอบคำถาม
- (๕) แสดงความเป็นมิตร

๒.๑๓.๑ วิธีการเผยแพร่

- (๑) พุคคฺย
- (๒) ปาฐกถา
- (๓) บรรยาย
- (๔) อภิปราย

- (๕) สอน
- (๖) ใช้อักษร
- (๗) แจกอามิส

๒.๑๓.๒ กระบวนการเผยแพร่

- (๑) วางแผน
- (๒) สร้างบุคลากร
- (๓) พัฒนาบุคลากร
- (๔) จัดส่งบุคลากร
- (๕) ให้การสนับสนุนบุคลากร
- (๖) ประเมินผล

๒.๑๓.๓ เนื้อหาของเรื่องที่น่ามาเผยแพร่

เนื้อหาของเรื่องที่น่ามาเผยแพร่ตามแนวทางแห่งพุทธะ มี ๕ ประการ คือ

- (๑) สัจจะ ได้แก่ เรื่องที่เสนอต่อมวลชนนั้นต้องเป็นเรื่องจริง เสนอหรือส่งสารตามความเป็นจริงไม่บิดเบือน
- (๒) ตถตา เรื่องแท้ เรื่องที่เสนอหรือส่งสารนั้นต้องเป็นเรื่องแท้ เสนอตามสภาพที่แท้จริงไม่คาดเดา ไม่แต่งแต้มใส่สีตีไข่
- (๓) กาละ เรื่องที่เสนอนั้นต้องเหมาะสมกับกาลเวลา
- (๔) ปิยะ เรื่องที่เสนอนั้นเป็นเรื่องที่คนชอบ หรือเสนอโดยวิธีที่ผู้รับสารชื่นชอบ
- (๕) อัตถะ เรื่องที่เสนอหรือส่งสารนั้น ต้องเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม แต่ในบางครั้งบางสถานการณ์ผู้ส่งสารอาจต้องพิจารณาด้วยปัญญาว่า บางเรื่องอาจไม่เหมาะกับเวลา อาจจะไม่เป็นที่ชอบใจของคนบางกลุ่มบางคน แต่เมื่อเสนอเรื่องนั้นไปแล้วเกิดประโยชน์ต่อมหาชน ผู้ส่งสารอาจจะต้องกระทำหรือควรกระทำ^๒

^๒มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, คู่มืออบรมนักเทศน์, (ขอนแก่น : หจก. โรงพิมพ์คัลลังนานาวิทยา, ๒๕๔๕), หน้า ๔๗ - ๔๘.

๒.๑๓.๔ คุณสมบัติของผู้เผยแพร่ตามแนวพระพุทธศาสนา

การสื่อสารเพื่อเผยแพร่ธรรมะในทางพระพุทธศาสนาเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคล บ้าง การสื่อสารระหว่างกลุ่มบ้าง ในปัจจุบันการสื่อสารมวลชนได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้น จะเป็นการสื่อสารรูปแบบใดก็ตาม สิ่งที่ต้องให้ความสำคัญมากก็คือตัวของผู้สื่อสารหรือผู้ส่งสารนั่นเอง สมาน งามสนิท ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของผู้ส่งสารที่พึงประสงค์ตามแนวทางแห่งพุทธศาสนา โดยอธิบายตามหลักแห่งสัปปริสธรรม ๗ ดังนี้

(๑) มีธัมมัญญาตา เป็นผู้รู้ธรรมะคือหลักการ หลักความจริง เนื้อหาสาระของเรื่องที่จะสื่อสาร รู้แจ้งแทงตลอดในทฤษฎีและปฏิบัติในศาสตร์และศิลป์ของตน

(๒) มีอัตตัญญาตา รู้จักเนื้อหาสาระ ความหมาย ความมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ของการสื่อสารที่แน่นอน ชัดเจน (Goal oriented)

(๓) มีอัตตัญญาตา รู้จักตนเอง รู้ว่าคนคือใคร มีความพร้อม หรือไม่พร้อมอย่างไร การรู้จักตนเองเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เมื่อเรารู้จักตนเองดีแล้ว จะนำไปสู่การยอมรับตน (Self Acceptance) แล้วจะเปิดเผยตน (Self Disclosure) สามารถสื่อสารภายในตนได้อย่างดียิ่ง ผู้ที่สามารถสื่อสารภายในตนได้ดี จะเป็นผู้ที่สามารถรับรู้ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และมีวิจรรณญาณที่สุชมรอบคอบ มีเหตุมีผล ทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

(๔) มีมัตตัญญาตา รู้จักประมาณ รู้จักความพอดี การสื่อสารบางอย่างหากมากเกินไป ผู้รับสารก็รับไม่ได้ หากน้อยไป ก็ไม่เพียงพอ การรู้จักประมาณในการสื่อสาร (Frequence) คือ ไม่ส่งสารที่ซ้ำซากมากหรือน้อยจนเกินไป

(๕) มีกาลัญญาตา รู้จักเวลา ผู้ส่งสารต้องรู้จักเวลาในการสื่อสารว่าเวลาไหนควรเวลาไหนไม่ควร หากผู้ส่งสารไม่รู้จักเวลาในการสื่อสาร แม้ว่าจะเป็นการสื่อสารภายในตน การสื่อสารระหว่างบุคคลหรือการสื่อสารมวลชน นอกจากการสื่อสารนั้นจะไม่ประสบความสำเร็จแล้ว บางครั้งอาจจะมีข้อพิพาทหรือข้อบาดหมางใจตามมา หากเราย้อนดูประวัติศาสตร์ แม้แต่นักวิทยาศาสตร์ผู้มีชื่อเสียงของโลก ยังได้รับโทษจากการประกาศลัทธิธรรมหรือทฤษฎีความรู้ของตนในเวลาที่ไม่เหมาะสม

(๖) มีปริสตัญญาตา รู้จักชุมชน รู้จักสังคม ในทางนิเทศศาสตร์เรียกว่า กลุ่มผู้รับสาร เป้าหมาย ผู้ส่งสารต้องรู้จักกลุ่มเป้าหมาย การสื่อสารจึงจะประสบความสำเร็จ ยิ่งรู้จักมากเท่าไร การสื่อสารก็ยิ่งมีประสิทธิภาพมากขึ้นเท่านั้น พระพุทธเจ้าเผยแพร่ธรรมะของพระองค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะว่าพระองค์ทรงรอบรู้รับสารอย่างรู้แจ้งแทงตลอด ทรงรู้ไปถึง

ภูมิหลังหรือกรรมเก่าตั้งแต่ชาติก่อนของผู้รับสาร ผู้ส่งสารที่เป็นปุถุชนธรรมดาที่มีความจำเป็นต้องรู้กลุ่มเป้าหมายว่าเขาเหล่านั้นเป็นใคร ต้องรู้จักเพศ อายุ การศึกษา สถานภาพทางเศรษฐกิจ และสังคม ฯลฯ ยิ่งรู้กลุ่มเป้าหมายมาก การสื่อสารยิ่งมีประสิทธิภาพมาก

(๗) มีบุคคลปรีปรัชญา รู้จักความแตกต่างระหว่างบุคคลว่าผู้รับสารแต่ละคน แต่ละกลุ่ม มีลักษณะเฉพาะเป็นของตน มีจริต มีอัธยาศัย มีศักยภาพในการรับสารมากน้อยเพียงใด การที่ผู้ส่งสารรู้จักความแตกต่างระหว่างบุคคลได้นั้น ทำให้สามารถแยกแยะผู้รับสารได้^{๔๑}

พระพุทธเจ้าทรงเข้าใจชัดในทุกข์ว่าเกิดแต่สมุทัยและนิโรธว่าเกิดแต่มรรค สืบสาวไปหาเหตุได้ดังนี้จัดเป็นธัมมัญญาตา ทรงเข้าใจชัดว่าสมุทัยเป็นเหตุให้เกิดทุกข์และมรรคว่าเป็นเหตุให้ถึงความดับทุกข์ สืบสาวไปหาผลได้ดังนี้จัดเป็นอรรถัญญาตา ทรงบำเพ็ญประโยชน์ในฐานะเป็นพระพุทธเจ้า คือในส่วนสังคมสงฆ์พระองค์ก็ทรงบัญญัติพระวินัยปกครองคณะสงฆ์ ในสังคมโลกทรงเผยแผ่ธรรมประกาศพระศาสนาของพระองค์ นี้จัดเป็นอรรถัญญาตา ทรงสั่งสอนในหลักแห่งมัชฌิมาปฏิปทา แม้พระเทวทัตจะทูลขอให้ภิกษุทั้งหลายประพฤติกันอย่างเคร่งครัด เช่น ไม่นั่งเนื้อฉันทปลาตลอดชีวิต พระองค์ก็ไม่ทรงอนุญาต เพราะทรงเล็งเห็นว่า แม้จะนั่งปลาหรือเนื้อก็สามารถบรรลุธรรมได้เหมือนกัน แต่ปลาหรือเนื้อนั้นภิกษุต้องไม่ได้สั่งให้ฆ่าทำอาหารหรือมีความรังเกียจสงสัยในอาหารนั้น การบริโภคนั้นจึงขึ้นอยู่กับความมุ่งหมายหรือจิตใจของผู้บริโภคเป็นสำคัญ หากยังบริโภคด้วยตัณหาหรือความยึดมั่น เช่น มีมานะว่าตนประพฤติพรตได้เคร่งครัดกว่าผู้อื่นเพราะเหตุที่ไม่นั่งปลาและเนื้อนั้น ปฏิปทาดังกล่าวย่อมจะเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติธรรมแน่นอน ไม่สามารถที่จะทำให้พ้นจากทุกข์ได้ หรือทรงวางหลักมหาปเทศ ๔ ไว้แก่ภิกษุ เพื่อความยึดหยุ่นทางพระวินัย โดยเฉพาะยุคหลังพุทธกาลที่เกิดมีความเข้าใจคลาดเคลื่อนในพระวินัยมากขึ้น ถือว่ามีความจำเป็นมากในการใช้วินิจฉัยพระวินัย นี้จัดเป็นมัตตัญญาตา การที่พระองค์ไม่ทรงบัญญัติพระวินัยกันภิกษุไม่ให้ประพฤติเสียหายก่อนนั้นก็เพราะทรงเล็งเห็นว่า หากพระองค์ทรงบัญญัติพระวินัยกันไว้ก่อนก็จะทำให้ถูกติเตียนได้ เพราะเหตุยังไม่เกิด เหมือนกับทรงไม่ไว้วางใจในความประพฤติของเหล่ากุลบุตรที่บวชด้วยศรัทธา ดังนั้น เมื่อมีการประพฤติเสียหายเกิดขึ้น พระองค์จึงได้

^{๔๑} สมาน แสงจันทร์ อ่างใน พระมหาธีรภูมิ ธีรภูมิโม, “บทบาทของพระสงฆ์ ต่อบุคคลในการชี้แนะ และปลูกจิตสำนึกประชาชนชนบท เพื่อมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้: ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส จังหวัดอุดรธานี”, หน้า ๑๐๓ - ๑๐๔.

ทรงบัญญัติพระวินัย โดยทรงกำหนดความประพฤติเสียหายนั้นพร้อมทั้งทรงชี้ให้เห็นโทษในการประพฤติล่วงเกินและอาณิสต์แห่งการรักษาพระวินัยได้ เหล่าภิกษุสาวกก็ปฏิบัติตามด้วยความเคารพ นี้จัดเป็นกาลัญญา ชาวกาลามะกำลังสับสนเรื่องคำสอนต่าง ๆ กันของเหล่าสมณพราหมณ์ พระองค์ทรงทราบสถานการณ์ที่กำลังเกิดอะไรขึ้นกับเขาเหล่านั้น และจะแก้ไขได้อย่างไร จึงได้ทรงแสดงกาลามสูตร ซึ่งใจความกล่าวถึงหลักแห่งการเชื่อที่ถูกต้อง ทรงปฏิเสธหลักเหตุผลตามแนวตรรกะว่าไม่สามารถให้ความรู้ที่ถูกต้องแม่นยำได้ การจะเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ได้ถูกต้องนั้นจะต้องลงมือปฏิบัติจนเห็นผลประจักษ์แก่ตนเอง นี้จัดเป็นปริสัณญาคา การที่พระองค์ทรงแสดงธรรมได้ตรงกับอุปนิสัยหรือความต้องการของผู้ฟังนั้น เช่น ครัสทรงแสดงความไม่เที่ยงแห่งรูปแก่พระนางรูปนันทา ซึ่งยึดมั่นถือมั่นในรูป หรือทรงแสดงธรรมอุปมาด้วยอุปกรรมทำนาแก่พราหมณ์ผู้เป็นชาวนา เป็นต้น นี้จัดเป็นปุคคลปโรปรัญญาตาของพระพุทธเจ้า

๒.๑๓.๕ กลุ่มเป้าหมายในการเผยแผ่

ในการแสดงธรรมโปรดเวไนยสัตว์ พระพุทธเจ้าจะทรงแผ่ข่ายพระญาณตรวจดูอุปนิสัยของผู้รับการแสดงธรรมเสียก่อน จากนั้นจึงค่อยเสด็จไปโปรด แม้คนเดียวพระองค์ก็ทรงโปรด ดังนั้น การแสดงธรรมของพระองค์จึงมีผลคือผู้ฟังได้บรรลุธรรมตามสมควรแก่อุปนิสัยหรือบารมีธรรมของเขา แต่ในปัจจุบัน กลุ่มเป้าหมายในการแสดงธรรมของพระสงฆ์นั้นมีมากมายหลายกลุ่ม แล้วแต่จะเลือกเอง โดยภาพรวม หากจัดตามวัย ก็แบ่งได้เป็น ๕ คือ

๑. วัยเด็ก
๒. วัยรุ่น
๓. วัยหนุ่มสาว
๔. วัยผู้ใหญ่
๕. วัยชรา

หากจัดตามความต้องการหรือความรู้สึกของผู้ฟัง ก็แบ่งได้เป็น ๓ ตามทัศนคติของสัมพันธ ก้องสมุทร นั้น ดังนี้

๑. พวกที่อยากจะฟังอยู่แล้ว
๒. พวกที่รู้สึกเป็นกลาง

๓. พวกที่ไม่อยากฟัง แต่ถูกเกณฑ์หรือบังคับมาฟัง^{๔๔}

กลุ่มเป้าหมายในการเผยแผ่ตามหลักแห่งพระพุทธศาสนานั้น จัดเป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ ซึ่งมีลักษณะตรงกันข้ามกัน ดังพระพุทธพจน์ในโพธิราชกุมารสูตร ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสกับโพธิราชกุมารถึงตอนที่พระองค์รับคำทูลอาราธนาให้แสดงธรรมโปรดสรรพสัตว์ ดังนี้

ราชกุมาร ครั้งนั้น อาตมภาพรับคำทูลอาราธนาของพรหม และเพราะอาศัยความกรุณาในสัตว์ทั้งหลาย จึงตรวจดูโลกด้วยพุทธจักขุ เมื่อตรวจดูโลกด้วยด้วยพุทธจักขุ ได้เห็นสัตว์ทั้งหลายผู้มีฐลีในดวงตาน้อย มีฐลีในดวงตามาก มีอินทรีย์แก่กล้า มีอินทรีย์อ่อน มีอาการดี มีอาการทราม สอนให้รู้ได้ง่าย สอนให้รู้ได้ยาก บางพวกเห็นปรโลกและโทษว่าเป็นสิ่งน่ากลัว บางพวกเห็นปรโลกและโทษว่าเป็นสิ่งไม่น่ากลัว^{๔๕}

จากพระพุทธพจน์นี้ สามารถจัดประเภทแห่งกลุ่มเป้าหมายในการเผยแผ่พุทธธรรมได้ดังนี้

ก. จัดตามปัญญาในการรู้ธรรมหรือบารมีธรรม ได้แก่

- (๑) ผู้มีฐลีในดวงตาน้อย ได้แก่ มีราคะ โทสะ และโมหะน้อย
- (๒) ผู้มีฐลีในดวงตามาก ได้แก่ มีราคะ โทสะ และโมหะมาก

ข. จัดตามอินทรีย์^{๔๖} ได้แก่

- (๑) ผู้มีอินทรีย์แก่กล้า ได้แก่ มีศรัทธา เป็นต้น แก่กล้า
- (๒) ผู้มีอินทรีย์อ่อน ได้แก่ มีศรัทธา เป็นต้น ไม่แก่กล้า

ค. จัดตามอาการ ได้แก่

- (๑) ผู้มีอาการดี ได้แก่ เป็นผู้มีศรัทธา เป็นต้น
- (๔) ผู้มีอาการทราม ได้แก่ เป็นผู้ไม่มีศรัทธา เป็นต้น

ง. จัดตามสติปัญญาในการรับรู้คำสอน ได้แก่

^{๔๔} สัมพันธ์ ก้องสมุทร อังใน พระมหาอรุณ จิตตคุตโต, “ศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อเผยแผ่พุทธธรรมของสวนโมกขพลาราม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๓๕.

^{๔๕} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๓๕/๔๐๕.

^{๔๖} อินทรีย์ หมายถึง สภาวะที่เป็นใหญ่ในกิจของตน มี ๕ คือ (๑) ศรัทธา ความเชื่อ (๒) วิริยะ ความเพียร (๓) สติ ความระลึกได้ (๔) สมภาวิ ความตั้งมั่นแห่งจิต (๕) ปัญญา ความรอบรู้

๑. สอนให้รู้ได้ง่าย ได้แก่ ฟังคำสอนแล้วก็รู้ตามได้ง่าย
๒. สอนให้รู้ได้ยาก ได้แก่ ฟังคำสอนแล้วก็รู้ตามได้ยาก

ง. จัดตามความเห็นหรือทฤษฎี ได้แก่

๑. พวกที่เห็นปรโลกและโทษว่าเป็นสิ่งน่ากลัว ได้แก่ พวกที่เห็นว่าโลกหน้าและโทษภัย (วิบากหรือผลของอกุศลกรรม) เป็นสิ่งที่น่ากลัว
๒. พวกที่เห็นปรโลกและโทษว่าเป็นสิ่งไม่น่ากลัว ได้แก่ พวกที่เห็นว่าโลกหน้าและโทษภัย (วิบากหรือผลของอกุศลกรรม) เป็นสิ่งที่ไม่น่ากลัว

ในพระบาลี พระพุทธเจ้าทรงเปรียบเทียบบุคคลเหล่านี้กับบัว ๓ เหล่า คือ (๑) บัวที่ยังจมอยู่ในน้ำ (๒) บัวที่โผล่ขึ้นมาเสมอน้ำ (๓) บัวที่โผล่อยู่เหนือน้ำ ส่วนในอรรถกถา ท่านเพิ่มบัวที่เสีย ไม่มีโอกาสจะโผล่เหนือน้ำ เข้ามาอีกเหล่าหนึ่ง จึงเป็นบัว ๔ เหล่า ดังนี้

๑. อุกมฤตัญญู ผู้รู้ฉับพลัน (ฉลาดมาก) เปรียบเหมือนบัวที่อยู่เหนือน้ำ พอต้องแสงพระอาทิตย์ก็จะบานในวันนี้
๒. วิปจิตัญญู ผู้รู้ได้ง่าย (เข้าใจง่าย) เปรียบเหมือนบัวที่อยู่เสมอรระดับน้ำ รอบานในวันพรุ่งนี้
๓. เนยยะ ผู้พอสั่งสอนได้ เปรียบเหมือนบัวที่จมอยู่ในน้ำ รอบานในวันทีสาม
๔. ปทปรมะ ผู้ไม่สามารถสั่งสอนได้ (โง่มาก) เปรียบเหมือนบัวที่เสีย ไม่มีโอกาสจะโผล่เหนือน้ำ มีแต่จะเป็นอาหารของปลาและเต่าถ่ายเดียว

๒.๑๔ จริยธรรมในการเผยแผ่

ศาสตร์ต่าง ๆ จะต้องมีการจริยธรรมด้วย จึงจะเป็นศาสตร์เพื่อการสร้างสรรค์ ไม่ใช่การอาศัยเป็นเครื่องมือในการสร้างประโยชน์ให้กับตนเองโดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องดีงาม การสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจก็มีจริยธรรมเช่นกัน คือต้องมีศีลธรรมกำกับ นอกจากประโยชน์ตนแล้วต้องคำนึงถึงประโยชน์ของผู้อื่นด้วย ไม่ใช่เป็นการโฆษณาชวนเชื่อ หรือการสร้างหลักฐานเท็จหลอกลวง ซึ่งจัดเป็นมุสาวาท ตัวอย่างในการสร้างหลักฐานเท็จ ชักชวนให้คนอื่นเชื่อ เพื่อทำลายฝ่ายตรงกันข้ามกับตน เช่นกรณีของนางกัญญาผาณวิกา เป็นต้น คือพวกเคียดริษยาเสื่อมลาภสักการะ เนื่องจากคนในสมัยนั้นนับถือพุทธศาสนา มาก จึงออกอุบายทำลายชื่อเสียงของพระพุทธเจ้า โดยการให้นางกัญญาผาณวิกาแสดงอาการลวงว่ามีท้องกับพระพุทธเจ้า โดยให้เที่ยวไปเที่ยวมาที่พระเชตะวันวิหาร ซึ่งเป็นที่ประทับของพระพุทธเจ้า ให้คน

ทั้งหลายเข้าใจว่านางมีสัมพันธ์กับพระพุทธเจ้า เมื่อกาลล่วงเลยไปพอสมควร ก็ทำทีเป็นเหมือนคนท้อง คือใช้ไม้ทุบมือและเท้าของคนให้บวมและใช้ไม้ผูกท้องให้ป่อง คนทั้งหลายก็เข้าใจตามนั้นจริง แต่ในที่สุดความจริงก็ปรากฏโดยการเปิดเผยให้ทราบของเทวดา การเผยแผ่เช่นนี้ควรหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดมีขึ้น ผู้เผยแผ่ควรควบคุมตนด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ดังนี้

(๑) อนุปวาโท การไม่กล่าวให้ร้าย หรือกล่าวพาดพิงผู้อื่นในทางที่เสียหาย อันเป็นเหตุให้เขาเสียชื่อเสียง

(๒) อนุปมาโต การไม่ทำร้าย ไม่เบียดเบียนข่มเหงรังแก ไม่ทำลายชีวิตผู้อื่น เพราะประโยชน์ตนหรือหมู่คณะ

จริยธรรมของผู้เผยแผ่นั้น ดังนี้

๑. มีความเป็นธรรม (ธมฺมิโก, ธมฺมจารี)
๒. เป็นมิตรกับบุคคลทั่วไป (กฺลฺยาณมิตฺตโก, กฺลฺยาณมิตฺตตา)
๓. ไม่เห็นแก่อำภิส (อนามิสโก, น อามิสฺนฺตโร)
๔. ไม่ยกตนข่มท่าน (อนตฺตฺกฺกฺสนปรมฺภวนา, อตฺตฺานนฺจฺ ปรนฺนฺจฺ อนุปฺหจฺจ)
๕. ยึดมั่นในศาสนาของตน (สฺทฺธาธิโก, สฺทฺธาสมฺปทา)

บทที่ ๓

งานเผยแผ่ของพระธรรมทูต อำเภอเทพสถิต

๓.๑ ข้อมูลและสภาพทั่วไปของอำเภอเทพสถิต

ประวัติความเป็นมาโดยสังเขป

ที่ตั้งอำเภอเทพสถิตเดิมเป็นชุมชนเล็ก ๆ ในเขตอำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ ที่ตั้งที่ว่าการอำเภอชื่อ บ้านวะตะแบก สภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่เต็มไปด้วยภูเขา มีคนพื้นเมืองที่อาศัยอยู่ในป่าลึกบนยอดเขาสูง เรียกว่า “ชาวบน” หรือ “ชาวคง” หรือ “ญ้อกูร” ซึ่งเป็นชนเผ่ามอญโบราณมีภาษาพูดเป็นของตนเอง แต่ไม่มีภาษาเขียน เนื่องจากบริเวณนี้อุดมไปด้วยไม้มีค่าหลายชนิดและสัตว์ป่าต่าง ๆ มากมาย ทำให้ประชาชนในชุมชนจึงพร้อมใจเปลี่ยนชื่อจาก วะตะแบก เป็น เทพสถิต อันหมายถึง เป็นที่อยู่อาศัยของเทวดาและเทพธิดาทั้งหลาย ในวันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๑๕ ซึ่งเป็นวันยกฐานะเป็นกิ่งอำเภอนั้นเอง โดยมีนายสมจิตต์ ตามประวัติ เป็นหัวหน้ากิ่งอำเภอคนแรก และยกฐานะเป็นอำเภอเทพสถิต เมื่อวันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๒๖ ตั้งอยู่ในพื้นที่ ๕๕ ไร่ อยู่ในท้องที่บ้านห้วยเกตุ หมู่ที่ ๒ ตำบลวะตะแบก มีนาย อำเภอทั้งสิ้น ๑๖ คน (หัวหน้ากิ่ง ๖ คน และนายอำเภอ ๑๐ คน) และนายทวีพล ปัญญาวัฒนานนท์ เป็นนายอำเภอคนปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๔๔ - ๒๕๕๐)

ข้อมูลทั่วไป

อำเภอเทพสถิตตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของจังหวัดชัยภูมิ ห่างจากตัวจังหวัดเป็นระยะทางประมาณ ๑๐๕ กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ ๘๗๕.๖ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ ๕๔๗,๒๕๐ ไร่ มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ จดอำเภอกำแพงแสน และอำเภอหนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิ

ทิศใต้ จดอำเภอด่านขุนทด และกิ่งอำเภอเทพารักษ์ จังหวัดนครราชสีมา

ทิศตะวันออก จดอำเภอบำเหน็จณรงค์ และอำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ

ทิศตะวันตก จดอำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ และอำเภอลำสนธิ

จังหวัดลพบุรี

การจัดระเบียบการปกครอง

อำเภอเทพสถิตสามารถจำแนกการปกครองตาม พรบ. ระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๓๔ และตามกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง ได้ดังนี้

๑. การบริหารราชการส่วนกลาง

มีส่วนราชการสังกัดส่วนกลางที่ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเทพสถิต รวม ๕ หน่วยงาน
คือ

- (๑) โรงพยาบาลเทพสถิต
- (๒) ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียน
- (๓) สำนักงานสรรพากรพื้นที่สาขา
- (๔) หมวดการทางเทพสถิต
- (๕) หน่วยบริการป่าไม้อำเภอเทพสถิต
- (๖) โรงเรียนเทพสถิตวิทยา
- (๗) โรงเรียนตรีประชาพัฒนศึกษา
- (๘) โรงเรียนนาช่างลักพิทยาคม
- (๙) โรงเรียนโป่งนกประชาสามัคคี

๒. การบริหารส่วนภูมิภาค

ประกอบด้วยส่วนราชการต่าง ๆ ดังนี้

- (๑) ที่ทำการปกครองอำเภอ
- (๒) สำนักงานพัฒนาชุมชน
- (๓) สำนักงานปศุสัตว์อำเภอ
- (๔) สำนักงานเกษตรอำเภอ
- (๕) สำนักงานที่ดินอำเภอ
- (๖) สำนักงานสัสดีอำเภอ
- (๗) สถานีตำรวจภูธรอำเภอเทพสถิต
- (๘) สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ

๓. การบริหารราชการส่วนท้องถิ่น

ประกอบด้วยหน่วยราชการส่วนท้องถิ่น จำนวน ๒ รูปแบบ คือ

- (๑) เทศบาล ได้แก่

(๒) สำนักงานสาธารณสุข ๑ แห่ง

(๓) สถานีอนามัย ๑๐ แห่ง

สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม

๑. การประกอบอาชีพ

อาชีพหลักของประชาชน คือ การประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมที่สำคัญ ได้แก่ การทำนา ทำไร่ ทำสวน และเลี้ยงสัตว์

๒. รายได้

ประชาชนมีรายได้เฉลี่ย ประมาณ ๒๕,๐๑๕ บาท/คน/ปี

๓. การศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

(๑) การศึกษา

- โรงเรียนสังกัด สปช. ๕๐ โรงเรียน
- จำนวนห้องเรียน ๔๕๗ ห้อง
- โรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา ๔ โรงเรียน
- จำนวนห้องเรียน ๕๗ ห้อง
- โรงเรียนเอกชน ๑ โรงเรียน
- จำนวนห้องเรียน ๕ ห้อง
- โรงเรียนพระปริยัติธรรม ๑ แห่ง
- ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียน ๑ แห่ง

(๒) ศาสนาและวัฒนธรรม

- ประชาชนนับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ ๙๙
- วัด ที่พักสงฆ์ จำนวน ๗๘ แห่ง
- ศาลเจ้า จำนวน ๑ แห่ง
- โบราณสถาน จำนวน ๑ แห่ง
- เทศกาลนมัสการพระพุทธรูปบาทเขายายหอม ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓

ของทุกปี

- ประเพณีชาวบ้าน เช่น รำกระแจะ เป่าใบไม้ของชาว

(ข้อมูล ณ วันที่ ๒๑ กันยายน ๒๕๔๙, ผู้ให้ข้อมูล : เสมียนตราอำเภอเทพสถิต)

๓.๒ พระธรรมทูต อำเภอเทพสถิต

พระธรรมทูต อำเภอเทพสถิต เป็นพระธรรมทูตสายที่ ๖ (ซึ่งเป็นสายที่จาริกปฏิบัติงานในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑๐ และภาค ๑๑ มี ๘ จังหวัด ได้แก่ อุบลราชธานี ยโสธร ศรีสะเกษ สุรินทร์ นครพนม นครราชสีมา ชัยภูมิ และบุรีรัมย์) ปัจจุบันมี พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์ คงคปญฺโญ) วัดโมลีโลกยาราม เป็นหัวหน้าสาย มีพระครูเทพสถิตคณารักษ์ เจ้าคณะอำเภอเทพสถิต เป็นพระธรรมทูตฝ่ายอำนวยการของอำเภอ ฝ่ายปฏิบัติกร (เผยแผ่) มี ๔ รูป

จาริกปฏิบัติงานเผยแผ่ภายในอำเภอเทพสถิต ซึ่งประกอบด้วย ๕ ตำบล ได้แก่ (๑) ตำบลวะตะแบก (๒) ตำบลห้วยยายจิว (๓) ตำบลนาขางกลัก (๔) ตำบลโป่งนก (๕) ตำบลบ้านไร่

๓.๓ แผนงานการเผยแผ่

ในการเผยแผ่แต่ละปี พระธรรมทูต อำเภอเทพสถิต จะจาริกปฏิบัติงาน ๕ ตำบลตามที่กล่าวมาแล้ว ซึ่งกำหนดเวลาการปฏิบัติงาน คือ เดือนมิถุนายนของทุกปี ระยะเวลาในการปฏิบัติงาน ประมาณ ๑๕ วัน สถานที่ปฏิบัติกร ได้แก่ โรงเรียน ศาลากลางหมู่บ้าน ศาลาการเปรียญ ประมาณ ๒๕ แห่ง กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ นักเรียน ตารางออกอบรมนักเรียน และประชาชน ของพระธรรมทูต อำเภอเทพสถิต ระหว่าง วันที่ ๑ – ๑๔ มิถุนายน ๒๕๔๕ ดังนี้

ตารางที่ ๑ แสดงวัน เดือน ปี และสถานที่ออกปฏิบัติกรของพระธรรมทูต

ที่	วัน/เดือน/ปี พ.ศ.	เวลา	สถานที่ออกปฏิบัติกร
๑	๑ มิถุนายน ๒๕๔๕	๑๐.๐๐ – ๑๑.๐๐ น.	ร.ร. ชุมชนห้วยยายจิว
๒	๑ มิถุนายน ๒๕๔๕	๑๓.๓๐ – ๑๔.๓๐ น.	ร.ร. วัดศาลาดสมบูรณ
๓	๒ มิถุนายน ๒๕๔๕	๑๐.๐๐ – ๑๑.๐๐ น.	ร.ร. ช้องตำราญ
๔	๒ มิถุนายน ๒๕๔๕	๑๓.๓๐ – ๑๔.๓๐ น.	ร.ร. บ้านคางลาน
๕	๓ มิถุนายน ๒๕๔๕	๑๕.๓๐ – ๒๑.๓๐ น.	ศาลากลางบ้านห้วยเกตุ

๖	๔ มิถุนายน ๒๕๔๕	๑๕.๓๐ - ๒๑.๓๐ น.	ศาลาวัดวังคมคาย
๗	๕ มิถุนายน ๒๕๔๕	๑๐.๐๐ - ๑๑.๐๐ น.	ร.ร. บ้านซับหมี
๘	๕ มิถุนายน ๒๕๔๕	๑๓.๓๐ - ๑๔.๓๐ น.	ร.ร. บ้านยางเกี่ยวแฝก
๙	๖ มิถุนายน ๒๕๔๕	๑๐.๐๐ - ๑๑.๐๐ น.	ร.ร. วังอ้ายคง
๑๐	๖ มิถุนายน ๒๕๔๕	๑๓.๓๐ - ๑๔.๓๐ น.	ร.ร. บ้านวังใหม่พัฒนา
๑๑	๗ มิถุนายน ๒๕๔๕	๑๐.๐๐ - ๑๑.๐๐ น.	ร.ร. บ้านเสลียงทอง
๑๒	๗ มิถุนายน ๒๕๔๕	๑๓.๓๐ - ๑๔.๓๐ น.	ร.ร. นายางกลักพิทยาคม
๑๓	๘ มิถุนายน ๒๕๔๕	๑๐.๐๐ - ๑๑.๐๐ น.	ร.ร. โศกชาติพิทยาคม
๑๔	๘ มิถุนายน ๒๕๔๕	๑๓.๓๐ - ๑๔.๓๐ น.	ร.ร. บ้านโป่งขุนเพชร
๑๕	๙ มิถุนายน ๒๕๔๕	๑๐.๐๐ - ๑๑.๐๐ น.	ร.ร. บ้านน้ำลาด
๑๖	๙ มิถุนายน ๒๕๔๕	๑๓.๓๐ - ๑๔.๓๐ น.	ร.ร. บ้านหัวสะพาน
๑๗	๑๐ มิถุนายน ๒๕๔๕	๑๕.๓๐ - ๒๑.๓๐ น.	ศาลากลางบ้านคุ้มเก่า
๑๘	๑๑ มิถุนายน ๒๕๔๕	๑๕.๓๐ - ๒๑.๓๐ น.	ศาลากลางบ้านเทพนิมิตร
๑๙	๑๒ มิถุนายน ๒๕๔๕	๑๐.๐๐ - ๑๑.๐๐ น.	ร.ร. บ้านนาประชาสัมพันธ์
๒๐	๑๒ มิถุนายน ๒๕๔๕	๑๓.๓๐ - ๑๔.๓๐ น.	ร.ร. บ้านโคกอนุ สาขาบ้านนา
๒๑	๑๓ มิถุนายน ๒๕๔๕	๑๐.๐๐ - ๑๑.๐๐ น.	ร.ร. บ้านหัวน้อย สาขาบ้านนา
๒๒	๑๓ มิถุนายน ๒๕๔๕	๑๓.๓๐ - ๑๔.๓๐ น.	ร.ร. บ้านวังตาท้าว

		น.	
๒๓	๑๔ มิถุนายน ๒๕๕๕	๑๐.๐๐ – ๑๑.๐๐ น.	ร.ร. ชัยมงคล
๒๔	๑๔ มิถุนายน ๒๕๕๕	๑๓.๓๐ – ๑๔.๓๐ น.	ร.ร. บ้านโป่งนก

๓.๔ เนื้อหาการเผยแผ่

เนื้อหาธรรมะที่ใช้อบรมบรรยายเป็นหลักศีลธรรม จริยธรรมที่ไม่ลึกซึ้งจนเกินไป นักเรียนเข้าใจได้ง่าย เช่น ความกตัญญู พระรัตนตรัย เป็นต้น การอบรมบรรยายในแต่ละสถานที่อาจซ้ำหัวข้อธรรมบ้าง แตกต่างกันบ้าง

๓.๕ รูปแบบการเผยแผ่

รูปแบบการเผยแผ่ของพระธรรมทูตอำเภอเทพสถิต ดำเนินงานตามกฎ ระเบียบ คำสั่ง ของมหาเถรสมาคม เป็นการเผยแผ่ในเชิงรุก คือนำธรรมะเข้าหาคน ไม่ใช่การเผยแผ่เชิงรับคือแสดงธรรมที่วัดหรือที่บ้านเจ้าภาพ ออกเผยแผ่เป็นคณะ ซึ่งการเผยแผ่แบบนี้จะได้ผล ดีว่าการเผยแผ่ในเชิงรับ ผู้รับการเผยแผ่มีโอกาสได้ฟังธรรมหรือทำกิจกรรมทางศาสนา มากกว่าการเผยแผ่ในเชิงรับ

๓.๖ วิธีการเผยแผ่

วิธีการเผยแผ่ของพระธรรมทูตอำเภอเทพสถิตเป็นการอบรมบรรยาย มีทั้งใช้สื่อ ประกอบการบรรยาย และไม่มีสื่อประกอบ นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมพิเศษคือการนำพานักเรียน แสดงตนป็นพุทธมามกะและฝึกสมาธิ

๓.๗ ขั้นตอนการเผยแผ่

ในแต่ละปี จะมีการอบรมพระธรรมทูตโดยสำนักฝึกอบรมพระธรรมทูต ซึ่งอบรมที่วัดปากน้ำ กรุงเทพมหานคร ทั้งนี้เพื่อซักซ้อมความเข้าใจระหว่างผู้ปฏิบัติงานในเรื่องความ มุ่งหมายและแผนการปฏิบัติงาน ตลอดจนสภาพของสังคมในท้องถิ่นนั้น ๆ ผู้เข้าร่วมประชุม ประกอบด้วยพระธรรมทูต เจ้าหน้าที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ตลอดจนหน่วยงาน ราชการและผู้ที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ

พระธรรมทูตจะกำหนดระยะเวลาและสถานที่ในการออกปฏิบัติงานก่อน เสร็จ แล้วก็ออกปฏิบัติงานเป็นคณะตามตารางอบรม เมื่อเสร็จสิ้นการปฏิบัติงานแล้วก็รายงาน

กิจกรรมให้พระธรรมทูตฝ่ายอำนวยการทราบ และฝ่ายอำนวยการก็รายงานผลตามลำดับจนถึงสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ โดยส่งภายในวันที่ ๓๑ สิงหาคม ของทุกปี ตามระเบียบของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (เดิมเป็นงานของกรมการศาสนา)

ตารางที่ ๒ แสดงจำนวนผู้เข้ารับการอบรมและกิจกรรมพิเศษในโครงการเผยแผ่ของพระ
ธรรมทูต

วัน/เดือน/ปี	สถานที่	จำนวนผู้เข้ารับการอบรม					กิจกรรมพิเศษ		รวม
		ภิกษุ - สามเณร	ครู	ผู้นำ หมู่บ้าน	ประชาชน	นักเรียน	แสดงคน เป็น พุทธ- มามกะ	ฝึกสมาธิ	
๑ มิ.ย. ๔๕	ร.ร. ชุมชนห้วย ยายจิว	-	๒๕	๑	๕๗	๕๗๓	๕๗๓	๕๗๓	๖๕๖
๒ มิ.ย. ๔๕	ร.ร. วังศาลา- สมบูรณ์	-	๑๗	๑	๓๑	๓๖๕	๓๖๕	๓๖๕	๔๑๙
๒ มิ.ย. ๔๕	ร.ร. ช่างสำราญ	-	๔	๑	๑๗	๖๐	๖๐	๖๐	๘๒
๒ มิ.ย. ๔๕	ร.ร. บ้านคงลาน	๔	๗	๑	๒๕	๘๕	๘๕	๘๕	๑๒๖
๓ มิ.ย. ๔๕	ศาลากลางบ้าน- ห้วยเกตุ	๖	๓	๑	๔๑	๑๒	๑๒	๑๒	๖๓
๔ มิ.ย. ๔๕	ศาลาวัดวังคม คาย	๒	๑	๑	๕๗	๘	๘	๘	๖๕
๕ มิ.ย. ๔๕	ร.ร. บ้านจับหมี	-	๕	๑	๒๑	๑๕๒	๑๕๒	๑๕๒	๑๘๓
๕ มิ.ย. ๔๕	ร.ร. บ้านเกี่ยว แฝก	-	๒๘	๑	๔๖	๖๖๗	๖๖๗	๖๖๗	๗๔๒
๖ มิ.ย. ๔๕	ร.ร. บ้านวังอ้าย คง	-	๑๔	๑	๒๕	๒๓๖	๒๓๖	๒๓๖	๒๗๖
๖ มิ.ย. ๔๕	ร.ร. บ้านวังใหม่ พัฒนา	-	๑๗	๑	๑๕	๒๕๕	๒๕๕	๒๕๕	๓๒๘
๗ มิ.ย. ๔๕	ร.ร. บ้านเสด็จ- ทอง	-	๘	๑	๑๘	๑๑๑	๑๑๑	๑๑๑	๑๓๘
๗ มิ.ย. ๔๕	ร.ร. นายางกัก- พิทยาคม	-	๓๕	๑	๓๕	๘๑๓	๘๑๓	๘๑๓	๘๘๘
๘ มิ.ย. ๔๕	ร.ร. โลกชาติ-	-	๑๑	๑	๑๒	๑๖๕	๑๖๕	๑๖๕	๑๘๕

	วิทยาคม								
๘ มิ.ย. ๔๕	ร.ร. บ้านโป่ง ขุนเพชร	-	๑๗	๑	๔๑	๒๖๗	๒๖๗	๒๖๗	๓๒๖
๘ มิ.ย. ๔๕	ร.ร. บ้านน้ำลาด	-	๕	๑	๕๘	๑๕๘	๑๕๘	๑๕๘	๒๒๖
๘ มิ.ย. ๔๕	ร.ร. บ้านหัว- สะพาน	-	๑๑	๑	๒๓	๑๕๕	๑๕๕	๑๕๕	๑๕๐
๑๐ มิ.ย. ๔๕	ศาลาวัดคุ้มแก้ว	-	-	๑	๔๖	-	-	-	๔๗
๑๑ มิ.ย. ๔๕	ศาลากลางบ้าน- เทพนิมิตร	-	-	๑	๕๑	-	-	-	๕๒
๑๒ มิ.ย. ๔๕	ร.ร. บ้านนา- ประชาสัมพันธ์	-	๒๘	๑	๔๖	๕๘๒	๕๘๒	๕๘๒	๖๕๗
๑๒ มิ.ย. ๔๕	ร.ร. บ้านโคก อนุ- สาขาบ้าน นา	-	๒	๑	๓๔	๓๐	๓๐	๓๐	๖๗
๑๓ มิ.ย. ๔๕	ร.ร. หัวน้อย สาขาบ้านนา	-	๒	๑	๑๒	๓๑	๓๑	๓๑	๔๖
๑๓ มิ.ย. ๔๕	ร.ร. บ้านวังตา ท้าว	-	๑๗	๑	๒๘	๒๗๒	๒๗๒	๒๗๒	๓๑๘
๑๔ มิ.ย. ๔๕	ร.ร. ชัยมงคล	-	๑๒	๑	๑๕	๑๔๓	๑๔๓	๑๔๓	๑๗๕
๑๔ มิ.ย. ๔๕	ร.ร. บ้านโป่งนก	-	๑๗	๑	๔๒	๒๗๕	๒๗๕	๒๗๕	๓๓๕
รวม		๑๒	๒๕๔	๒๔	๘๐๘	๕,๔๖๓	๕,๔๖๓	๕,๔๖๓	๖,๖๐๑
รวมทั้งสิ้น ๖,๖๐๑ คน									

(ข้อมูล ณ วันที่ ๒๑ กันยายน ๒๕๕๕ ผู้ให้ข้อมูล : เลขานุการเจ้าคณะอำเภอเทพสถิต)

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

ผลของทัศนคติ และความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่องานเผยแพร่

ของพระธรรมทูตอำเภอเทพสถิต

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้รับการอบรมถึงทัศนคติที่มีต่องานเผยแพร่ของพระธรรมทูตด้วย ซึ่งมีผลการสัมภาษณ์ครูและนักเรียน รวม ๔ คน โดยลำดับ ดังนี้

คำถามที่ ๑ ท่านคิดว่าสื่อมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตอย่างไร ? ผู้ให้สัมภาษณ์แสดงทัศนะว่า สื่อมีอิทธิพลมาก เพราะเด็ก ๆ จะทำตามสื่อ ที่วีเข้าถึงเด็กมาก ขนมนในโฆษณาเด็กยังซื้อตามเลย

คำถามที่ ๒ ควรมีวิจารณ์งานในการรับสื่ออย่างไร ? ผู้ให้สัมภาษณ์แสดงทัศนะว่า ถ้าเป็นเด็กต้องมีผู้ปกครองคอยแนะนำว่ารายการนั้น ๆ ดีหรือไม่ใช้อย่างไร มีผลของการกระทำเป็นอย่างไร ส่วนเด็กโตแล้วไม่มีปัญหา เพราะจะเลือกดูเป็น รู้ผิดชอบชั่วดี

คำถามที่ ๓ ท่านสนใจสื่อธรรมะหรือไม่ ? อย่างไร ? ผู้ให้สัมภาษณ์แสดงทัศนะว่า มีความสนใจ ตอนนี้องเรียนก็มีงานดาวธรรมของธรรมกาย ชอบฟังปาฐกถาธรรมของ พ.อ. น.พ. พงษ์ศักดิ์ ตั้งคณา ชอบดูรายการธรรมะเคลิเวอร์รี่ ของพระมหาสมปอง ตาลปุตโต ทางช่อง ๕ ซึ่งมีเว็บไซต์ของตนเองด้วย เด็กนักเรียนก็ชอบดูกัน เพราะเป็นการปาฐกถาแบบประยุกต์ คนรุ่นใหม่เข้าใจง่าย ให้ทั้งสาระและความเพลิดเพลิน

คำถามที่ ๔ พระธรรมทูตใช้สื่อในการอบรมบรรยายหรือไม่ ? ผู้ให้สัมภาษณ์แสดงทัศนะว่า มีเอกสาร เทปบ้าง ซีดีก็มีบ้าง สื่อที่ใหม่นี้ยังไม่มี

คำถามที่ ๕ พระธรรมทูตประยุกต์สอนพุทธธรรม ให้คติ แก่คิดในการดำรงชีวิตประจำวันอย่างไร ? ผู้ให้สัมภาษณ์แสดงทัศนะว่า ถ้าเป็นพระอายุมากพูด เด็กชอบหลับ เพราะไม่ค่อยมีตลกแทรก โดยมากเป็นเนื้อหาล้วน ๆ ถ้าเป็นพระรุ่นใหม่พูด เด็กจะสนใจฟัง เพราะมีจิตวิทยาในการอบรมดีกว่า มีตลกแทรกด้วย

คำถามที่ ๖ การสร้างบรรยากาศในการอบรมบรรยายมีมากน้อยแค่ไหน ? ผู้ให้สัมภาษณ์แสดงทัศนะว่า พระธรรมทูตมีการอบรมที่มีสาระและมีตลกแทรกด้วย ซึ่งทำให้มีบรรยากาศในการอบรม

คำถามที่ ๑ การอบรมบรรยายของพระธรรมทูตตรงกับความต้องการของท่านหรือไม่ ท่านต้องการการอบรมบรรยายในรูปแบบใด ? ผู้ให้สัมภาษณ์แสดงทัศนะว่า ตรงบ้าง ไม่ตรงบ้าง ถ้าพูดธรรมมาก หนักไป เด็กจะไม่ฟัง แต่ถ้ารู้จักประยุกต์คำสอน จะทำให้มีความสนใจฟัง*

คำถามที่ ๒ ท่านคิดว่าสื่อมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตอย่างไร ? ผู้ให้สัมภาษณ์แสดงทัศนะว่า มีมาก โดยเฉพาะโฆษณาในทีวีมีผลต่อการดำเนินชีวิตวัยรุ่นมาก เพราะวัยรุ่นชอบเลียนแบบตามโฆษณา

คำถามที่ ๓ ควรมีวิจารณ์งานในการรับสื่ออย่างไร ? ผู้ให้สัมภาษณ์แสดงทัศนะว่า ถ้าเราดู เราก็ต้องคิดตามว่าสื่อนั้นมีผลดีหรือผลเสียอย่างไร แล้วคิดตาม ไตร่ตรองดู และนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

คำถามที่ ๔ ท่านสนใจสื่อธรรมะหรือไม่ ? อย่างไร ? ผู้ให้สัมภาษณ์แสดงทัศนะว่า มีความสนใจ ส่วนมากจะอ่านหนังสือธรรมะมากกว่า สื่ออย่างอื่นได้คูน้อย

คำถามที่ ๕ พระธรรมทูตใช้สื่อในการอบรมบรรยายหรือไม่ ? ผู้ให้สัมภาษณ์แสดงทัศนะว่า มีการใช้สื่อเหมือนกัน แต่โดยมากเป็นการบรรยายมากกว่า

คำถามที่ ๖ พระธรรมทูตประยุกต์สอนพุทธธรรม ให้คิด แง่คิดในการดำรงชีวิตประจำวันอย่างไร ? ผู้ให้สัมภาษณ์แสดงทัศนะว่า การประยุกต์สอนของพระธรรมทูตส่วนมากเป็นการเล่านิทาน ยกตัวอย่างในชีวิตประจำวัน

คำถามที่ ๗ การสร้างบรรยากาศในการอบรมบรรยายมีมากน้อยแค่ไหน ? ผู้ให้สัมภาษณ์แสดงทัศนะว่า พระธรรมทูตอบรมได้สนุกสนานดีและมีสาระ ทำให้เกิดความสนใจฟัง

คำถามที่ ๘ การอบรมบรรยายของพระธรรมทูตตรงกับความต้องการของท่านหรือไม่ ท่านต้องการการอบรมบรรยายในรูปแบบใด ? ผู้ให้สัมภาษณ์แสดงทัศนะว่า ต้องการเน้นการปฏิบัติ และใช้สื่อเยอะ ๆ ให้เด็กได้เห็นของจริง ปฏิบัติจริง^๒

* สัมภาษณ์ อาจารย์वासนา ช่างแก้ว, อาจารย์สอนระดับ ๑, โรงเรียนตรีประชาพัฒนาศึกษา. ๔ มกราคม ๒๕๕๐.

^๒ สัมภาษณ์ อาจารย์ฉัตรรินยา หินประกอบ, อาจารย์สอนระดับ ก.ศ. ๓, โรงเรียนตรีประชาพัฒนาศึกษา. ๔ มกราคม ๒๕๕๐.

คำถามที่ ๑ นักเรียนคิดว่าสื่อมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตอย่างไร ? นักเรียนผู้ให้สัมภาษณ์แสดงทัศนะว่า สื่อมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตประจำวันมาก สื่อบางอย่างให้แนวทางปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

คำถามที่ ๒ ควรพิจารณาในการรับสื่ออย่างไร ? นักเรียนผู้ให้สัมภาษณ์แสดงทัศนะว่า ควรพิจารณาพื้นฐานของธรรมะ เพราะจะได้ใช้เป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจว่า สิ่งไหนดีหรือไม่ดีอย่างไร

คำถามที่ ๓ นักเรียนสนใจสื่อธรรมะหรือไม่ ? อย่างไร ? นักเรียนผู้ให้สัมภาษณ์แสดงความคิดเห็นว่า มีความสนใจ

คำถามที่ ๔ พระธรรมทูตใช้สื่อในการอบรมบรรยายหรือไม่ ? นักเรียนผู้ให้สัมภาษณ์แสดงทัศนะว่า มีการใช้เหมือนกัน คือมีเอกสาร เป็นบทสวดมนต์

คำถามที่ ๕ พระธรรมทูตประยุกต์สอนพุทธธรรม ให้คิด แง่คิดในการดำรงชีวิตประจำวันอย่างไร ? นักเรียนผู้ให้สัมภาษณ์แสดงทัศนะว่า พระธรรมทูตสอนธรรมที่มีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น สอนเรื่องความกตัญญูต่อบิดา มารดา และสถานศึกษา

คำถามที่ ๖ การสร้างบรรยากาศในการอบรมบรรยายมีอย่างน้อยแค่ไหน ? นักเรียนผู้ให้สัมภาษณ์แสดงความคิดเห็นว่า มีสนุกบ้าง คุบ้าง เป็นเรียกร้องความสนใจในการฟัง

คำถามที่ ๗ การอบรมบรรยายของพระธรรมทูตตรงกับความต้องการของนักเรียนหรือไม่ เหนือต้องการการอบรมบรรยายในรูปแบบใด ? นักเรียนผู้ให้สัมภาษณ์แสดงทัศนะว่า พระธรรมทูตอบรมบรรยายได้ตรงบ้าง ไม่ตรงบ้าง ทั้งนี้ก็เพราะว่าปัญหาของแต่ละคนไม่เหมือนกัน มีความแตกต่างกันไป”

คำถามที่ ๑ นักเรียนคิดว่าสื่อมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตอย่างไร ? นักเรียนผู้ให้สัมภาษณ์แสดงความคิดเห็นว่า ปัจจุบัน ถือว่าสื่อมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตมาก คนดูมาก รู้เหตุการณ์บ้านเมืองมากขึ้น

คำถามที่ ๒ ควรพิจารณาในการรับสื่ออย่างไร ? นักเรียนผู้ให้สัมภาษณ์แสดงทัศนะว่า เลือกดู แต่ปัจจุบันมีความสะดวกมากขึ้น เพราะมีรายการแนะนำสื่ออยู่แล้ว

” สัมภาษณ์ นายันทศิลป์ แทนไทย, ชั้น ม.๕, โรงเรียนตรีประชาพัฒนาศึกษา. ๔ มกราคม ๒๕๕๐.

คำถามที่ ๓ นักเรียนสนใจสื่อธรรมะหรือไม่ ? อย่างไร ? นักเรียนผู้ให้สัมภาษณ์ แสดงทัศนนะว่า ชอบอ่านหนังสือธรรมะของท่านมิสุอะ ท่านเขียนได้ดี

คำถามที่ ๔ พระธรรมทูตใช้สื่อในการอบรมบรรยายหรือไม่ ? นักเรียนผู้ให้ สัมภาษณ์แสดงความคิดเห็นว่า พระธรรมทูตไม่มีการใช้สื่อประกอบการอบรมบรรยาย

คำถามที่ ๕ พระธรรมทูตประยุกต์สอนพุทธธรรม ให้คติ แก่คิดในการดำรงชีวิต ประจำวันอย่างไร ? นักเรียนผู้ให้สัมภาษณ์แสดงทัศนนะว่า พระธรรมทูตมีการสอดแทรก เรื่องตลก ซึ่งทำให้เด็กตั้งใจฟัง

คำถามที่ ๖ การสร้างบรรยากาศในการอบรมบรรยายมีมากน้อยแค่ไหน ? นักเรียน ผู้ให้สัมภาษณ์แสดงความคิดเห็นว่า พระธรรมทูตสอนได้สนุกสนานมาก ทำให้มีบรรยากาศ ในการอบรมบรรยาย

คำถามที่ ๗ การอบรมบรรยายของพระธรรมทูตตรงกับความต้องการของนักเรียน หรือไม่ เธอต้องการการอบรมบรรยายในรูปแบบใด ? นักเรียนผู้ให้สัมภาษณ์แสดงทัศนนะว่า ต้องการแบบไม่เครียดเกินไป สอดแทรกให้ความรู้ เพราะจะทำให้เกิดความสนใจฟัง^๔

จากการสัมภาษณ์ครูและนักเรียน รวม ๔ คน ถึงทัศนคติที่มีต่องานเผยแผ่ของพระ ธรรมทูต สรุปผลการสัมภาษณ์ได้ดังนี้

สื่อมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตมาก เพราะสื่อทำให้รับรู้สิ่งต่างๆ ได้ง่ายและ รวดเร็ว เมื่อรู้แล้วก็เกิดการเลียนแบบ ถ้าเป็นสื่อดี ให้ประโยชน์แก่ผู้ฟังหรือผู้ชมโดยส่วนเดียว ไม่มีพิษภัยใด ๆ ก็เป็นเรื่องที่ดี แต่ถ้าเป็นสื่อที่ให้โทษ ทำลายจริยธรรม ก็เป็นเรื่องที่อันตราย

ในการรับชมสื่อ ควรเลือกดูรายการ ถ้าเป็นเด็ก ยังขาดวิจารณญาณในการรับฟัง หรือรับชม ก็ควรผู้ใหญ่คอยแนะนำ แต่ถ้าเป็นผู้ใหญ่แล้วก็ไม่มีปัญหา โดยเฉพาะปัจจุบันนี้มี รายการแนะนำการรับชมสื่อที่ไว้อยู่แล้ว การเลือกดูหรือฟังสื่อที่นั้นต้องมีธรรมะเป็นเกณฑ์ใน การตัดสินใจว่าควรหรือไม่ควรอย่างไร

ผู้รับการอบรมมีความสนใจสื่อธรรมะ คืออ่านหนังสือธรรมะที่ตนชอบ ดูรายการ ปาฐกถาธรรม การอบรมบรรยายทางทีวี จากวิทยากรที่ตนชื่นชอบ และยังมีงานคาถาธรรมของ วัดพระธรรมกายอีกด้วย คนที่มีพื้นฐานทางธรรมะอยู่แล้ว แม้จะไม่อาศัยเทคนิคในการเผยแผ่

^๔ สัมภาษณ์ นางสาวนัฐวดี ประจิตร, ชั้น ม. ๖, โรงเรียนศรีประชาพัฒนศึกษา. ๔ มกราคม ๒๕๕๐.

มากเขาก็สนใจอยู่แล้ว ถ้ามีเทคนิควิธีการที่น่าติดตามก็ยิ่งเพิ่มความน่าสนใจมากขึ้น การที่จะสื่อธรรมะให้เข้าถึงคนรุ่นใหม่ได้นั้น ผู้เผยแพร่ต้องรู้ความต้องการของผู้รับสารเป็นสำคัญ และคนก็ต้องมีความสามารถตามที่เขาต้องการด้วย

การใช้สื่อของพระธรรมทูตมีเป็นเอกสารบ้าง เทปบ้าง ซีดีบ้าง ถ้าพระธรรมทูตสร้างสื่อหรือหาสื่อการสอนใหม่ๆ ที่เด็กสนใจกว่านี้ได้ก็จะดี

การประยุกต์สอนพุทธธรรม ให้คิด แง่คิดในการดำรงชีวิตประจำวัน มีการเล่นนิทาน ยกตัวอย่างในชีวิตประจำวัน สอดแทรกเรื่องตลก เนื้อหาสาระเป็นเรื่องของความกตัญญู เป็นต้น ซึ่งการประยุกต์นี้ถือว่ามีความจำเป็นมากในการอบรมบรรยาย เพราะทำให้คนเข้าถึงธรรม จะได้ว่าธรรมะไม่ใช่เรื่องของกัมภีร์เทศน์ ไม่ใช่เรื่องของคนแก่เข้าวัดฟังธรรมเท่านั้น แต่เป็นเรื่องที่จำเป็นของทุกคน

การสร้างบรรยากาศในการอบรมบรรยาย พระธรรมทูตอบรมได้สนุกสนาน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพระธรรมทูตก็ประยุกต์หลักธรรมให้ผู้รับการอบรมเกิดความสนใจฟัง ให้เข้าใจว่าธรรมะไม่ใช่เรื่องที่ล้าสมัย แต่ธรรมะเป็นสิ่งที่ก้าวล้ำนำสมัยเสมอ

การอบรมบรรยายของพระธรรมทูต ตรงกับความต้องการบ้าง ไม่ตรงบ้าง ถ้าพูดเนื้อหาหนัก เด็กก็ไม่อยากจะฟัง ต้องประยุกต์ให้เหมาะสม เน้นการปฏิบัติ ใช้สื่อให้มาก ให้เด็กได้รู้จริงเห็นจริง เขาจะได้เกิดความเชื่อถ้อย ตั้งใจปฏิบัติตาม

การวิจัยครั้งนี้ ในการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถาม ผู้วิจัยใช้วิธีคำนวณเป็นร้อยละ และการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา สำหรับการวิเคราะห์เชิงสถิตินั้น การคำนวณเป็นร้อยละมีวิธีคำนวณคือใช้จำนวนของผู้ตอบแบบสอบถามในประเด็นนั้น ๆ คูณด้วยร้อยละ แล้วใช้ผลลัพธ์ที่ได้หารด้วยจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด ผลลัพธ์ที่ได้คือคำตอบ ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา ผู้วิจัยได้เลือกวิเคราะห์เป็นบางประเด็นเฉพาะที่เห็นว่าน่าสนใจเท่านั้น

ผลของทัศนคติ และความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่องานเผยแพร่พระธรรมทูต ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น ๔ ตอน ด้วยกัน คือ

ตอนที่ ๑ ผลของการแสดงความคิดเห็นต่อเทคนิควิธีการอบรมบรรยายของพระธรรมทูต

ตอนที่ ๒ ผลของการแสดงความคิดเห็นต่อเนื้อหาที่อบรมบรรยายของพระธรรมทูต

ตอนที่ ๓ ผลของการแสดงความคิดเห็นต่อความต้องการรูปแบบการอบรม
บรรยาย

ตอนที่ ๔ ผลของการแสดงความคิดเห็นเสนอแนะต่อการอบรมบรรยาย

ผู้วิจัยได้แจกและเก็บแบบสอบถาม เมื่อวันที่ ๔ มกราคม ๒๕๕๐ จาก
แบบสอบถามทั้งหมด ๘๖ ฉบับ ที่เก็บรวบรวมได้ มีผลของทัศนคติและความพึงพอใจของ
นักเรียนที่มีต่องานของพระธรรมทูต ดังนี้

ตอนที่ ๑ ผลของการแสดงความคิดเห็นต่อเทคนิควิธีการอบรมบรรยายของพระธรรมทูต

ตารางที่ ๓ ระดับความคิดเห็นและระดับความพอใจ

ที่	คำถาม	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑	พูดชักจูงให้อยู่ในอาการที่ เจียบสงบ	๓ (๓.๔๘)	๑๑ (๑๒.๗๕)	๔๐ (๔๖.๕๑)	๒๔ (๒๗.๕๐)	๘ (๙.๓๐)
๒	การสร้างบรรยากาศ (สนุกสนาน)	๕ (๕.๘๑)	๔๐ (๔๖.๕๑)	๓๔ (๓๙.๕๓)	๖ (๖.๙๓)	๑ (๑.๑๖)
๓	ความสามารถในการพูด โน้มน้าวจิตใจ	๑๐ (๑๑.๖๒)	๓๕ (๔๐.๖๕)	๓๕ (๔๐.๖๕)	๔ (๔.๖๕)	๒ (๒.๓๒)
๔	ใช้ท่าทางประกอบการ อบรมบรรยาย	๔ (๔.๖๕)	๑๗ (๑๙.๗๖)	๔๗ (๕๔.๖๕)	๑๔ (๑๖.๒๗)	๔ (๔.๖๕)
๕	มีกิจกรรมหรือเกมให้เล่น	๓ (๓.๔๘)	๒๕ (๒๙.๐๖)	๓๔ (๓๙.๕๓)	๒๑ (๒๔.๔๑)	๒ (๒.๓๒)
๖	ใช้สื่อประกอบการอบรม บรรยาย	๓ (๓.๔๘)	๒๗ (๓๑.๓๕)	๔๒ (๔๘.๘๓)	๙ (๑๐.๔๖)	๕ (๕.๘๑)
๗	สอนให้นักเรียนรู้จักคิด เป็น ทำเป็น	๑๕ (๑๗.๔๔)	๔๓ (๕๐)	๒๗ (๓๑.๓๕)	๑ (๑.๑๖)	-

ผลการศึกษาวิจัยจากตารางที่ ๓ พบว่า เทคนิควิธีการอบรมบรรยายของพระธรรม
ทูต นั้น ดังนี้

๑. พุทธจักรงูให้อยู่ในอาการที่เงียบสงบ แสดงความคิดเห็น ระดับ มากที่สุด ๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๓.๔๘ ระดับ มาก ๑๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๗๕ ระดับ ปานกลาง ๔๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๕๑ ระดับ น้อย ๒๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๕๐ ระดับ น้อยที่สุด ๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๙.๓๐

๒. การสร้างบรรยากาศ (สนุกสนาน) แสดงความคิดเห็น ระดับ มากที่สุด ๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๕.๘๑ ระดับ มาก ๔๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๕๑ ระดับ ปานกลาง ๓๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๙.๕๓ ระดับ น้อย ๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๖.๙๗ ระดับ น้อยที่สุด ๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๑๖

๓. ความสามารถในการพูดโน้มน้าวจิตใจ แสดงความคิดเห็น ระดับ มากที่สุด ๑๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๖๒ ระดับ มาก ๓๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๖๕ ระดับ ปานกลาง ๓๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๖๕ ระดับ น้อย ๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๔.๖๕ ระดับ น้อยที่สุด ๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๓๒

๔. ใช้ท่าทางประกอบการอบรมบรรยาย แสดงความคิดเห็น ระดับ มากที่สุด ๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๔.๖๕ ระดับ มาก ๑๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๗๖ ระดับ ปานกลาง ๔๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๔.๖๕ ระดับ น้อย ๑๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๒๗ ระดับ น้อยที่สุด ๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๔.๖๕

๕. มีกิจกรรมหรือเกมให้เล่น แสดงความคิดเห็น ระดับ มากที่สุด ๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๓.๔๘ ระดับ มาก ๒๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๐๖ ระดับ ปานกลาง ๓๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๙.๕๓ ระดับ น้อย ๒๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๔๑ ระดับ น้อยที่สุด ๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๓๒

๖. ใช้สื่อประกอบการอบรมบรรยาย แสดงความคิดเห็น ระดับ มากที่สุด ๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๓.๔๘ ระดับ มาก ๒๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๓๕ ระดับ ปานกลาง ๔๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๘.๘๑ ระดับ น้อย ๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๔๖ ระดับ น้อยที่สุด ๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๕.๘๑

๗. สอนให้นักเรียนรู้จักคิดเป็น ทำเป็น แสดงความคิดเห็น ระดับ มากที่สุด ๑๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๔๔ ระดับ มาก ๔๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๐ ระดับ ปานกลาง ๒๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๓๕ ระดับ น้อย ๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๑๖

นักเรียนมีความคิดเห็นต่อเทคนิควิธีการอบรมบรรยายของพระธรรมทูตในประเด็นคำถาม การสอนให้นักเรียนรู้จักคิดเป็น ทำเป็น ในระดับ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๔๔ ในระดับ มาก คิดเป็นร้อยละ ๕๐ ถือว่าอยู่ในเกณฑ์ที่ดี แสดงให้เห็นว่าพระธรรมทูตก็ได้มีการพัฒนาการอบรมบรรยายที่สอดคล้องกับการปฏิรูปการศึกษาในปัจจุบัน ที่เน้นให้นักเรียนรู้จักคิดเป็น ทำเป็น เพราะสาระของการศึกษาในทางโลกอยู่ที่การสร้างองค์ความรู้ใหม่ หรือการประยุกต์หลักวิชาการ สร้างผลงานทางวิชาการ สร้างสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ เทคโนโลยีใหม่ ๆ เป็นต้น แต่ในทางพระพุทธศาสนา เมื่อกล่าวถึงการคิดเป็น ทำเป็น ควรกล่าวถึงปัญญา ๓ คือ (๑) สุตมยปัญญา ปัญญาเกิดจากการฟัง (ศึกษา) (๒) จินตามยปัญญา ปัญญาเกิดจากการคิด (๓) ภวานามยปัญญา ปัญญาเกิดจากการอบรมจิต ที่ว่าสอนให้คิดเป็น ทำเป็น เป็นการประยุกต์สอนให้รู้จักคิดอย่างฉลาดและมีคุณธรรม ทำอย่างฉลาดและมีคุณธรรม เช่น โปรแกรมเมอร์ รู้ว่าเด็ก ๆ ชอบเล่นเกม ก็สร้างเกมที่มีเนื้อหาธรรมะ เป็นต้น

ตอนที่ ๒ ผลของการแสดงความคิดเห็นต่อเนื้อหาธรรมที่อบรมบรรยายของพระธรรมทูต

ตารางที่ ๔ ระดับความคิดเห็นและระดับความพอใจ

ที่	คำถาม	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑	เรื่องที่อบรมบรรยาย	๔ (๔.๖๕)	๑๗ (๑๕.๗๖)	๕๓ (๖๑.๖๒)	๑๑ (๑๒.๗๕)	-
๒	แง่คิด คติในการดำรงชีวิต	๕ (๕.๘๑)	๓๔ (๓๕.๕๓)	๔๑ (๔๗.๖๗)	๖ (๖.๕๗)	-
๓	พระธรรมทูตเชี่ยวชาญเรื่องที่อบรมบรรยาย	๑ (๑.๑๖)	๒๖ (๓๐.๒๓)	๓๕ (๔๕.๓๔)	๑๘ (๒๐.๕๓)	๒ (๒.๓๒)
๔	การประยุกต์คำสอน	๔ (๔.๖๕)	๒๔ (๒๗.๕๐)	๔๒ (๔๘.๘๓)	๑๖ (๑๘.๖๐)	-
๕	ความชัดเจนในการตอบปัญหาของพระธรรมทูต	๓ (๓.๔๘)	๒๗ (๓๑.๓๕)	๓๐ (๓๔.๘๘)	๒๓ (๒๖.๗๔)	๓ (๓.๔๘)

ผลการศึกษาวิจัยจากตารางที่ ๔ พบว่า เนื้อหาที่อบรมบรรยายของพระธรรมทูตนั้น คังนี้

๑. เรื่องที่อบรมบรรยาย แสดงความคิดเห็น ระดับ มากที่สุด ๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๔.๖๕ ระดับ มาก ๑๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๗๖ ระดับ ปานกลาง ๕๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๑.๖๒ ระดับ น้อย ๑๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๗๕

๒. แง่คิด คติ ในการดำรงชีวิต แสดงความคิดเห็น ระดับ มากที่สุด ๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๕.๘๑ ระดับ มาก ๓๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๕๓ ระดับ ปานกลาง ๔๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๖๗ ระดับ น้อย ๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๖.๕๗

๓. พระธรรมทูตเชี่ยวชาญเรื่องที่อบรมบรรยาย แสดงความคิดเห็น ระดับ มากที่สุด ๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๑๖ ระดับ มาก ๒๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๒๓ ระดับ ปานกลาง ๓๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๓๔ ระดับ น้อย ๑๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๕๓ ระดับ น้อยที่สุด ๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๓๒

๔. การประยุกต์คำสอน แสดงความคิดเห็น ระดับ มากที่สุด ๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๔.๖๕ ระดับ มาก ๒๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๕๐ ระดับ ปานกลาง ๔๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๘.๘๓ ระดับ น้อย ๑๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๖๐

๕. ความชัดเจนในการตอบปัญหาของพระธรรมทูต แสดงความคิดเห็น ระดับ มากที่สุด ๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๓.๔๘ ระดับ มาก ๒๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๓๕ ระดับ ปานกลาง ๓๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๘๘ ระดับ น้อย ๒๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๗๔ ระดับ น้อยที่สุด ๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๓.๔๘

นักเรียนมีความคิดเห็นต่อเนื้อหาที่อบรมบรรยายของพระธรรมทูตในประเด็น คำถาม แง่คิด คติในการดำรงชีวิต ในระดับ มาก คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๕๓ แสดงให้เห็นว่า พระพุทธศาสนาเป็นเรื่องของการให้แง่คิด คติในการดำเนินชีวิต คือให้ดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข ซึ่งเป็นเรื่องที่สำคัญของมนุษย์ เพราะแม้มนุษย์จะฉลาดสามารถสร้างเทคโนโลยีต่างๆ เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับชีวิตได้ ให้ใช้ชีวิตอย่างสะดวกสบาย แต่นั่นก็เป็นเรื่องของกายภาพ ไม่เกี่ยวกับจิตใจ ความสะดวกสบายทางกายไม่อาจให้ความทุกข์ทางใจหมดสิ้นได้

คนที่เห็นว่าศาสนาเป็นส่วนสำคัญของชีวิต ให้ความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรม ย่อมจะมีความสุขมากกว่าคนที่เห็นว่าศาสนาก็เป็นเพียงส่วนหนึ่งของชีวิต มีความสำคัญพอๆ กับด้านอื่นของชีวิตหรือน้อยกว่า เช่น เทคโนโลยี เป็นต้น

ตอนที่ ๓ ผลของการแสดงความคิดเห็นต่อความต้องการรูปแบบการอบรมบรรยาย

ตารางที่ ๕ ระดับความคิดเห็นและระดับความพอใจ

ที่	คำถาม	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑	การบรรยาย	๑๐ (๑๑.๖๒)	๓๑ (๓๖.๐๔)	๔๐ (๔๖.๕๑)	๓ (๓.๔๘)	๒ (๒.๓๒)
๒	การสาธิต	๕ (๕.๘๑)	๓๓ (๓๘.๓๗)	๓๕ (๔๐.๖๕)	๑๒ (๑๓.๕๕)	๑ (๑.๑๖)
๓	การอภิปรายกลุ่มย่อย	-	๒๒ (๒๕.๕๘)	๔๕ (๕๖.๕๗)	๑๕ (๑๗.๔๔)	-
๔	การแสดงบทบาทสมมติ	๖ (๖.๕๗)	๒๕ (๒๙.๐๖)	๔๑ (๔๗.๖๗)	๑๐ (๑๑.๖๒)	๒ (๒.๓๒)
๕	ทัศนศึกษา	๑๐ (๑๑.๖๒)	๒๗ (๓๑.๓๕)	๓๓ (๓๘.๓๗)	๑๐ (๑๑.๖๒)	๖ (๖.๕๗)
๖	การเล่นเกม	๑๗ (๑๙.๗๖)	๒๕ (๒๙.๐๖)	๒๕ (๒๙.๐๖)	๑๓ (๑๕.๑๑)	๖ (๖.๕๗)

ผลการศึกษาวิจัยจากตารางที่ ๕ พบว่า ความต้องการรูปแบบการอบรมบรรยาย นั้น ดังนี้

๑. การบรรยาย แสดงความคิดเห็น ระดับ มากที่สุด ๑๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๖๒ ระดับ มาก ๓๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๐๔ ระดับ ปานกลาง ๔๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๕๑ ระดับ น้อย ๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๓.๔๘ ระดับ น้อยที่สุด ๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๓๒

๒. การสาธิต แสดงความคิดเห็น ระดับ มากที่สุด ๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๕.๘๑ ระดับ มาก ๓๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๘.๓๗ ระดับ ปานกลาง ๓๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๖๕ ระดับ น้อย ๑๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๕๕ ระดับ น้อยที่สุด ๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๑๖

๓. การอภิปรายกลุ่มย่อย แสดงความคิดเห็น ระดับ มาก ๒๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๕๘ ระดับ ปานกลาง ๔๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๖.๕๗ ระดับ น้อย ๑๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๘๔

๔. การแสดงบทบาทสมมติ แสดงความคิดเห็น ระดับ มากที่สุด ๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๖.๕๗ ระดับ มาก ๒๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๐๖ ระดับ ปานกลาง ๔๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๗.๖๗ ระดับ น้อย ๑๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๖๒ ระดับ น้อยที่สุด ๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๓๒ ไม่แสดงความคิดเห็น ๒

๕. ทักษะศึกษา แสดงความคิดเห็น ระดับ มากที่สุด ๑๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๖๒ ระดับ มาก ๒๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๑๕ ระดับ ปานกลาง ๓๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๘.๓๗ ระดับ น้อย ๑๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๖๒ ระดับ น้อยที่สุด ๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๖.๕๗

๖. การเล่นเกม แสดงความคิดเห็น ระดับ มากที่สุด ๑๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๗๖ ระดับ มาก ๒๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๐๖ ระดับ ปานกลาง ๒๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๐๖ ระดับ น้อย ๑๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๑๑ ระดับ น้อยที่สุด ๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๖.๕๗

นักเรียนมีความคิดเห็นต่อความต้องการรูปแบบการอบรมบรรยาย ในประเด็น คำถาม การเล่นเกม ในระดับ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๗๖ ในประเด็นคำถาม การสาธิต ในระดับ มาก คิดเป็นร้อยละ ๓๘.๓๗ อยู่ในเกณฑ์ที่มากกว่ารูปแบบการอบรมบรรยายอื่น ๆ ทั้งนี้ก็เพราะว่าเกมนั้นให้ความเพลิดเพลินได้ดี การประยุกต์สอนหลักธรรมโดยการให้เล่นเกมที่มีเนื้อหาสอดคล้องธรรมะได้ จะได้รับความสนใจดีจากนักเรียน ส่วนการสาธิตโดยมากนักเรียนจะคุ้นกับการสอนในโรงเรียน เช่น วิชาวิทยาศาสตร์ เป็นต้น ไม่ค่อยเห็นพระสอนแบบสาธิตให้ดู เพราะรูปแบบการสอนธรรมะนั้นเหมาะกับการบรรยายมากกว่า ในหลักทฤษฎีเป็นเรื่องของความเชื่อ เมื่อปฏิบัติเห็นผลจึงเป็นเรื่องของการเข้าถึงเป้าหมายของศาสนา โดยเฉพาะปัจจุบันคนเชื่อวิทยาศาสตร์มาก และปัญญาชนก็ยอมรับว่าพระพุทธศาสนานั้นเป็นวิทยาศาสตร์ ซึ่งความจริงแล้วพระพุทธศาสนาเป็นมากกว่าวิทยาศาสตร์ ถึงแม้การสอนพระพุทธศาสนาแบบสาธิตนั้นจะทำให้ยาก แต่ถ้านักเผยแผ่หมั่นคิดประยุกต์การสอนอยู่เสมอพยายามพัฒนารูปแบบการสอนให้ตรงกับความต้องการของคนที่เขาไม่มีพื้นฐานทางธรรม หรือมีพื้นฐานทางธรรมน้อย ก็สามารถที่จะทำได้เหมือนกัน แม้จะไม่ได้มากเหมือนรูปแบบ

การสอน การอบรมอย่างอื่น เช่น การอภิปรายกลุ่มย่อย เป็นต้น ถ้ามีสอดแทรกบ้างก็เป็นเรื่องดี ทำให้ได้รับความสนใจมากขึ้น รูปแบบการสาธิต เช่น เมื่อสอนเรื่องบาปและบุญ ผู้เผยแผ่ก็เตรียมภาชนะน้ำสาคำหรือขุ่นและภาชนะน้ำใส เปรียบบาปเหมือนน้ำสาคำหรือขุ่น บุญเหมือนน้ำใสสะอาด ถ้าทำบาป จิตใจก็ขุ่นมัว เหมือนเทน้ำสีลงในภาชนะน้ำใส ซึ่งทำให้น้ำใสนั้นขุ่นมัว ถ้าเราต้องการความสุขใจ ความสะอาดทางใจ ก็ให้ทำบุญ แม้จะเคยทำบาปมา ซึ่งเมื่อคิดถึงเมื่อไรจิตใจก็ขุ่นมัว หมองเศร้า แต่บุญที่ทำนั้นก็ทำให้ความสุข ความสะอาดทางใจ มีกำลังใจ ในการดำรงชีวิต โดยเปรียบเทียบกับกรรน้ำใสลงในภาชนะน้ำใส ซึ่งทำให้น้ำใสนั้นจางสีลง ฉะนั้น การสอนแบบสาธิตทำให้สื่อถึงธรรมได้ชัดเจนและน่าสนใจกว่าการสอนแบบบรรยายเพียงอย่างเดียว แต่การสอนแบบสาธิตก็เหมาะสมเฉพาะกับกลุ่มนักเรียนหรือผู้ฟังที่มีขนาดเล็กถึงปานกลางเท่านั้น ไม่เหมาะกับกลุ่มขนาดใหญ่หรือจำนวนมาก เพราะทำให้ผู้ที่อยู่ไกลมองเห็นไม่ชัดเจน

ตอนที่ ๔ ผลของการแสดงความคิดเห็นเสนอแนะต่อการอบรมบรรยาย

ในตอนสุดท้าย เป็นคำถามแบบปลายเปิด ซึ่งสรุปความคิดเห็นเสนอแนะของผู้รับการอบรมบรรยายที่มีต่องานเผยแผ่ของพระธรรมทูตได้ ดังนี้

๑. รูปแบบการอบรมบรรยายของพระธรรมทูตตรงกับความต้องการของท่านหรือไม่?

- ตรง เพราะเป็นการสอนให้รู้จักบาป บุญ และการเกิด แก่ เจ็บ ตาย สอนให้รู้จักแก้ปัญหาคชีวิต ให้แง่คิดและความรู้ ท่านมีวิธีสอนที่หลากหลาย มีการสร้างความสนุกสนานสลับกันไป มีการอบรมบรรยายเนื้อหาได้ดี ทำให้ผู้ที่เข้าร่วมอบรมไม่มีเบื่อ มีการสร้างบรรยากาศสนุกสนานรื่นเริง (๕๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๓.๕๕)
- ตรงพอประมาณ ปานกลาง (๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๑๖)
- ตรงแต่อยากให้นำเหตุการณ์ใหม่ ๆ มาเพิ่ม อยากให้สร้างบรรยากาศสนุกสนาน (๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๓๒)
- ไม่ตรง (๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๑๖)
- ตรงนิดหน่อย (๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๕.๘๑)
- ตรงบ้าง ไม่ตรงบ้าง (๑๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๑๑)

นักเรียนร้อยละ ๖๓ มีความเห็นว่า รูปแบบการอบรมบรรยายของพระธรรมทูต ตรงกับความต้องการของตน เพราะคำสอนมีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต ทำให้รู้จักบาป บุญ คุณ โทษ สามารถแก้ปัญหาชีวิตได้ และดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข ที่มีความเห็นว่า ตรงบ้าง ไม่ตรงบ้าง คิดเป็นร้อยละ ๑๕ ทั้งนี้ก็เพราะทัศนคติต่อชีวิตและปัญหาชีวิตของแต่ละคน แตกต่างกันไป

๒. ท่านคิดว่าพระธรรมทูตมีความบกพร่องในการอบรมบรรยายอย่างไรบ้าง ?

- ไม่มี (๔๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๑.๑๖)
- มี เพราะพูดเสียงดังเกินไป พูดเร็วเกินไป พูดอย่างเดียว ไม่ค่อยมีมุขฮา การแนะนำที่ไม่เห็นภาพ ไม่สามารถรู้ถึงโทษความชั่วได้อย่างเข้าใจ ขาด สื่ออบรม อบรมแบบเคร่งเครียด พูดมากกว่าสาธิต อธิบายไม่ละเอียด พูด เยอะไป ถ้ามถึงปัญหาชีวิตของแต่ละคน บกพร่องในการไม่พูดถึงข่าว บางอย่าง เช่น ข่าวอาชญากรรม เป็นต้น อธิบายเนื้อหากว้างไป เข้าใจยาก ใช้เวลานานไป ไม่มีเกมให้เล่น (๓๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๘.๓๗)
- ตอบไม่ตรงประเด็น ๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๓๒ ไม่ตอบคำถาม ๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๑๓

นักเรียนร้อยละ ๕๑ มีความเห็นว่า ไม่มี ความบกพร่องในการอบรมบรรยาย ร้อย ละ ๓๘ มีความเห็นว่า ยังมี ความบกพร่อง เช่น บกพร่องในการพูด พูดเร็วไปบ้าง พูดเสียงดัง เกินไปบ้าง บกพร่องในเทคนิควิธีการอบรมบรรยาย เช่น ขาดสื่อในการอบรมบ้าง ไม่มีเกมให้ เล่นบ้าง บกพร่องในด้านเนื้อหาการอบรมบรรยาย เช่น เนื้อหากว้างไปบ้าง อธิบายได้ไม่ ละเอียดบ้าง ซึ่งคำตอบเหล่านี้เปรียบเสมือนกระจกเงาที่พระธรรมทูตต้องนำไปพัฒนาการ อบรมบรรยายให้ดียิ่งขึ้นไป

๓. ท่านคิดว่าพระธรรมทูตควรประยุกต์การอบรมบรรยายเพื่อให้ตรงกับ ความ ต้องการของผู้รับการอบรมบรรยายอย่างไรบ้าง ?

- ควรให้มีสนุกสนาน ไม่เครียด เป็นกันเอง ควรมีภาพตลกแทรก มีสื่อที่ สร้างความสนุกสนานสอดแทรก (๒๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๒๓)
- บรรยายพอสมควร แต่ให้ได้ใจความ (๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๑๖)
- ควรมีตัวอย่างในการเรียนการสอนอย่างชัดเจน (๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๓.๕๘)

- ควรมีเกมแทรกในการบรรยาย ควรมีเกมธรรมะ (๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๖.๕๗)
- ควรพูดให้เข้าใจง่าย ๆ ฟังสบายรื่นหู ใช้คำสอนง่าย ๆ (๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๓๒)
- ควรมีทัศนศึกษา นำพาไปเห็นสถานที่ ๆ เหมือนจริง (๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๓๒)
- ควรพูดถึงชีวิตปัจจุบันให้มาก (๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๔.๖๕)
- ควรมีเวลาพักบ้าง ให้นั่งสมาธิ (๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๑๖)
- ควรเล่านิทานธรรมะประกอบ (๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๑๖)
- ควรมีการเปิดวิชุดีให้ดู มีตัวอย่างในการทำความคิด ความชั่ว เพื่อให้ผู้ชมมีจิตสำนึกกลัว ไม่กล้าทำบาป ควรมีสื่ออย่างเพียงพอ (๑๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๗๕)
- สอนให้รู้จักใช้ชีวิตในสังคม ให้คิดเป็น ทำเป็น คิดอย่างไรตรงและถูกต้อง (๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๓๒)
- ให้มีความหลากหลาย (๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๑๖)
- ควรฝึกสมาธิบ่อย ๆ (๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๑๖)
- ตอบว่า คืออยู่แล้ว ไม่ต้อง ๑๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๒๗ ตอบว่า ไม่รู้ ๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๓๒ ตอบไม่ตรงประเด็น ๑๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๖๒

นักเรียนร้อยละ ๓๐ มีความเห็นว่า ควรให้มีความสนุกสนาน ไม่เครียด มีความเป็นกันเอง ซึ่งเป็นธรรมดา ใคร ๆ ก็ต้องการความสนุกสนาน อย่างน้อยความสนุกสนานที่มีสาระก็เป็นวิธีที่ทำให้คนสนใจฟังธรรมจนถึงปฏิบัติธรรมตามลำดับ ผู้เผยแพร่ที่มีความสามารถพูดให้เด็กหัวเราะได้ก็หาได้ไม่ง่ายเหมือนกัน ถ้าไม่มีพรสวรรค์ด้านการพูด ก็ต้องอาศัยพรแสวงพอสมควร อย่างไรก็ตาม การอบรมบรรยายธรรมแบบสอแทรกความสนุกสนานก็ต้องให้ดูพองาม สมควรแก่วิสัยของสมณะ ระวังไม่ให้กลายเป็นการลบหลู่ธรรมะของพระพุทธเจ้า

๔. ท่านคิดว่าระยะเวลาในการอบรมบรรยายเหมาะสมหรือไม่?

- ไม่เหมาะสม (๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๔๖)
- เหมาะสม (๖๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๖.๗๔)

- ในระดับปานกลาง ๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๑๖

นักเรียนร้อยละ ๕ มีความเห็นว่า ไม่เหมาะสม ด้วยเหตุผลที่แตกต่างกัน เช่น คนที่
เบื่อการอบรมบรรยายก็เห็นว่า ช่วงระยะเวลา ๑ ชั่วโมงนี้เป็นเวลาที่ยาวนานไป ส่วนคนที่
สนใจการอบรมบรรยายก็เห็นว่า นาน ๆ จึงมีพระธรรมทูตมาอบรมบรรยายตามโรงเรียน ช่วง
ระยะเวลา ๑ ชั่วโมง เป็นระยะเวลาที่น้อยไป นักเรียนไม่ได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่ ความซึม
ซาบธรรมะทางจิตใจยังมีน้อย ส่วนที่เห็นว่า ระยะเวลาในการอบรมเหมาะสมดีแล้ว คิดเป็น
ร้อยละ ๗๖ ดังนั้น ระยะเวลาในการอบรมบรรยายถือว่าเหมาะสมดีแล้ว พระธรรมทูตควรใช้
เวลาดังกล่าวให้เกิดประโยชน์ที่สุด

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง “กระบวนการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมทูต : ศึกษาเฉพาะกรณี พระธรรมทูตอำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ” ทำให้ทราบถึง เนื้อหางาน เนื้อหาธรรมที่ใช้เผยแผ่ รูปแบบ วิธีการ ขั้นตอนในการเผยแผ่ ตลอดจนองค์ประกอบหรือปัจจัยอย่างอื่นที่เป็นประโยชน์ต่อการเผยแผ่ ที่ผู้เผยแผ่ต้องทำการศึกษาให้เข้าใจ ซึ่งสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

พระธรรมทูต อำเภอเทพสถิต เป็นพระธรรมทูตสายที่ ๖ ซึ่งเป็นสายที่จาริกปฏิบัติงานในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑๐ และภาค ๑๑ ปัจจุบันมี พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์ คงคปญฺโญ) วัดโมลีโลกยาราม เป็นหัวหน้าสาย มีพระครูเทพสถิตคณารักษ์ เจ้าคณะอำเภอเทพสถิต เป็นพระธรรมทูตฝ่ายอำนวยการของอำเภอ ฝ่ายปฏิบัติการ (เผยแผ่) มี ๔ รูป การปฏิบัติงานเผยแผ่ ดำเนินงานตามกฎ ระเบียบ คำสั่ง ของมหาเถรสมาคม เป็นการเผยแผ่ในเชิงรุก คือนำธรรมะเข้าหาคน วิธีการเผยแผ่คือการอบรมบรรยาย เนื้อหาธรรมะที่ใช้อบรมบรรยายเป็นหลักศีลธรรม จริยธรรมที่ไม่ลึกซึ้งจนเกินไป เช่น ความกตัญญู พระรัตนตรัย เป็นต้น กิจกรรมพิเศษคือนำพานักเรียนแสดงตนเป็นพุทธมามกะและฝึกสมาธิ

ลำดับขั้นตอนในการเผยแผ่นั้น ดังนี้ ในแต่ละปีจะมีการอบรมพระธรรมทูตที่วัดปากน้ำ ทั้งนี้เพื่อซักซ้อมความเข้าใจและให้มีเทคนิคในการอบรมบรรยาย พระธรรมทูตจะกำหนดระยะเวลาและสถานที่ในการออกปฏิบัติงานก่อน แล้วก็ออกปฏิบัติงานเป็นคณะตามตารางอบรม เมื่อเสร็จสิ้นการปฏิบัติงานแล้วก็รายงานกิจกรรมให้พระธรรมทูตฝ่ายอำนวยการทราบ หลังจากสิ้นสุดการจาริกปฏิบัติงานแล้วก็ต้องรายงานผลการปฏิบัติงานต่อพระธรรมทูตฝ่ายอำนวยการ ปัจจัยที่เอื้อต่อการเผยแผ่ คือทางเจ้าของสถานที่ เช่น ผู้อำนวยการโรงเรียน เป็นต้น ให้ความร่วมมือดี พอใจและตั้งใจที่เห็นพระธรรมทูตจาริกไปเผยแผ่ที่โรงเรียนของตน แม้ผู้รับการอบรมก็ตั้งใจฟังและมีความสุขสนุกสนานในการได้ทำกิจกรรมร่วมกับพระธรรมทูต

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามดังต่อไปนี้ นักเรียนมีความเห็นว่า เทคนิควิธีการอบรมบรรยายของพระธรรมทูตที่นักเรียนพอใจมากที่สุด ได้แก่ การสอนให้นักเรียนรู้จักคิดเป็น ทำเป็น เนื้อหาที่อบรมบรรยาย นักเรียนพอใจเนื้อหาที่ให้แง่คิด คติในการ

ดำรงชีวิตมากที่สุด ส่วนรูปแบบการอบรมบรรยาย นักเรียนต้องการการเล่นเกมนมากที่สุด เพราะให้ความเพลิดเพลินสนุกสนาน

แม้เด็กจะชอบเล่นเกม แต่การอบรมบรรยายคราวละมาก ๆ ไม่เหมาะต่อการเล่นเกม เพราะไม่สามารถทำได้ทั่วถึง เหมาะแก่การบรรยายมากกว่า ดังนั้น การบรรยายจึงต้องมีมุขตลกที่แฝงด้วยสาระแทรกด้วย จึงจะได้รับความสนใจ

การปฏิบัติงานเผยแผ่ของพระธรรมทูต อำเภอเทพสถิต นั้นเป็นการปฏิบัติตามกฎระเบียบ คำสั่ง ของมหาเถรสมาคม จึงถือว่าเป็นการเผยแผ่ที่มีรูปแบบกำหนดไว้แล้ว เช่น ระยะเวลาในการจาริกเผยแผ่ เป็นต้น ก็มีกำหนดระยะเวลาในการจาริก ไม่ใช้การเผยแผ่ตลอดทั้งปี ซึ่งเป็นการเวียนอบรมบรรยายไปตามโรงเรียนต่าง ๆ บางโรงเรียน ๒ ปี จึงมีพระธรรมทูตมาอบรมบรรยายก็มี ซึ่งเป็นระยะเวลาที่นานเหลือเกิน เมื่อเปรียบเทียบกับระยะที่เด็กมีให้กับสื่อมวลชน เช่น โทรทัศน์ เป็นต้น ถือว่าน้อยมาก ถ้าได้คู่สื่อที่เสี่ยงหรือเป็นอันตรายต่อศีลธรรม เด็กก็มีโอกาสที่จะประพฤตินิสัยที่ไม่ดีไม่งามได้ง่าย แนวทางการแก้ปัญหา คือพระธรรมทูตควรจะได้มีส่วนในการเผยแผ่อย่างอื่นนอกจากงานของพระธรรมทูต เช่น จัดเข้าค่ายอบรมศีลธรรม มีเว็บไซต์ของพระธรรมทูต เป็นต้น เด็กจะได้มีเวลากับสิ่งที่ดีและเป็นประโยชน์มากขึ้น จิตใจจะได้โอนเอียงหรือเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ดี

ผลสำเร็จหรือจุดเด่นในการเผยแผ่ของพระธรรมทูตอำเภอเทพสถิตคือการอบรมบรรยายได้สาระและความเพลิดเพลิน ทำให้นักเรียนตั้งใจฟังและให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรม ส่วนปัญหาในการอบรมบรรยาย เช่น ถ้าพระธรรมทูตบรรยายแบบเน้นเนื้อหาเพียงอย่างเดียว บรรยายเนื้อหากว้างเกินไป อธิบายไม่ละเอียด อธิบายแบบเนือย ๆ และอธิบายโดยใช้เวลานานมาก เด็กจะไม่เข้าใจและเกิดความเบื่อ ไม่สนใจฟัง ปัจจุบันสื่อมีเยอะ รายการธรรมะจากสื่อก็มี เด็กสามารถเลือกดูเลือกชมได้ ถ้าอบรมบรรยายแบบสนุกสนาน เด็กจะสนใจ ไม่เบื่อ ปัญหาในด้านอื่น ๆ ได้แก่ ความสามารถเฉพาะบุคคลในการพูด บางรูปก็พูดเสียงเกินไป พูดเร็วไป เป็นต้น

แนวทางการแก้ปัญหาคังกล่าวของพระธรรมทูตคือต้องอบรมบรรยายในเนื้อหาที่พอเหมาะ อธิบายให้ละเอียด ใช้สื่อประกอบการอบรมบรรยาย และบรรยายตามเวลาที่กำหนดไว้ ไม่เลยเวลาด้วย สำหรับปัญหาในการพูด พระธรรมทูตต้องฝึกฝนการพูดให้อยู่ในระดับที่พอดี ไม่เร็วและไม่เสียงดังจนเกินไป เมื่อพระธรรมทูตแก้ไขข้อที่บกพร่องเหล่านี้ได้ การอบรมบรรยายจะตรงกับความต้องการของนักเรียน ทำให้การเผยแผ่ได้ผลดี

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เมื่อวิเคราะห์งานเผยแผ่ของพระธรรมทูตอำเภอเทพสถิต แบบสวอต (Swot) คือวิเคราะห์สถานการณ์ ๔ ด้าน ได้แก่

- (๑) จุดแข็ง (S = Strength)
- (๒) จุดอ่อน (W = Weakness)
- (๓) โอกาส (O = Opportunity)
- (๔) สิ่งคุกคาม (T = Threat)

ผลการวิเคราะห์ พบว่า สิ่งที่เป็นจุดแข็ง (Strength) ในการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมทูตอำเภอเทพสถิต ได้แก่ (๑) สถานภาพความเป็นพระสงฆ์ของพระธรรมทูต เพราะพระสงฆ์อยู่ในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณ เป็นผู้ทรงศีลและประพฤติธรรม อยู่ในฐานะเป็นที่เคารพของชาวบ้าน เมื่อพระธรรมทูตสอนธรรมะ จึงได้รับความเคารพเชื่อถือ (๒) ความรอบรู้หลักธรรมของพระธรรมทูต เพราะพระธรรมทูตได้ศึกษาธรรมะจนเข้าใจเป็นอย่างดี เมื่อฟังย่อมวางใจในความรู้ธรรมะของพระธรรมทูต (๓) ความเมตตาอนุเคราะห์ของพระธรรมทูต เพราะพระธรรมทูตเผยแผ่พุทธธรรมโดยหวังให้นักเรียนได้เข้าใจธรรมะและประพฤติตนเป็นคนดีตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเท่านั้น ไม่ได้หวังสิ่งอื่นตอบแทนแต่ประการใด

สิ่งที่เป็นจุดอ่อน (Weakness) ได้แก่ การขาดเทคนิควิธีในการอบรมบรรยาย เพราะแม้พระธรรมทูตจะเข้าใจหลักธรรมได้เป็นอย่างดี แต่ถ้าหากขาดเทคนิควิธีที่จะทำให้นักเรียนสนใจ เช่น อธิบายธรรมะเหมือนเทศน์ที่วัด อธิบายหลักธรรมล้วน ๆ ประยุกต์ไม่เป็นการเผยแผ่นั้นก็ประสบความสำเร็จได้ยาก เพราะเด็กไม่สนใจฟัง อีกอย่างหนึ่งคือระยะเวลาในการออกจาริกปฏิบัติงานน้อยมาก โอกาสที่จะสอนและอบรมให้เด็กมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีได้นั้นเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก

โอกาส (Opportunity) ได้แก่ หน้าที่ในการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมทูต การออกจาริกปฏิบัติงานเผยแผ่ถือว่าเป็นโอกาสอันดีที่พระธรรมทูตจะได้สอนธรรมแก่นักเรียน พระธรรมทูตควรจะได้ใช้โอกาสนี้ให้เป็นประโยชน์ที่สุดที่จะปลูกฝังหลักศีลธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน ให้เขาเหล่านั้นได้เข้าใจชีวิตอย่างถูกต้อง มองเห็นคุณค่าของชีวิตและปฏิบัติตนให้คุณค่านั้นปรากฏ

สิ่งคุกคาม (Threat) ได้แก่ การได้รับสื่อที่ไม่เหมาะสม ซึ่งเป็นเหตุให้เด็กเกิดการเลียนแบบในทางที่ไม่ดีงาม ล้มคุณค่าของศีลธรรมจริยธรรม ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมอันดีงามของตน ประพฤติตนเสียหาย อันเป็นเหตุให้เกิดปัญหาครอบครัวหรือปัญหาสังคมตามมา สิ่งเหล่านี้ทำให้เด็กไม่สนใจธรรมะและเห็นห่างธรรมะในที่สุด แม้จะได้รับการอบรมธรรมะอย่างไรก็ตาม ความสนใจธรรมะก็มีน้อย เพราะเด็กได้รับทั้งสิ่งที่ดีและไม่ดี ซึ่งสภาวะทั้งสองอย่างนี้เป็นปฏิปักษ์ต่อกัน สิ่งไม่ดีดึงมาข่มคอยขวางกั้นสิ่งดีงาม ดังนั้น ความเจริญจึงมิได้ยาก

ผู้วิจัยจึงได้ให้ข้อเสนอแนะในกิจการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมทูตดังนี้ เมื่อพระธรรมทูตมีโอกาสในการเผยแผ่ธรรมะ ก็ควรจะได้ใช้โอกาสนั้นให้เป็นประโยชน์ คือการแสดงความสามารถหรือจุดแข็งของตนที่มีอยู่ให้ปรากฏ นั่นหมายถึงการอบรมบรรยายหลักธรรมที่ตนรู้โดยวิธีการที่ให้ผู้ฟังเขาเกิดความสนใจฟัง และพยายามแก้ไขปรับปรุงสิ่งที่เป็จุดอ่อนและหาแนวทางป้องกันและแก้ไขสิ่งที่คุกคามต่องานการเผยแผ่พุทธธรรมของตน

จุดอ่อนในการเผยแผ่ของพระธรรมทูตอำเภอเทพสถิตก็คือ การขาดเทคนิควิธีการอบรมบรรยายที่ดี เช่น อธิบายโดยเน้นหลักธรรมจนเกินไป เนื้อหามาก อธิบายไม่ละเอียดชัดเจนก็มี บางครั้งก็ไม่มีสื่อประกอบการอบรมบรรยาย ทำให้เด็กขาดความสนใจฟัง และระยะเวลาในการออกเผยแผ่นั้นน้อยมาก ซึ่งควรแก้ไขโดยการฝึกฝนอบรมเทคนิควิธีการเผยแผ่ให้ดีขึ้น ต้องหมั่นพัฒนาปรับปรุงตนเองอยู่เสมอทั้งในเรื่องของบุคลิกภาพ การพูด และวิธีการอบรม อธิบายให้ละเอียดและรู้จักประยุกต์เป็น ควรมีสื่อที่หลากหลายในการอบรมบรรยาย อธิบายสิ่งที่เป็นนามธรรมจนเด็กสามารถมองเห็นภาพได้ชัดเจน อย่างนี้ถือว่าอบรมบรรยายได้ดี เด็กจะสนใจฟัง หรืออาจปฏิบัติตามได้ ส่วนเรื่องระยะเวลาในการอบรมบรรยายนั้น เมื่อเวลา มีน้อย ก็ควรจะได้ใช้เวลานั้นให้เกิดประโยชน์ที่สุด โดยการอบรมบรรยายให้เด็กเกิดความสนใจฟัง หรือมีเว็บไซต์กิจกรรมงานเผยแผ่ของตนและหลักธรรมต่าง ๆ ในทางพระพุทธศาสนา ในขณะที่เดียวกันก็สอนให้เด็กรู้จักเลือกรับแต่สื่อที่ดี หลีกเว้นสื่อที่ไม่เหมาะสมดีงาม ขอความร่วมมือกับทางครูและผู้ปกครองด้วย หากทำได้อย่างนี้งานการเผยแผ่ก็จะมีประสิทธิภาพ เกิดผลดีทั้งสองฝ่ายคือฝ่ายพระธรรมทูตและฝ่ายนักเรียนผู้รับการอบรมบรรยาย

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเดปีฎกั ๒๕๐๐.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

กาญจนา แก้วเทพ. สื่อสารมวลชน ทฤษฎีและแนวทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอ็ดดิสัน เพรส โพรคักส์ จำกัด, ๒๕๔๓.

_____. สื่อสองวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๓๕.

_____. ศาสตร์แห่งสื่อและวัฒนธรรมการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอ็ดดิสัน เพรส โพรคักส์ จำกัด, ๒๕๔๓.

เกรียงศักดิ์ พลอยแสง. เข้าใจภาษา...เข้าใจสื่อสาร. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระมหาจรรยา สุทธิธนาโณ, ธรรมทัศน์ ปฏิบัติการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

อำนาจ เศษชัยศรี, นวัตกรรมและเทคโนโลยีการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : หจก. สำนักพิมพ์ฟิลิกส์ เซ็นเตอร์, ๒๕๔๒.

เคโซ สวานานนท์. จิตวิทยาสำหรับครูและผู้ปกครอง. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๒.

ทิสนา เขมมณี. ศาสตร์การสอน. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

_____. 14 วิธีสอน สำหรับครูมืออาชีพ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

ธงชัย สันติวงษ์, ชนาธิป สันติวงษ์. องค์การกับการสื่อสาร. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์-มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒.

ธรรมสภา. อบรมพระธรรมทูต พุทธศาสนิก. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๕.

บุญเกื้อ ควรหาเวช. นวัตกรรมการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : หจก. SR Printing, ๒๕๔๕.

ประมวล คิคคินสัน. วิทยุ วิทยุแรง. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ แพรววิทยา, ๒๕๒๐.

ประเวศ วะสี. วิถีมุขยี่ในศตวรรษที่ ๒๐ สู่ภพภูมิใหม่แห่งการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิศคศรี-สฤษดิ์วงศ์, ๒๕๔๕.

ประสิทธิ์ ศรีสมุทร. วรรณคดีเกี่ยวกับพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๖.

เพชร บัวเพียร. วาทะวิทยา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรังสิต, ๒๕๔๑.

พระณชาวิทย์ อุปสนุโค (ชินวรศิริวัชร). คู่มือการจัดการอบรม ค่ายคุณธรรมแก่เยาวชน.

ห้างหุ้นส่วนจำกัด เชียงใหม่โรงพิมพ์แสงพิมพ์, ๒๕๔๗.

พระมหาดนัศ อุดจจารี. พระธรรมทูตในต่างประเทศ Buddhist Missionary.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต). การศึกษาที่สากล บนฐานแห่งภูมิปัญญาไทย.

กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๒.

พระธรรมปิฎก (ประยูร ปยุตโต). การสื่อสารเพื่อเข้าถึงสังคม. กรุงเทพมหานคร :

ธรรมสภา, ๒๕๓๕.

_____. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์-

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

_____. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์-

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

_____. พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์-

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). การเผยแผ่เชิงรุก. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์-

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

มณฑล ไบบัว. หลักและทฤษฎีการสื่อสาร. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์โอเดียนสโตร์,

๒๕๓๖.

เมตตา วิวัฒนานุกูล (กฤตวิทย์). การสื่อสารต่างวัฒนธรรม (Intercultural Communication).

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

พูนศักดิ์ สักกานุวัฒน์. ศิลปะโฆษกและการครองใจคน. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์

หอสมุดกลาง 09, ม.ป.ป..

เพ็ญพิไล ฤทธาคณานนท์. จิตวิทยาการเรียนรู้ของเด็ก. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์-

โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๖.

_____. พัฒนาการทางพุทธิปัญญา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์-

มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

พิน ดอกบัว. พระพุทธศาสนากับคนไทย. กรุงเทพมหานคร : บริษัท บุรพาสาสน์ จำกัด,

๒๕๔๒.

มลวิภา ทรงวุฒิสิต. จิตวิทยาเด็กและวัยรุ่น. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย-

รามคำแหง, ๒๕๓๓.

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. คู่มืออบรมนักเทศน์. ขอนแก่น : หจก. โรงพิมพ์

คลังนานา ธรรม, ๒๕๔๕.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. พุทธศาสนประวัติ สมัยรัตนโกสินทร์ และราชวงศ์จักรี

๒๐๐ ปี. กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพมหานครพิมพ์, ๒๕๒๕.

ยนต์ ชุ่มจิต. ความเป็นครู. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๑.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร :

บริษัทนานมีบุ๊คส์ จำกัด, ๒๕๔๖.

สนิท ศรีสำแดง. พุทธศาสนากับการศึกษา : ภาคทฤษฎีแห่งความรู้. กรุงเทพมหานคร :

นิลนารการพิมพ์, ม.ป.ป..

วินุลย์-บุญชู อังคากุล. วาทีธรรมเพื่อการพัฒนาคน ของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต).

กรุงเทพมหานคร : บริษัท สำนักพิมพ์นานมีบุ๊คส์ จำกัด, ๒๕๔๔.

วิรัช ฤทธิรัตนกุล. วาทีเทศและวาทีศิลป์ หลักทฤษฎีและวิธีปฏิบัติ ยุคสหัฐวรรษใหม่.

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

ส. ศิวลักษณ์. ศิลปะแห่งการพูด. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พีราบ, ๒๕๓๗.

สงวน สุทธิเลิศอรุณ. พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาคน. กรุงเทพมหานคร : บริษัท อักษรา-

พิพัฒน์ จำกัด, ๒๕๔๓.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. รายงานการอภิปราย เรื่อง พุทธธรรมนำการศึกษา-

ได้อย่างไร. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. การประชุมทางวิชาการ การวิจัยทางการศึกษา ครั้งที่ ๑๑.

นนทบุรี : โรงพิมพ์และทำปกเจริญผล, ๒๕๔๘.

สุชา จันทร์อม. จิตวิทยาเด็ก. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด,

๒๕๔๓.

_____. จิตวิทยาเด็กเกร. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช

จำกัด, ๒๕๔๓.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. พระไตรปิฎก ฉบับสำหรับประชาชน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์-

มหามกุฏราช วิทยาลัย, ๒๕๓๕.

เสถียร โปธินันทะ. ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏ-

ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

สุริย์-วิเชียร มีผลกิจ. พระพุทธกิจ ๔๕ พรรษา. กรุงเทพมหานคร : บริษัท คอมพิวเตอร์

จำกัด, ๒๕๔๓.

ประสพ รัตนกร. จิตวิทยาน่ารู้. กรุงเทพมหานคร : บริษัท รวมสาส์น จำกัด, ๒๕๒๘.

ประยงค์ สุพานิช. คู่มือพัฒนาคุณภาพชีวิต วัยใส...ไร้คุณธรรม. กรุงเทพมหานคร :

ธรรมสภา, ม.ป.ป..

อรวรรณ ปิณฑน์โอวาท. การสื่อสารเพื่อการโหม่งน้ำใจ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์-

แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

อาคม ไม้สนธ์. พูดอย่างไรชนะใจคน. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ซีเอ็ดดูเคชั่น จำกัด

(มหาชน), ๒๕๓๗.

ก. วิทยานิพนธ์

พระครูธรรมศาสนโฆสิต (อนาโย). “ปัญหาด้านการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธ-

ศาสนาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ ของคุรุระดับ

มัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา”.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหจุฬาลง

กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พระมหาบุญเลิศ ธมฺมทสฺสี. “ศึกษากระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชวิทยาคม (หลวงพ่อคุณ ปรีสุทฺโธ)”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระมหาธีรวุฒิ ธีรธมฺโม. “บทบาทของพระสงฆ์ สื่อนุคคลในการชี้แนะและปลุกจิตสำนึก ประชาชนชนบท เพื่อมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ : ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส จังหวัดอุดรธานี”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระมหานิมิต สิทธสุวณฺโณ. “ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระศรีศีลปัสุนทรวาทิ (ศีลปี่ สิกขาสโก)”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

พระมหาบูรณะ ชาตเมโธ. “การศึกษาอิทธิพลของอายตนะ (สื่อ) ที่ติดต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระมหาวิชาญ สุวิชาโน. “ศึกษากระบวนการฝึกอบรมบุคคลากรทางพระพุทธศาสนาของ พระโพธิญาณเถระ (ชา สุภทฺโท)”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

พระมหาอรุณ จิตตคุตฺโต. “ศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อเผยแผ่พุทธธรรมของสวนโมกขพลาราม”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

ไพศาล โอพารัตน์. “การศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์กับผู้นำมุสลิม ในการปลุกฝังคุณธรรมในชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณีในอำเภอไชยา จังหวัดอ่างทอง”. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๘.

๒. ภาษาอังกฤษ

Buddhadasa Bhikkhu. **HANDBOOK FOR MANKIND.** Bangkok : Thammasapa,
2005.

P. V. Bapat. **2500 YEARS OF BUDDHISM.** new delhi : Tara art press, 1997.

ภาคผนวก ก

แบบสอบถาม

เรื่อง “กระบวนการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมทูต
: ศึกษาเฉพาะกรณี พระธรรมทูต อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ”

คำชี้แจง

- ก. แบบสอบถามนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเพื่อการศึกษาของนิสิตปริญญาโท คำตอบที่ได้จากท่านเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่องานวิจัย ดังนั้น จึงขอความร่วมมือจากท่านให้ตอบตามความเป็นจริง ขออนุโมทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้
- ข. แบบสอบถามนี้แบ่งออกเป็น ๔ ตอนด้วยกัน ตอนที่ ๑ เป็นคำถามเกี่ยวกับเนื้อหาที่อบรมบรรยายของพระธรรมทูต ตอนที่ ๒ เป็นคำถามเกี่ยวกับเทคนิควิธีการอบรมบรรยายของพระธรรมทูต ตอนที่ ๓ เป็นคำถามเกี่ยวกับความต้องการรูปแบบการอบรมบรรยาย ตอนที่ ๔ เป็นคำถามแสดงความคิดเห็นเสนอแนะต่อการอบรมบรรยาย

โปรดกาเครื่องหมาย \surd ลงในช่องว่างตามความเป็นจริง

ตอนที่ ๑ คำถามเกี่ยวกับเนื้อหาที่อบรมบรรยายของพระธรรมทูต

ที่	คำถาม	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑	เรื่องที่อบรมบรรยาย					
๒	แง่คิด คติในการดำรงชีวิต					
๓	พระธรรมทูตเชี่ยวชาญเรื่องที่อบรมบรรยาย					
๔	การประยุกต์คำสอน					
๕	ความชัดเจนในการตอบปัญหาของพระธรรมทูต					

ตอนที่ ๒ คำถามเกี่ยวกับเทคนิควิธีการอบรมบรรยายของพระธรรมทูต

ที่	คำถาม	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑	พูดชักจูงให้อยู่ในอาการที่เสียบสงบ					
๒	การสร้างบรรยากาศ (สนุกสนาน)					
๓	ความสามารถในการพูดโน้มน้าวจิตใจ					
๔	ใช้ท่าทางประกอบการอบรมบรรยาย					
๕	มีกิจกรรมหรือเกมให้เล่น					
๖	ใช้สื่อประกอบการอบรมบรรยาย					
๗	สอนให้นักเรียนรู้จักคิดเป็น ทำเป็น					

ตอนที่ ๓ คำถามเกี่ยวกับความต้องการรูปแบบการอบรมบรรยาย

ที่	คำถาม	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑	การบรรยาย					
๒	การสาธิต					
๓	การอภิปรายกลุ่มย่อย					
๔	การแสดงบทบาทสมมติ					
๕	ทัศนศึกษา					
๖	การเล่นเกม					

ตอนที่ ๔ คำถามแสดงความคิดเห็นเสนอแนะต่อการอบรมบรรยาย

๑. รูปแบบการอบรมบรรยายของพระธรรมทูตตรงกับความต้องการของท่านหรือไม่

.....

.....

.....

.....

.....

๑. ท่านคิดว่าพระธรรมทูตมีความบกพร่องในการอบรมบรรยายอย่างไรบ้าง ?

.....

.....

.....

.....

.....

๒. ท่านคิดว่าพระธรรมทูตควรประยุกต์การอบรมบรรยายเพื่อให้ตรงกับความต้องการของผู้รับการอบรมบรรยายอย่างไรบ้าง ?

.....

.....

.....

.....

.....

๓. ท่านคิดว่าระยะเวลาในการอบรมบรรยายเหมาะสมหรือไม่ ?

.....

.....

.....

.....

.....

เจริญพร

(พระมหาสนั่น อุดมเสฏฺฐโง)

นิตติปริญญาโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ๔๐๐๐๐

โทร. ๐ ๘-๔๘๒๖-๕๓๐๒

ภาคผนวก ข

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง “กระบวนการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมทูต
: ศึกษาเฉพาะกรณี พระธรรมทูต อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ”

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเพื่อการศึกษาของนิสิตปริญญาโท
คำตอบที่ได้จากท่านเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่องานวิจัย ดังนั้น จึงขอความร่วมมือจากท่านให้
ตอบตามความเป็นจริง ขออนุมัติขอข้อมูลล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

๑. ท่านคิดว่าสื่อมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตอย่างไร ?
๒. ควรมีการควบคุมในการรับสื่ออย่างไร ?
๓. ท่านสนใจสื่อธรรมะหรือไม่ ? อย่างไร ?
๔. พระธรรมทูตใช้สื่อในการอบรมบรรยายหรือไม่ ?
๕. พระธรรมทูตทดสอบประยุกต์พุทธธรรม ให้คติ แก่คิดในการดำรงชีวิต
ประจำวันอย่างไร ?
๖. การสร้างบรรยากาศในการอบรมบรรยายมีมากน้อยแค่ไหน ?
๗. การอบรมบรรยายของพระธรรมทูตตรงกับความต้องการของท่านหรือไม่ ?
ท่านต้องการการอบรมบรรยายในรูปแบบใด ?

เจริญพร

(พระมหาสนั่น อุดมเสฏโฐ)

นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ๔๐๐๐๐

โทร. ๐ ๘-๔๘๒๖-๕๓๐๒

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	: พระมหาสนั่น อุดมเสฏฺโฐ (ประเสริฐ)
เกิด	: วันเสาร์ ที่ ๑๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๘
มาตุภูมิ	: บ้านเลขที่ ๖๕ หมู่ ๓ บ้านขามป้อม ตำบลบัวลาย กิ่งอำเภอบัวลาย จังหวัดนครราชสีมา ๓๐๑๒๐
การศึกษา	: จบนักธรรมชั้นเอก พ.ศ. ๒๕๓๘ จากสำนักเรียน คณะจังหวัดขอนแก่น (วัดมิ่งเมืองพลาราม ตำบล เมืองพล อำเภอพล จังหวัดขอนแก่น), ป.ธ. ๘ พ.ศ. ๒๕๔๗ จากสำนักเรียนวัดชนะสงคราม กรุงเทพมหานคร : จบพุทธศาสตรบัณฑิต (พธ. บ. รุ่นที่ ๔๘/๒๕๔๖) พุทธศาสตร์ สาขาศาสนา จากมหาวิทยาลัยมหา- จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ปัจจุบัน	: อยู่วัดวะตะแบก ตำบลวะตะแบก อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ
หน้าที่การงาน	: เป็นรองเจ้าอาวาสวัดวะตะแบก ตำบลวะตะแบก อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ : เข้ารับการศึกษาระดับปริญญาโท ณ บัณฑิต- วิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๖ มิถุนายน ๒๕๔๗